AL LIAMM

Tir na n-òg

NIVERENN

9

Gouere

Eost

1948

AL LIAMM

Tir na n-óg

Gouere - Eost 1948

Nnn 9

TAOLENN

Pajenn

KUDENN AR BREZHONEG, gant L. S..... 3
KELC'H GWALARN, KELC'HLIZHER D'AN IZILI 21

Lennegezh

AR GORNANDONED, gant Erwanez Galbrun..... 22
AR BARZH LOUET, gant Dik Trevan (tr. Fañch Elies) 28
AR VRETECHENN VEUR, gant Balzac..... 34
UR MAILH CHASEOUR, gant Mayne Reid..... 48

Barzhonegoù

SKEUD AR RABIN, gant Roperzh Ar Mason..... 51
DIV VARZHONEG, gant X. X. 54

C'hoariva

AR VAMM, gant Fant. R. Meavenn..... 57

Hor Bro

UN TOUR KAER E PLOARE, gant Herle Blomarc'h 63

Keltia

BRO - IWERZHON 1947, gant R. Pradig..... 67

Notennou..... 72

Pep gwir mizet stizh

KUDENN AR BREZHONEG

Un amzer a zo bet ma c'helle kudenn ar brezhoneg tremen hep bezañ merzet gant ar peurvuiañ eus an dud. Un amzer a zo bet hag e oa diseblanted en he c'heñver o ren dre-holl hag ar fae boutin-tre. Hiziv, n'eo ket evel-se. Stank, ha stankoc'h-stankañ, e teu da vezañ bemdez ar re a bled ganti. Pep hini, muioc'h pe nebeutoc'h en deus klevet komz anezhi ha bez' ez eo zoken (pe bez' eo bet) evit kalz ur merk a enebiezh. Peogwir ar c'huzulioù-kumun, ar c'huzulioù-departamant, ar gannaded, ar gelennerien skol-veur (an Ao. beleg Falc'hun) a gemer preder ganti, ret-mat eo he defe un dalvoudegezh bennak. Ha kement Breizhad c'hoant dezhañ anavezout traoù e amzer, a zo e zlead he studiañ dre vras d'an nebeutañ.

Skolaerien ha skolaerezed kristen eskopti Kemper ha Leon o deus abegoù muioc'h c'hoazh eget ar re all da bleustriñ ganti, dre ma c'houlenn diganto reolennoù an eskopti reiñ bep sizhun d'o bugale un hanter-eurvezh vrezhoneg en o c'hlasoù ; pe e plijo dezho pe get, ar brezhoneg a sell outo peogwir eo un dever evito kinnig dezhañ ul lodenn eus o labour-skol. Ouzhpenn, o vezañ m'eo fiziet enno diorren bugale Vreizh, amzer da zont ar vro, e sammont dre-se war o skoaz, ur bec'h pounneroc'h eget tud all e-keñver ar brezhoneg hag a zo ul lodenn eus tachenn sevenadurel o bro. Ret eo dezho 'ta gouzout ervat petra da grediñ diwar-benn ur gudenn, siwazh re nebeut anavezet hag a vez douget warni kalz a dreuzvarnioù. Savet eo bet ar studiadenn zister-mañ evit sklerijennañ war gement-se ar re anezho a ra deomp an enor da heuliañ hor skol vrezhonek dre lizher. Kavout a raint enni, war un dro, abegoù da garout hor yezh kozh muiañ-karet ha respontoù da stankañ genou ar re a zrouk-prezeg a-enep dezhi. Ra lennint ha zoken, ra studiint anezhi. Ra lakaint ar re all d'he lenn, pe ra skignint ar menozioù anezhi, en doare ma vo douget d'ar brezhoneg ul lodenn brasoc'h-brasañ eus hor mistriskol, o deus roet dezhañ dija kalz a verkoù a garantez.

Studiañ a raimp diouzh tro :

1° an abegoù hon eus-ni, Breizhiz, da zerc'hel d'hor yezh vroadel;

2° istor ar yezh-se ;

3° he stumm ;

4° he stad hiziv hag an enebadennoù a glever war he divout ;

5° Hon dleadoù en he c'heñver hag ar gwellañ tu d'o c'has da benn.

Perak e tleomp derc'hel d'ar brezhoneg

Daoust hag eveshaat a reer mat atav ouzh al lec'h dalc'het er vuhez gant yezh ar c'havell ? Ha n'eo ket gant douster he gerioù eo ez omp bet luskellet ez-vihan ? Ha n'eo ket ganti hon eus gellet reiñ da c'houzout d'an dud all hor soñjoù kuzhetañ, hon trivliadoù tenerañ, hor fromoù kreñvañ ? Tristat tonkadur hon hini, ma teufemp a-daol-trumm da goll hon eñvor, da vezañ evel disrannet diouzh kevredigezh an dud ! Ha ne vefe ket gwelloc'h c'hoazh bezañ dall ? Ur yezh ? Bez' ez eo an alc'houez hud a zigor deomp ene hor c'henseurted ; bez' ez eo ar c'hoar burzhudus enskrivet warnañ prederioù donañ, esmaeoù haelañ hor c'hentadoù ; bez' ez eo un eil skrivadur eus ene an den.

Hogen, m'he deus ur yezh seurt talvoudegezh, e tlefe ar studi anezhi bezañ hor studi aketusañ ; bez' e tlefe kaout war skeul ar c'helennerezhioù ul lec'h eus an dibab, uheloc'h da skouer eget an hini o pleustriñ war an danvez, evel ar vaenouriezh, pe war ar c'horf evel ar vevoniezh, ul lec'h ken uhel a-us d'ar skiantoù-se ha m'emañ an ene dreist d'ar c'horf. Hag atav emañ an traoù evel-se eviti ?

Ya, a c'hellomp respont evit ar peurvuiañ eus ar yezhoù. Pep hini a oar ar vras a amzer implijet e skolioù Bro-C'hall evit studiañ ar galleg, e yezhadur, e lennegezh ; ha reizh eo. Penaos, avat, ar brezhoneg, hag a zo ur yezh evel ar re all, komzet gant tud tamm ebet disteroc'h eget ar re all, penaos n'en deus ket ar gwir da vezañ kelennet er skolioù-stad e Breizh-Izel ? E Tregaranteg hag e Kombrid, e tesko ur skoliad diforc'h un tamm greunvaen diouzh un tamm kleiz, ar « radius » diouzh ar « c'hubitus » ; anavezout a ray trevadoù an Indez pe stêrioù bro-Sina, hogen, biken ne vo lakaet da studiañ ar yezh komzet gant e c'hourdadoù abaoe kantvedoù, ar yezh ma komz e gerent hag a gomz eñ e-unan bemdez-Doue. Ha n'eo ket un dismegañs d'hor stad a zen hepmuiken lakaat studi ar vein uheloc'h eget hini hor yezh ?

Pep yezh a ziskouez un dalvoudegezh all : bez' ez eo-hi un dassked eus temz-spered ar bobl a ra ganti. Stummet eo bet gant ar bobl-se goustad, karantezus, a-hed ar c'hantvedoù, un tammig diouzh he fatrom.

Diskiant e vefemp-ni Breizhiz, ni hag a zo ur bobl diouti hec'h-unan, ni hag hon eus diskouezet e-doug hon istor skouerioù ken dispar a galonegezh en emgannoù, a zalc'husted

el labour, a fealded d'hor ger ha d'ar feiz kristen, ma tilezfemp studi amzer dremenet ken kaer hor gourdadoù. Hogen, en tremened-se, ma kemer ul lec'h a enor trec'hioù Nevenoe, vertuzioù Sant Erwan pe labourioù a reizh kevredigezhel an dugez Anna, bez' e talc'h ivez ar brezhoneg ul lec'h ken bras all dre m'eo bet 'doare-skignañ soñjoù hor c'hentadoù, dre m'eo ar chadenn hag hor stag outo a-dreuz ar c'hantvedoù, dre m'eo, erfin, ur savadur hag a zo un testeni eus perzhioù dibar an temz-spered breizhat.

Hag e vefe marv hiziv ar yezh-se, e chomfe ganeomp an dlead d'he studiañ ha d'he c'harout, evel ma studiomp ha karomp an traoù bet e-kerz tud veur an Istor. Met pa welomp anezhi bev-buhezek c'hoazh, p'emañ, evel pa lavarfen, peget ouzh hor c'hig peogwir eo komzet gant ouzhpenn ur milion eus hor c'henvroiz, pa gejomp ganti bemdez en hon divizoù gant ar re a zo chomet feal dezhi, en anvioù kêrioù ha bourc'hioù hor bro, leun a frond keltiek, en anvioù an dud, ken disheñvel diouzh anvioù ar C'hallaoued, ken flamm, ken bev, e kav din e tlefe pep Breizhad reizh ha galon hag eeun e spered bezañ dedennet gant ar yezh-se ha reiñ dezhi, d'an nebeutañ, ur sell pa na ve ken nemet evit hec'h anaout. Gwelout a reomp en deiz a hiziv un dra hag a c'hell bezañ souezhus a-walc'h evit darn, hag a zo koulskoude naturel-tre. Kalz a Vreizhiz desket, savet e gàlleg hepken, o deus santet deut d'an oad gour, o vevañ lentik, en o c'hichen ur yezh ha n'o doa ket c'hoazh taolet evezh warni betek neuze, o doa marteze disprizet. Skoet int bet gant he zonkadur reuzeudik ; sellet o deus outi pishoc'h, he studiet o deus, ha gounezet gant he gened ez int deut d'he c'harout gant ur garantez aet bepred war gresk gant an anaoudegezh donoc'h o devoa anezhi, o reiñ evel-se da galz a vrezhonegerien a-vihanik ur gaer a gentel. Bez' e lavaront outo o-unan :

« Komz a ra Breizhiz ur yezh dezho o-unan. Tra hag a rafe avi da galz a bobloù all. Ar C'hallaoued, ar Saozon a vez lorc'h enno gant o yezh ! Perak ne vefe ket stad ennomp gant hon hini ? Ma fell deomp bezañ Breizhiz e gwirionez, ha pa ne vefe, nemet evit se, ez eo un dever evidomp anavezout yezh Vreizh. » Reizhveizek int, neketa ? met ret e vefe, avat d'an holl Vreizhiz soñjal evelto.

Istor

Eus pelec'h e teu ar brezhoneg ? pe oad eo ? peseurt kerentiezh a zo etrezañ ha yezhoù all Europa ? Setu ar goulennoù a zeu diouzhtu er spered pa stager gant kudenn ar brezhoneg.

Redek a ra war orin ar brezhoneg kredennoù ken disheñvel ha ken diboell ma 'z eo ur blijadur o c'hendastum. Evit lod.

n'eo nemet galleg trefoedet ; evit darn all e tiver eus al latin ; evit darn all c'hoazh e tenn d'ar saozneg pe zoken d'an alamaneg (en abeg d'ar « ya » moarvat). En XVIII-vet kantved, an Tad Gregor a Rostren, oberour ur geriadur, a grede n'oa ket bet ijinet ar brezhoneg gant an dud, met roet war-eeun gant Doue da Jafet ha d'e diegezh, e bro-Senaar. Ha Malo Korred (La Tour d'Auvergne) a yae betek diskleriañ e oa komzet ar brezhoneg e Paradoz an Douar gant Adam hag Eva, hag e oa eta an holl yezhoù o tont diwarnañ. Sorc'hennoù kement-se holl, evel-just, hag hon laka hiziv da vousc'hoarzhin. Met pelec'h emañ ar wirionez ?

Ar sklerijenn war benn-kentañ ar brezhoneg n'eo ket deut deomp nemet abaoe ar c'hantved diwezhañ, gant araokaat ar genlizheregouriezh, da lavarout eo ar skiant a zesk keñveriañ ar yezhoù kenetrezo. Hag e c'hellomp hep re aon da faziañ reiñ da anaout andon ar brezhoneg.

Evel ma ouezit ervat, ne ziwan ket ur yezh un deiz, trumm ha trumm, evel ur c'habell-touseg war lerc'h ar glav. Dont a ra pep yezh diwar ur yezh koshoc'h, dre gemmadennoù dister ha dibaouez deut diwar demz-spered ar bobl pe diwar levezon ur yezh amezek. Evel-se ar galleg a zeu diwar al latin, evel an italianeg hag ar spagnoleg, met goude tremen dre galz a bazennoù etre.

Ar brezhoneg, eñ, a zeu diwar ar c'heltieg, yezh kozh komzet gant ar Gelted, bremañ mil bloaz 'zo. Bez' e oa ar Gelted ur bobl c'halloudus ha balc'h hag he deus renet Europa a-bezh war-dro ar bloavezhioù 2000 ha 1000 araok Jezuz-Krist. Nebeut anavezet eo o sevenadurezh ; hogen gouzout a reomp e oant brezelourien daer hag e oa dreist a-walc'h o relijion.

En em rannet en deus ar c'heltieg e daou skourr : ar skourr *gouezelek* hag ar skourr *brezhonek*.

Diwar ar gouezeleg ez eo diveret yezh a-vremañ Bro-Iwerzhon, hini Vro-Skos ha rannyezh Enez-Vanav, da lavarout eo : an *iwerzhoneg*, ar *skoseg*, hag ar *manaveg*.

Er skourr brezhonek emañ ar *c'hembraeg*, komzet e Bro-Gembre, ar *c'herneveg* bet komzet betek kreiz ar c'hantved diwezhañ e Kernev Breizh-Veur, hag ar *brezhoneg*, hor yezh deomp-ni.

Hevelep yezh e oa brezhoneg ha kembraeg betek ar VII-vet kantved. Abaoe n'o deus graet nemet en em zisheñvelaat muioc'h-mui, en doare ma ne c'hell hiziv ur brezhoneger kompren ar c'hembraeg nemet goude un tamm studi. Ar c'herneveg, eñ, a zo kar-nesoc'h d'ar brezhoneg.

Ar *galianeg*, hag a oa komzet e Galia betek aloubidigezh ar vro-se gant ar Romaned, a 'zo ivez eus ar skourr brezhonek.

Steuziet eo bet buan dirak al latin, yezh ar soudarded roman, goude trec'h Kaezar war Verkingetorix, er bloaz 50 araok Hor Salver.

N'eo ket eta ar brezhoneg na galleg, na latin. Kenderv eo da c'houezeleg Iwerzhon ha breur da gembraeg Bro-Gembre.

N'eo ket kennebeut galianeg, peogwir hemañ a oa bet kemeret e lec'h, evel m'am eus lavaret, gant al latin, en Aremorika evel er peurrest eus Galia. Degaset eo bet en hor bro... Penaos ? Gant piv ? Setu pezh a chom ganin da zisplegañ.

Enez Vreizh, hiziv Breizh-Veur a oa betek ar V-vet kantved, o chom enni Breizhiz gounied ar Gelted a wechall. Aloubet e voe d'ar mare-se gant brezelourien o tont eus an douar bras. Angled ha Saozon. Trec'het e voe buan ar Vrezhoned, dre ma oa dizunvaniezh etrezo. Ar re na fellas ket dezho plegañ dindan yev an estren a gemeras hent an harlu. Bez' e voe anezho nerzhekañ ha hardisañ lodenn ar bobl.

En Aremorika e teuas kalz anezho d'ober o annez, bleniet an aliesañ gant Sent hag o deus roet o anv d'hor c'hêrioù ha d'hor bourc'hioù. Kavout a rejont dirazo ur bobl rouez ha gwanaet ha dont a rejont a-benn d'he sujañ ha d'he rediañ d'ober gant o yezh : ar brezhoneg.

Ouzhpenn ur c'hantved e padas an enbroadeg peoc'hus-se, ha ganti en em ledas tachenn ar brezhoneg. Etre ar V-vet hag an X-vet kantved emañ en e astenn brasañ hag e barr e nerzh. Rak prouet eo hiziv e oa komzet ar brezhoneg d'ar mare-se betek ul linenn Dol-Genou al Liger, war ur gorread div wech an hini bremañ. Yezh nemeti e oa e lez roueed Vreizh evel Nevenoe, Salaun, Alan Varvek, hag an duged kentañ.

Adalek an XII-vet kantved, emañ hi o koll tachenn. N'eo ket ken komzet e lez an Duged ; an dudjentil hag ar vourc'hizien a zilez anezhi nebeut ha nebeut evit ar galleg. Meur a wech e vije bet marvet e-pad an eizh kantved war-lerc'h ma ne vije ket bet yezh ur bobl hag a zo unan eus he fennañ perzhioù ar fealded gwisket gant ul lodenn bras a-walc'h a bennegezh (ur pleg fall a lavar lod ; hervezon ez eo marteze ar gwellañ pleg a c'hellfed kaout). Evel ma lavar un oberour breizhat : « Biskoazh kelennet, atav dilezet (pa ne veze ket enebet outañ) gant mistri a bep seurt ; disprizet gant ar c'hêrioù, o c'houzañv gwall daolioù an dismantroù, an argadegoù niverus o deus, e-pad ken hir amzer, drastet ha rivinet ar maezioù breizhat o c'holeiñ anezho a soudarded estren, ar brezhoneg, n'eo ket hepken chomet bev, met degouezhet eo betek ennomp gant e holl berzhioù-natur. M'eo deut e c'heriadur, dindan levezon ar galleg ha da heul an holl zarvoudoù meneget uheloc'h, da vezañ, a-wechoù, distreset muioc'h pe nebeutoc'h, chomet eo ar brezhoneg divoulc'h en e frammadur. Kement a

ra e gaerded hag e verkoù anat a zo bet miret gant doujañs en ene ar bobl... E-touez ar bobl vreizhat, e-touez al labourerien-douar, lodenn-diazez anezhi, eo en deus bevet hag e vev ar brezhoneg ».

Dilez ar yezh gant ar pennoù, ma n'en deus ket gellet he lazhañ na tennañ diganti he ferzhioù a-ouenn, en deus koulskoude miret outi d'ober he c'hresk evel ma vije bet ret dezhi ; da binvidikaat he geriadur gant gerioù evit an traoù diverz, da wellaat he c'hevreadurezh, en ur ger da zont da vezañ ur wir yezh a sevenadurezh, evel ar saozneg, ar galleg, an alamaneg. Implijet hepken gant an dud diwar ar maez, ez eo chomet diflach evel kalz a yezhoù rannvroel all, ar provañseg, da skouer. Hiziv, distresañ a ra muioc'h-mui dre forzh bevañ re dost d'ar galleg, betek dont da vezañ, e genou darn ur meskaj gallek-brezhonek, un doñjer e glevout.

Ouzhpenn, laoskentez ar renerien, ar pennoù bras, eo he deus harzet ouzh ar brezhoneg da sevel pezhioù kaer a lennegezh, evel m'en dije gellet ober hervez e berzhioù a ouenn. E gwirionez, n'hellomp ket lakaat al lennegezh vrezhonek skoaz-ouzh-skoaz gant hini pe hini eus lennegezhioù ar broioù bras a-vremañ. Daoust da se, ha d'an tonkadur garv a zo bet e lodenn a-viskoazh, e c'hellomp bezañ lorc'h gant an oberoù en deus krouet, oberoù hag a c'heller keñveriañ gant ar re wellañ savet el lennegezhioù rannvroel. Ne venegin nemet ar re dalvoudusañ anezho.

En amzervezh ar c'hrenn-vrezhoneg (XI-vet - XVII-vet kantved) e kaver « misterioù », pezhioù-c'hoari, relijius o awen : Buhez Santez Nonn, Burzhud bras Jezuz, Buhez Sant Wenole ; ha « Collocou Quiquier Roscoff » (1626).

En amzervezh ar brezhoneg a-vremañ (adalek ar XVII-vet kantved) ez eo ret menegiñ : an Tad Maner, Jezuist a Vro-Roazhon, a adreizhas an doare-skrivañ : eñ eo krouer ar « *c'h* » hag ar boaz da skrivañ ar c'hemmadurioù. En XVIII-vet kantved, Charlez ar Briz a skriv levrioù a zevosion, anvet « heuriou » hag a gaver hiziv c'hoazh war ar maez.

En XIX-vet kantved, e welomp un toullad a yezhourien hag a skrivagnerien vrudet : *ar Gonideg*, lesanvet « Reizher ar brezhoneg », *Kervarker*, oberour « Barzhaz-Breizh », levr dispar, ret da bep Breizhad e lenn, levr hag a lakae George Sand ken souezhet ma skrive : « Ur rannvro hepken e Bro-C'hall, a zo, en he barzhoniezh, da vezañ keñveriet gant ar pezh o deus krouet spered-dreist ar vrasañ barzhed hag ar broadoù barzhoniusañ ; krediñ a ran lavarout zoken eo trec'h dezho. Eus Breizh e fell deomp komz. Nep en deus lennet Barzhaz-Breizh Kervarker, a rank krediñ start pezh a skrivan ha e sankañ e don-donañ e spered.

« Droukkinnig Nevenoe » a zo ur pezh-barzhoniezh a 140 gwerzenn brasoc'h eget an Iliadez, klokoc'h, bravoc'h, peurvatoc'h eget n'eus forzh peseurt oberenn krouet gant spered mab-den. « Bosenn Elliant », « ar C'horriged », « Lez-Breizh », hag ugent diamant all eus an dastumad brezhonek-se, a zo skouerioù eus ar binvidigezh klokañ ma c'hell klask tizhout ganti al lennegezh telennek.

En amzer vremañ, ret eo deomp menegiñ *Kalloc'h,* lazhet er brezel e 1917, oberour « Ar en deulin » (war an daoulin), dastumad barzhonegoù awenet uhel hag heverk-tre ar stummskrivañ anezho. Ha *Tangi Malmanche,* oberour « Gurvan, ar marc'heg estrañjour » hag ar pezh-c'hoari kaer-meurbet « Ar baganiz ». Etre an daou vrezel hon eus gwelet dindan renadurezh *Roparz Hemon,* rener ar gelc'hgelaouenn « Gwalarn », un amzer a embannadurioù fonnus gant *Jakez Riou, Youenn Drezen, Kongar, Meven Mordiern, Loeiz ar Floc'h, an Ao. Perrot, Langleiz,* ...Mar deus bet gellet ober an adsav-se eo en abeg da labour kuzhet un den gouiziek-meurbet gwir ziskibl d'ar Gonideg, e anv *Frañsez Vallée,* oberour ur geriadur bras a 800 pajennad, kendastumet ennañ holl zanvez ar brezhoneg a-vremañ.

N'en deus ket bet eta ar brezhoneg diouer a skrivagnerien veur nag a oberoù dreist, met faziañ a rafed o klask barn an dalvoudegezh anezhañ, nemet diwar an oberoù krouet gantañ. Bez' he deus ur yezh he zalvoudegezh dezhi hec'h-unan, bez' he deus perzhioù a-ouenn dizalc'h diouzh nep a gomz pe a skriv anezhi evel m'en deus ar violoñs perzhioù dezhañ e-unan, hag e vefe implijet pe gant un arzour meur pe gant un deskard. Ar perzhioù-se eo : pinvidigezh ha resisted he gerioù, o zalvoudegezh skeudennus ha barzhonius, gwevnded hec'h ereadurezh, hag erfin, an tu da stummañ gerioù nevez. Hogen, war ar pevar boent-se, ez eo ar brezhoneg ur yezh eus an dibab. Ha ne vo ket didalvout evidomp prederiañ ur pennadig war ar gudenn.

Dremm ar brezhoneg

Diskleriomp da gentañ, ha kement-se a dalvez bezañ lavaret, pa vez anv ganeomp eus ar brezhoneg, ne gomzomp ket hepken eus ar yezh-se ken flour ha ken c'hwek a darzh ken brav war vuzelloù, hon tud kozh diwar ar maez, gwall-vesket, allaz ! a gomzoù gallek gant ar yaouankiz, met c'hoazh eus ar yezh c'hlan-se ha pinvidik implijet gant hor skrivagnerien veur, a-wechall pe a-vremañ.

Arabat disoñjal, kennebeut, penaos abaoe hanter-kant vloaz, diwar lusk poellek tud gouiziek hag oberiant evel *Ernod, Vallée, Meven Mordiern, Roparz Hemon,* ez eo bet peurnevezet hor yezh.

Gerioù nevez, niverus hag a-zoare, a zo bet savet evit klotañ gant ezhommoù nevez ha c'hoant an amzer vremañ.

Peurveizet eo bet ar yezhadur, dibabet un doare-skrivañ unvan hag eeun ; evit ar werzaouriezh ez eo bet lakaet da dalvezout diwezhañ kavadennoù ar werzoniezh hag ar soniadouriezh ; en ur ger, kement eo aet ar brezhoneg war wellaat ma 'z eo hiziv, ur benveg ampart a-walc'h da ziskleriañ holl venozioù hag holl drivliadoù ur Brezhon eus an XX-vet kantved.

Met, stagomp ganti da vat, ha da gentañ, komzomp eus ar geriadur.

Pinvidik-mor eo hemañ evit kement a sell ouzh an traoù fetis, dreist-holl ar pezh a sell ouzh buhez ar maezioù.

Ur bern gerioù en deus, ha n'heller o zreiñ e galleg nemet dre ul lavarenn-dro hir.

Setu.

Terchal : teurel ur gontell evit gouzout piv a zibabo al lodenn gentañ e labour ur park.

Garlotus : a vez lavaret a-zivout ur gêr m' emañ he farkeier pell an eil diouzh egile.

Diboullañ : Kas eus ul lec'h gleb d'ul lec'h sec'hoc'h.

Labouseta : mont da bakañ laboused.

Keuneuta : dastum keuneud.

Divelc'houeda : tennañ kuit ar melc'houed.

Evel re an holl yezhoù pobl, gerioù ar brezhoneg o deus un nerzh skeudenniñ hag a ra diouer da c'herioù ar yezhoù aozet re diwar ar spered, e-giz ar galleg. Bez' ez eus ganto ur vlazenn-vro dezho o-unan.

Taolomp evezh un tammig ouzh talvoudegezh sonerezhus hor brezhoneg. Skiltrus eo ar gerioù anezhañ : da gentañ o vezañ n'emañ ket ennañ al lizherenn didon « e », implijet kalz e galleg ; d'an eil o vezañ ma kaver ennañ e-leizh a sonioù kreñv evel « o », « ei » (kein), « enn » (penn), « aou » (maout), hag alies kensonennoù skourjezus evel « st » (stoket), « sk » (sko), « stl » (stlapet), « str » (stroñs) ; d'an trede o vezañ m' ac'h echu ar pep brasañ eus ar gerioù dre ur gensonenn. Evit gwir, ur vogalenn e fin ur gomz a voug ar son evel un tamm pilhou a lakafed trumm war ur c'hloc'h emeur o paouez tintal. Lakait, da skouer, keñver-ha-keñver ar ger galleg *chant* gant ar ger brezhonek *kan* hag ar ger saoznek *song,* hag e komprenot ervat. En abeg da se ez eo ar brezhoneg ur yezh dreist evit ar prezegerezh.

Ur perzh mat all d'ar gerioù brezhonek eo hemañ : livañ a reont gant ar son anezho o-unan, skeudenniñ a reont pezh a zisklériont. Ur skouer bennak a roio gwelloc'h da gompren.

Storlok : ar ger-se, distaget fraez hon laka da glevout evel ma ve ur c'harr o vont gant un hent skosellek.

Sklintin : ha ne gav ket deoc'h, gant ar ger-se klevout kleierigoù o tintal dirak ho tivskouarn ? (An efed-se a zeu dreistholl eus ar gensonenn « n » oc'h astenn ar son).

Flibous : a verk un dra gludennek ha dizalc'h.

Bourbouilh : a zegas soñj ez-resis eus birvilh an dour.

Klukañ : a laka dirak hon daoulagad un den o lonkañ en un taol ur vi pe ur werennad traoù lipous.

Flistrañ : pa zistager ar ger-se, gant an avel o c'hwibanat etre an teod hag an dent, daoust ha ne lavarfed ket eo e ve an dour eo a zo o strinkañ eus failh ur roc'h pe eus ur feunteun bennak ?

Pufal : a reer eus ur c'hazh o tufañ hag o fuc'hañ, pa vez kounnaret.

Soroc'h : eo trouz gouez ha divent an avel c'hoañv o voudal.

Erfin, *stroaleg,* gant e lies kensonennoù luziet, a zo ennañ holl ziampartiz ur paotr yaouank o ruzañ e dreid hag o trabidellañ war an hent evel un den mezv.

Ar c'hengloterezh-se, eus ar ger gant ar pezh a verk a zo ur perzh mat, prizet kenañ gant ar varzhed hag a gresk souezhus o doareoù-displegañ. Yezh europat ebet, zoken ar saozneg, na c'hellfe bezañ par d'ar brezhoneg evel yezh varzhonius.

Na zilezomp ket an danvez-mañ hep rannañ ur gomz a-zivout ar c'hemmadurioù ken brudet, implijet hepken er yezhoù keltiek. Petra int nemet striv ar yezh evit tizhout ar c'henson ? Al lezennoù kevrinus-se hag a vlota kaleted ar c'hensonennoù evit aesaat an hesoniezh. Ha na lamont ket diwar ar brezhoneg an tamall graet dezhañ gant skrivagnerien 'zo da vezañ ur yezh c'harv ? Ur yezh nerzhus, mar karet, met pegen heson ivez.

Studi ar geriadur hor c'has war-eeun betek sellout ouzh ur perzh mat hag a zo dreist-holl tra ar brezhoneg : an tu en deus da grouiñ gerioù nevez.

Ken eeun ha ken aes e vez graet kement-se ma teuer da soñjal a-wechoù e vefe ar brezhoneg evel ur yezh vurzhudus difluket eus empenn un achantour bennak ijinet dreist.

Pa grouer gerioù eo ret teurel evezh ouzh ar gwriziennoù, ar c'hentgerioù hag ar gourfenngerioù.

Niverus eo e brezhoneg, ar c'hentgerioù hag ar gourfenngerioù ha drezo e c'heller tizhout reiñ d'ar ger ur resisted dibar.

Setu amañ, da skouer, ur ger hag a c'hell dre c'hourfenngerioù skeudenniñ liesdoareoù ar soñj :

E galleg, ar ger « course » a dalv war un dro da verkañ :

1° ar redek ;

2° ur redadenn ;

3° skiant ar redek ;

4° ur redadeg.

E brezhoneg, ar wrizienn-c'her eo « red », kenster d'ar galleg « cours » : « red an dour » (le cours de l'eau).

1° ober an hini a red eo ar « redek » : « ar redek a zo skuizhusoc'h eget ar c'herzhed. » (la course est plus fatigante que la marche) ;

2° unan o redek a ra ur « *redadenn* » : « ur redadenn hir am eus graet » (j'ai fait une longue course) ;

3° skiant ar redek eo ar «*rederezh* » : « ar rederezh a zo diaes a-walc'h da zeskiñ. » (l'art de la course est assez difficile à apprendre) ;

4° kalz o redek a-gevret a ra ur « *redadeg* » : « redadeg roñsed a vo e Brenañveg. » (il y aura des courses à Brenañveg).

Evit krouiñ gerioù nevez e kemer ar brezhoneg e wriziennoù ennañ e-unañ. Ober a ra gant gwriziennoù brezhonek, o stagañ outo, hervez an ezhomm, kentgerioù ha gourfenngerioù hag ar gerioù stummet en doare-se n'int ket diaes da gompren, tamm ebet.

Evit ar galleg eo un abadenn all, savet m'eo an darn vuiañ eus e c'herioù skiantel diwar wriziennoù gresianek pe latin. Ar re n'ouzont ket gresianeg ha latin, hag an niver bras eus an dud eo, ne gomprenont hogos netra er gerioù skiantel gallek (da vihanañ diwar ar gwriziennoù m'int deveret anezho). Ar skiant o deus anezho a zeu dezho dre forzh o gwelout e-kerz o lennadurioù.

Kemeromp skouerioù : pet Gall eus ar bobl a zo gouest da reiñ ster resis ar gerioù-mañ : 1° mélanoderme ; 2° dolichocéphale ; 3° ethnologie ; 4° zoologie ; 5° orthodoxie ; 6° presbyte ; 7° capillaire ; 8° stéatopyge ?

Lavarit bremañ d'ur brezhoneger :

1° *mélanoderme* eo, e brezhoneg, *dugroc'henek* (kroc'hen du) ;

2° *dolichocéphale* eo *hirbennek* (penn hir) ;

3° *ethnologie* eo *denoniezh* (diwar « *den* » hag « *oniezh* », kenster da « *logie* », skiant) ;

4° *zoologie* eo *loenoniezh* (diwar « *loen* » hag « *oniezh* » ;

5° *orthodoxe* eo *gwirgelennek* (diwar « *gwir* » ha « *kelenn* ») ;

6° *presbyte* eo *hirwel* (diwar « *hir* » ha « *gwel* ») ;

7° *capillaire* eo *blevheñvel* (heñvel ouzh blev) ;

8° *stéatopyge* eo *druzfeskennek* (diwar « *druz* » ha « *feskenn*),

hag e welot evel ur ouel o kouezhañ a zirak e zaoulagad. « Perak, e lavaro outañ e-unan, gerioù ken bras evit traoù ken sklaer ? »

Ha ne welit-hu ket pegen mat e vefe embann, e brezhoneg, evit tud amzesk hor bro, levrioù da ledañ deskadurezh skiantel pe lennegel ? Aze, da nebeutañ, ne vefent ket strobet gant gerioù iskis ar geriadur skiantel gallek, hag e c'hellfent, drezhi hec'h-unan, peurechuiñ an deskadurezh boulc'het er skol.

Met poent eo din paouez, rak kaout a ra din klevout ar re-se am eus breutaet ken alies ganto, hag a lavare din bewech, a-zivout ar brezhoneg dre vras, hag e c'herioù nevez dreistholl : « n'eo ket brezhoneg ho prezhoneg-c'hwi. N'eo ket implijet gant ar bobl ar pep brasañ eus ho kerioù. Ne oar den pelec'h ez it d'o c'hlask. Hag ho kerioù badezet « skiantel » n'int nemet « *tammoù traoù* » krouet en andor gant gouizieien ha distag-krenn eus ar vuhez pemdeziek : ne badint ket. Komzit 'ta eus ar brezhoneg-pobl ! Ken c'hwek ! Hennezh n'eo ket brezhoneg « chimik » evel hoc'h hini ! »

Fellet eo bet din displegañ dirazoc'h an enebadenn, rak boutin a-walc'h eo, ha setu pezh a c'hellfe bezañ respontet.

« Da gentañ », ur ger dianav en ur c'horn-bro a c'hell bezañ anavezet en ur c'horn all. Ha ret e vefe difenn ouzh un oberour implijañ ar ger « *beure* », e-lec'h « *mintin* » war zigarez n'eo anavezet ar ger-se nemet e Bro-Dreger ? Da c'houde, ret eo merzout penaos kalz eus ar re a c'houlenn un testeni a orin-pobl evit pep ger brezhonek, o deus alies kuitaet yaouankik a-walc'h o bro, hag ez eus un niver bras a c'herioù implijet en o farrez hag a chom dianav-krenn dezho.

Ar gerioù krouet ? Bez' e c'hellan lavarout deoc'h e kaver anezho e pep yezh, ha muioc'h eget er brezhoneg. Diskiant e vefe lakaat da wir n'eus ket a vrezhoneg er-maez eus geriadur ar paotr-saout.

Lakaomp ne vefe ger gallek gwirion ebet estreget ar re anavezet gant labourer-douar ar « Beauce ». Neuze, avat, da e vefe deomp teurel d'ar blotoù nav ger gallek, da vihanañ, war zek.

Goude ar geriadur, gwelomp an displegadur-verboù. Pinvidik-mor eo gant e liesfurmoù, dre ma c'hell reiñ d'anaout, ez-resis, menozioù kuzhetañ mab-den.

Bezet ar frazenn c'hallek : « *J'aime le breton* ». Tri stumm disheñvel a c'hell gwiskañ e brezhoneg :

1° *me a gar ar brezhoneg,* stumm dibersonel ar verb o chom digemm e holl c'hourioù pep amzer. Implijet eo evit tennañ an evezh war ar ger-rener dre e lakaat war wel. Skouer :

Me a gar ar brezhoneg ;

Te a gar ar brezhoneg ;

Eñ a gar ar brezhoneg ; h. a ;

2° *ar brezhoneg a garan,* stumm personel merket ennañ gour ar verb gant an dibenn-ger-verb. Amañ eo tennet an evezh

war ar renadenn o tigeriñ ar frazenn :

Ar brezhoneg a gar*an ;*

Ar brezhoneg a gar*ez ;*

Ar brezhoneg a gar, h. a... ;

3° Gant an trede stumm e venner tennañ an evezh war ar verb o tigeriñ ar frazenn, e-lec'h m'eo displeget gant skoazell ar verb « *ober* ». Hennezh eo marteze ar stumm boazetañ er yezh voutin.

Skouerioù :

Karout a *ran* ar brezhoneg ;

Karout a *rez* ar brezhoneg ;

Karout a *ra* ar brezhoneg, h. a...

Bez' e vefe ur pevare stumm hag a laka muioc'h c'hoazh ar verb war-wel, hag a vez implijet e degouezhadennoù ' zo.

Setu eñ amañ :

Bez' e karan ar brezhoneg ;

Bez' e karez ar brezhoneg ;

Bez' e kar ar brezhoneg, h a...

Ouzhpenn ar stummoù-se, mat evit an holl verboù, ez eus c'hoazh reoù all graet ganto hepken e displegadur ar verboù « bezañ » ha « kaout ».

An hini kentañ, ouzhpenn 'ta amzerioù boutin an holl verboù, en deus evit ar bremañ hag an amdremenet ur stumm-lec'hiañ hag ur stumm-boaz. Evelse ar frazenn c'hallek : « *Je suis heureux* » a c'hall bezañ roet e brezhoneg e c'hwec'h doare disheñvel :

1° Me a zo eürus (dibersonel) ;

2° Eürus on (personel) ;

3° Emaon eürus (stumm-lec'hiañ pe bremañ resis) ;

4° Me a vez eürus (stumm-boaz dibersonel) ;

5° Eürus e vezan (stumm-boaz personel) ;

6° Bez' e vezan eürus (stumm-boaz gant evezh war ar verb).

Ar verb « kaout » pe « endevout » gouez da Wenediz) en deus ivez ur stumm-boaz, hag ar frazenn c'hallek : « *J'ai du plaisir* », a c'hell bezañ troet :

1° Plijadur am eus ;

2° Plijadur am bez ;

3° Bez' am eus plijadur ; (evezh war ar verb).

Klozomp ar pennad war ar yezhadur dre ur gomz a-zivout an araogennoù.

Evel ma lavar Vallée, kemm a zo etre talvoudegezh araogennoù ar galleg, pout ha laosk (evit ar stagelloù, avat, ne lavaran ket) hag araogennoù ar brezhoneg, pinvidik, resis hag a-bouez bras an implij anezho.

Da skouer, bezet an araogenn c'hallek « *de* ». Setu amañ

seizh frazenn vrezhonek ha ne vo ket graet div wech enno gant an hevelep araogenn.

1° J'ai peur *de* Jean.	Aon am eus *rak* Yann.
2° J'ai envie *de* dormir.	C'hoant am eus *da* gouskat.
3° Je suis dégoûté *de* cet homme.	Heug am eus *ouzh* an den-se.
4° Il s'est détourné *de* Dieu.	Distroet eo *diouzh* Doue.
5° C'est un homme *de* loi.	Un den *a* lezenn eo.
6° Il est sorti *de* la salle.	Aet eo er-maez *eus* ar sal.
7° Donnez-moi *de* l'eau.	Roit din dour. (Hep araogenn).

Ouzhpenn, an araogenn vrezhonek he deus un doare dezhi hec'h-unan d'en em genstrollañ gant ar raganv-gour evit reiñ gerioù a en em ziskouez heñvel a-walc'h ouzh un displegadur-verb. Evelse an araogenn « *evit* » a zeu da vezañ : « *evidon* », « *evidout* », « *evitañ* », h. a.

An taol-lagad berr-se war hor yezhadur en deus hon lakaet da welout hiniennoù eus perzhioù-mat ar brezhoneg. Arabat krediñ avat, e ve en hor soñj diskouez emañ atav ar maout gant ar brezhoneg bewech m'hen lakaer keñver-ha-keñver gant ar galleg. E berzhioù-mat gwirion ne vironf ket outañ da gaout sioù ken gwirion all, da skouer paourentez e roll-gerioù evit an traoù uhel ha difetis (daoust m'eo boulc'het mat al labour evit e lakaat da glotañ gant ezhommoù ar vuhez a-vremañ), an diaes m'eo dezhañ a-wechoù lakaat an islavarennoù dre stagell d'en em strollañ etrezo pe gant al lavarennoù. Met ar sioù-se a zo kentoc'h evitañ kleñvedoù kroc'hen, hag a vefe aes awalc'h da bareañ ma vefe ar yezh tra an dud desket. An izili talvoudusañ a labour mat. Ne gemerin evit testeni nemet ar pennad-mañ skrivet gant ur Gall eus al « *Loir-et-Cher* », deut d'ar brezhoneg bremañ 'z eus hanterkant vloaz, en deus gouestlet dezhañ e vuhez hag a zo deut da vezañ gouiziek-kenañ war hor yezh, an Ao. ar Rouz (Meven Mordiern) : « Amañ ez eus lec'h, emezañ, da lakaat da veva ha da skigna eur yez veur, komzet en amzeriou ragistorek gant brudeta brezelourien Europa, hag e derou ar Grenn-Amzer gant ar stourmerien galonek a nac'has beva dindan ar Saozon en Enez-Vreiz, hag a ouezas suja pennou balc'h Romaned Aremorika ; eur yez veur hag a zo chomet, daoust da gollou bras he geriadur, unan eus gwella, pinvidika ha kloka yezou en Europa ; eur yez hadet ha kuzet enni ar muia a c'halloudeziou na c'hortozont evit diwana ha bleunia nemet dorn labourerien ampart ».

Stad a-vremañ

Yezh enorus 'ta, dre hec'h andon, kaer drezi hec'h-unan hag ar pennoberoù krouet enni, penaos avat he deus-hi bet un

tonkadur ken gwalleürus ? Nag eo ur rann-galon d'he mignoned he gwelout hiziv o vont war ziskar, ha ret dezho en em c'houlenn gant enkrez ha padout e c'hello-hi da chom bev ; da harpañ ouzh al labour-freuzh a dag anezhi dre an diabarzh, hag ar waskerezh diaoulek a glask he mougañ eus an diavaez ? Rak, ne dalvez ket ar boan en em douellañ : e gwall riskl emañ amzer da zont ar brezhoneg. Kalz a dachenn en deus kollet e-doug ar bloavezhioù diwezhañ-mañ hag e c'heller lavarout ez eo degouezhet en ur mare ma 'z eus riskl bras war e vuhez. Klaskomp kompren abegoù ar stad mantrus-se.

Kentañ abeg eo an darvoudoù politikel o deus graet eus Breizh, gwechall stad dieub, ur rannvro c'hall. O klask dalc'hmat unvaniñ, ar gouarnamant gall n'en deus biken fellet dezhañ anzav gwirioù ha gizioù ar rannvroioù, brezel zoken eo en deus graet dezho. Ar brezhoneg dreist-holl, daoust da strivoù ha goulennoù stank, a zo bet atav nac'het groñs outañ bezañ degemeret er stadvererezh hag er skolioù. Hag ur ministr gall, de Monzie (Doue r' e bardono !) a grede disklériañ e 1932 : « Mervel a rank ar brezhoneg evit ne vo e Bro-C'hall nemet ur yezh hepken ! » Komz kasaus, neketa, hag a lakaas klemmoù da sevel dre bevar c'horn Breizh.

An dinac'h-se eus hor gwirioù en deus bet ul levezon vras war ar bobl, douget m' eo hi da brizout kement tra a zeu a-berzh ar stad. O welout n'eo ar brezhoneg netra evit ar gouarnamant, ez eo deut da sellout outañ evel ur yezh a netra ha da glask lakaat ar yezh-stad en he lec'h.

Un eil abeg eo ar pezh a c'heller ober anezhañ trubarderezh an dud uhel : aotrounez a-wechall ha n'o deus biken komzet brezhoneg, bourc'hizien hiziv ouzh hen dilezel muioc'h-mui, o reiñ evelse ur skouer fall spegus a-wel d'an holl.

Erfin, kresk an deskadurezh en deus darc'haouet gantañ c'hoazh un taol spontus. Abaoe ma oar galleg an holl pe damdost e kemerer ar c'hiz da gomz galleg muiañ ma vez gellet. A-hend-all evit kaout ur plas dindan ar gouarnamant, evit beajiñ, evit ober tra pe dra er vuhez voutin, ez eo ret gouzout galleg. Ha kompren a reer gant-se un tammig ar boan a gemer ar c'houer breizhat da zeskiñ pe da lakaat deskiñ galleg d'e vugale. Perak, avat, en deus ar c'hoant reizh da c'houzout yezh ar vro vras, a zoug anezhañ evel ma c'hoarvez alies, da gasaat yezh an hini vihan ?

Pa soñjer, ouzhpenn an nerzhioù-se, hag a labour dalc'hmat a-enep hor yezh, emañ c'hoazh levezon brasoc'h-brasañ ar journalioù, ar radio, ar sinemaioù holl e galleg, e vo komprenet neuze ar riskl spontus m'emañ hiziv ennañ hor paourkaezh brezhoneg.

Dirak kement-se, n'eus ket da vezañ re sabatuet pa glever

kalz o tiougan marv ar brezhoneg a-barzh pell hag oc'h ober pennoù foll eus ar re a striv da saveteiñ dezhañ e vuhez.

Perak, emezo, stourm ouzh un dra tonket da vervel ? Planedenn ar yezhoùigoù eo bezañ friket gant ar re vras. D'ar marv eo kondaonet ar brezhoneg enket ma 'z eo er maezioù, dilezet muioc'h-mui gant ar vrezhonegerien o-unan hag a gemer ar pleg da sevel o bugale e galleg, harluet ma 'z eo diouzh ar stadvererezh hag ar skol; hag ar strivoù evit e saveteiñ ne reont nemet astenn, hep talvoudegezh ebet, ur stad hegasus evit an holl.

Re all, hep mont betek lavarout dilezel ar vamm-gozh war he zremenvan, a guzulika deomp : « Gwall bennek ez oc'h c'hwi oc'h en em stagañ evel ma rit ouzh ar brezhoneg. Ur yezh a dalv ur yezh all. Hag e ve un alc'houez, houarn pe arc'hant, petra' ra ma tigor mat deomp an nor ? Pal ur yezh ha n'eo ket lakaat an dud d'en em gompren eo ? A-hend-all, n'eo an divyezhegezh nemet un torr-penn ha morse n' he deus douget frouezh mat. Da gentañ, bez' ez eo un abeg diehan a ziaesterioù. Ouzhpenn, pa vez div yezh o kenvevañ en ur vro ec'h en em gemmeskont peurvuiañ ha diwarno e tiwan alies trefoedach euzus a ra mezh d'an eil ha d'eben. Ma fell deoc'h e ve komzet galleg mat e Breizh, dilezit ar brezhoneg. Hag evelse, e tiskouezot ouzhpenn ho lealentezh e-keñver Bro-C'hall. Ur vro hepken, ur yezh hepken, setu ar reizh. A-hend-all, o chom aheurtet en ho stourm evit ar brezhoneg emaoc'h e riskl da skoazellañ paotred an emrenerezh. »

Evit pezh a sell eus ar gelennadurezh uhel, hini ar skolioù-meur, dic'hallus eo moulañ en ur yezhig kalz levrioù gouiziek, hag an dra-se a viro ouzh implijidi ar yezhig-se da vezañ ken barrek hag ar re a gomz ar yezhoù bras. Setu an tamalloù a glever bemdez-Doue o kouezañ eus genou hon enebourien hag ivez eus hini an dud dianaoudek eus kudenn ar brezhoneg. O displeget em eus dirazoc'h didroidell rak ret eo anaout mat evit gouzout, pa vez ret, penaos kas an dorzh d'ar gêr.

D'ar re a ginnig deomp dilezel hor yezh dre m'emañ-hi gwall-wasket e c'heller respont n'anavezont ket mat Breizhiz, tud pennek ha tud feal, mar deus ! Ar brezhoneg en argoll ? Abeg muioc'h evito d'e skoazellañ ; klañv eo ? Abeg muioc'h evito da glask e bareañ.

Gwall vuan, avat, e vez barnet ar brezhoneg. Koll tachenn a ra ? Gwir eo. (Bez' e c'hellfed lavarout kemend-all diwarbenn ar galleg). Met krediñ diwar-se ez eo marv a zo lakaat an abadenn da dreiñ gwall-vuhan, a gav din. Bez' ez eo « gwerzhañ 'r vi e reor ar yar ». N'eo ket mat dougen kañv d'ur yezh a-raok he marv. Ma 'z eus kleñvedoù, pareañsoù a zo ivez. Ha pa soñjer ez eus anv amañ eus ur yezh, dezhi

kaleted ha dalc'husted reier hon aodoù, e c'heller kaout estreget disfiziañs eus an amzer da zont. Ma welomp en istor kalz a ziskaroù dic'hortozet e welomp ivez alies adsavioù ken dic'hortozet all. Ne oar den pezh a vo warc'hoazh, Bro-C'hall a c'hellfe, er bloavezhioù da zont, heuliañ skouer ar Stadoù Unanet pe Rusia, ha sevel ur gouarnamant kevredel a rofe da bep rannvro he gwirioù hag he frankiz.

Evit ar pezh a sell ouzh an alc'houez houarn pa arc'hant ez eus bet respontet er penn kentañ, p' hon eus diskouezet e oa ur yezh, n'eo ket hepken ur benveg ret evit an darempredoù kevredigezhel met c'hoazh dassked ene ur bobl hag un herezh vroadel eus ar pouezusañ, dav da bep den kalonek e virout hag e greskiñ ma c'hell. Neb a nac'h pe en deus mezh anezhañ a ra ken fall hag an neb a nac'h e gerent pe en deus mezh oc'h anzav ez eo mab dezho.

Eveljust, aesoc'h e vefe ur yezh evit an holl. Piv, avat, en deus ar gwir da ziskleriañ pehini anezho o-div a rankfe bezañ aberzet d'ar falsdoue « *unander* » ? Lakaomp e teufe Bro-C'hall da vezañ a-benn ugent vloaz, ur rannvro eus Rusia. Nag a vlej neuze e-touez ar C'hallaoued ma lavarfe dezho ar Rused, evel de Monzie : « Mervel a rank ar galleg evit mad ar rusianeg ».

Diaesterioù a vez oc'h heuliañ an divyezhegezh. Nebeutoc'h marteze eget ma lavarer. Ur vro a zo, Helvetia, e-lec'h ma kenvev e peoc'h peder yezh. Re all a zo ma komzer enno div, teir yezh. Hiziv dreist-holl, p'eo astennet an amzer-skol betek pevarzek vloaz (da c'hortoz pemzek), perak n'oufe ket ar bobl vreizhat ar brezhoneg hag ar galleg war un dro ? A-hend-all, ur yezh, a-dra-sur, a dlefe chom digemmesk, met n'eo ket eno eo emañ an dalc'h hepken. Ar pezh a goll e glanded galleg ar brezhoneger a zo digollet kaer gant an nerzh hag ar wevnded a zegas d'e spered an ober gant div yezh. Neb a anavez ur yezh a dalv un den, eme Jozeb de Maistre, hag an hini a anavez div a dalv daou zen ».

Bez' ez eus, e gwirionez, diaesterioù bras da drec'hiñ evit embann levrioù gouiziek en ur yezh a zo bihan he foblad lennerien. N'heller ket, avat aberziñ pep tra evit aesded gouizieien veur, forzh pegen doujus e vefent. Mad an holl a rank bezañ trec'h war hini un dornad speredeien. A-hend-all, ha dezhañ kaout un deskadurezh uhel, e rank unan gouzout, ouzhpenn yezh e vro, unan pe ziv eus yezhoù bras Europa. Mar deo ar brezhoneg yezh e gavell, e ouezo galleg d'e zaouzek vloaz hag, evit kenderc'hel gant e studi lennegel pe arzel e vo rampo gant ar Parizian pariziatañ.

Dleadoù e-keñver ar brezhoneg ha penaos o seveniñ

Evel m'hon eus gwelet, gwir en deus ar brezhoneg, n'eo

ket hepken da vevañ, met da gaout, e diabarzh ar stad c'hall, ar galloud da greiskiñ evel n'eus forzh pe yezh all. Ha dlead pep Brezhon eo strivañ da grouiñ an aergelc'h-se ma vleunio e yezh ennañ. Hogen ar stad graet bremañ d'ar yezhoù bihan a c'houlenn strivoù bras evit galloud o saveteiñ. Hag hiziv n' emañ ken an traoù evit ar brezhoneg evel hanter-kant vloaz 'zo. N' emañ ken ar mare da ziwall ar brezhoneg war e zifennoù, da zerc'hel anezhañ en e stad a yezh-pobl hepmuiken, mat d'an hirañ da vezañ komzet ha dezhi evel lennegezh netra nemet un nebeut kanaouennoù pe kontadennoù gwrac'hed kozh. Er c'hontrol, ma venner mirout outañ da vervel ez eo ret e skignañ eus ar maezioù d'ar c'hêrioù, eus ar vereuri da di ar bourc'hiz. Ret eo adreiñ dezhañ e wirioù, o c'houlenn groñs digant ar gouarnamant e enoriñ en ur zigeriñ dezhañ dorioù ar skolioù hag ar stadvererezh. Menoz lorc'hek ha dic'hallus Froudenn ur briz-keltiegour en andor ? Ne gredan ket. Fiziañs leizh ar galon a c'heller kaout, pa weler gant peseurt kred e tesk hiziv ar brezhoneg kemend-all a dud desket eus Breizh evit e gomz goude ; pa weler 340 kuzul-parrez eus hor bro o c'houlenn lakaat deskiñ ar brezhoneg er skolioù, ha kuzulioù-departamant « Penn-ar-Bed » hag « Aodoù an Hanternoz » oc'h ober kemend-all evit an trede gwech e miz Gwengolo 1946 ; pa weler dasorc'hidigezh dispar gouezeleg Iwerzhon, kouezhet izeloc'h eget ar brezhoneg, ha deut da vezañ yezh-stad ar vro.

Daoust-pe-zaoust, n'eus forzh pehini e vo e donkadur, un dra 'zo hag a zo sklaer ; ar brezhoneg a zo bev, ha dre-se, e tleomp derc'hel kont anezhañ. Evit ur Breizhad gwirion n'eus ket da varc'hata : bez' e tle karout e yezh hag ober e seiz gwellañ evit he mirout hag he gwellaat. Penaos ? E berr, pevar dra a zo da ober :

1° Bezañ chalet gant ar brezhoneg. — E studiañ p' hon devez amzer : da skouer, heuilh ur skol-dre-lizher. — Prenañ ha lenn al levrioù embannet er yezh-se, skoazellañ an oberoù, ar c'hevredigezhioù a zifenn ar brezhoneg, ar bolitikerien o kaout an hevelep menoz ;

2° Komz brezhoneg ar muiañ ar gwellañ ha bezañ stad ennomp ouzh hen ober. Arabat deomp bezañ eus an dud-se, Aotrounez Flammig, renet o doare-bevañ gant ar c'hiz, o krediñ emaint seul vui « a-vremañ » ma troont kein da gement tra vreizhat a zo ; tudigoù hep poell hag a chomo peget outo o buhez-pad o sotoni diremed. — Klask gwellaat ar yezh-se dre he c'hwennat diouzh ar c'homzoù gallek bewech ma 'z eus tu e brezhoneg da zisplegañ an hevelep menoz ;

3° Difenn ar brezhoneg en divizoù. Da skouer, diskouez d'ar gerent pegen noazus e-keñver ar brezhoneg eo ar pleg o

deus kemeret war ar maez d' ober hepken gant ar galleg evit komz d' o bugale. Prouiñ dezho e c'hell ur brezhoneger, ma 'z eo e spered ken digor, bezañ ken barrek en e studi hag ur galleger. Diskouez dezho penaos o bugale, savet en ur yezh ha n'eo ket hini an tiegezh, a vo evel diframmet diouzh an tiegezh-se hag en arvar d'en em gavout ennañ evel estrenien (Euzhusat tra gwelout ar paour-kaezh mammoù-kozh, leun o eñvor a gontadennoù kaer, hag a rank chom mut dirak o bugale-vihan a garont kement ; ma n'eo ket ur vezh gwelout bugale o kaozeal galleg d'o c'herent a respont dezho e brezhoneg) ;

4° Dreist-holl harpañ ar goulennoù graet evit lakaat ar brezhoneg er skolioù. Ret eo, ha ret bras, e vefe lec'h evitañ en arnodennoù (testeni-studi, breved, bachelouriezh). P 'hon do tizhet kement-se en do graet ar brezhoneg ur c'hammed bras war-du an trec'h.

Ar vistri-skol a c'hell kalz evit entanañ ar garantez ouzh ar brezhoneg e kalon ar vugale. Arabat dezho ankounac'haat da gelenn anezho a-zivout ar gudenn-se. Ra vint aketus bep sizhun d'an hanter-eurvezh vrezhonek : ra lakaint kanañ kantikoù ha kanaouennoù brezhonek (e-touez ar re binvidikañ en Europa emañ ar sonerezh-pobl breizhat). Ra roint lec'h d'ar brezhoneg e levraouegoù-skol, er c'hoariva. E-berr, ra zalc'hint atav koun ez int Breizhiz.

Soñjomp ervat ne vo saveteet ar brezhoneg nemet gant Breizhiz. Ar re a gompren kaerder ar stourm-se ha gwad dezho dindan o ivinoù, ra stagint gant al labour. Goude ar relijion, n'eus netra ebet hoalusoc'h, retoc'h, brasoc'h ha dereatoc'h d'ur galon uhel eget hor Brezhoneg muiañ-karet.

L. S.

Grit bruderezh evit SKOL OBER
Kentelioù brezhoneg ha kembraeg dre lizher
Marc'harid GOURLAOUENN
30, rue de la Corderie - DOUARNENEZ (Fin.)

KELC'H GWALARN

Kelc'hlizher d'an Izili

Mezheven 1948.

Kalz a respontoù a zo deuet d'hor c'helc'hlizher kentañ, hini miz Ebrel. War greskiñ ez a niver izili Kelc'h Gwalarn. Ennañ ez eus bremañ, e-kichen skrivagnerien ha yezhourien anavezet a-gozh, un toullad mat a dud yaouank.

Hervez ar respontoù, e c'hellan kinnig er miz-mañ ur roll-labour pishoc'h d'ar stourmerien evit ar yezh.

1. *Studi ar yezh.* Deskiñ skrivañ e Brezhoneg Eeun, dreist-holl dre studiañ oberoù hor skrivagnerien-bobl a wechall : Troud, Milin, Inizan, Herri, An Uhel, hag all.

2. *Doareoù-kelenn.* Aozañ a-benn miz Here rummadoù-kentelioù evit deskiñ *lenn* Brezhoneg Eeun e tri miz.

3. *Sevel-skridoù.* Aozañ : *a)* pennadoù berr e Brezhoneg Eeun evit « Geriadur Breizh » ; *b)* danvez levrioù bihan a bep seurt, e Brezhoneg Eeun ivez, enno 10.000 ger.

b. *Doareoù-moulañ.* Moulañ levrioù bihan, 48 pajenn, gant ur golo skeudennet e 2 pe 3 liv ; ment : 11 sm. war 14 sm.

5. *Doareoù-brudañ : a)* kas tud da werzhañ al levrioù-se war ar maez ; *b)* embann pennadoù e brezhoneg pe e galleg, diwar-benn ar brezhoneg, er muiañ a gazetennoù ma c'heller.

Lavarit din, mar plij (a-raok diwezh miz Gouere), penaos e c'hellit-c'hwi reiñ dorn d'ar stourmerien all, hervez ar roll-labour-mañ.

Notenn. — Kelc'h Gwalarn a labour a-du gant *Emsav Keltiek Breizh,* ha gant *Me a Zalc'ho.*

Gant va gwellañ gourc'hemennoù,

Roparz HEMON.

KELC'H GWALARN
42, Whitebeam Road
Milltown, *Dublin,* EIRE.

Lennegezh

Ar Gornandoned

E Bro-Dreger, pe ma fell deoc'h resisaat, e Mousteru, Treglanviz ha war-dro, er parrezioù-se, tost da Wengamp, e-lec'h ma tremenis bloavezhioù va bugaleaj, ne veze ket lavaret « korriged » na « korriganed », hogen « kornandoned » pe c'hoazh « lutuned ».

Hag un istor a anavezan diwar-benn ul lutun... Perig al Lutun... a oa mignon bras d'am zad-kozh. Krediñ a ray deoc'h, marteze, emaon o vont da adkempenn ur gontadenn bennak ? Ac'hanta, lavarout mat a ran : un istor gwir eo, strewet ennañ, ken gwir all eo ivez, meur a dra iskis, blaz ar marvailh warne.

En amzer-se, pa oa yaouank va zad-kozh eta, eo a dremen an darvoudoù ; dek ha pevar-ugent vloaz bennak a dle bezañ, peogwir eo marv va zad-kozh tri-ugent vloaz 'zo... ha bez' ez eus tud vev c'hoazh hag o deus soñj anezhañ.

Va mamm ha va moereb Katell am eus klevet meur a wech o kontañ an doareoù ha setu pezh am eus miret em eñvor.

Etwan-Vari Postig (Wanig) 'oa anv va zad-kozh. Pa oa paotr yaouank, en amzer ma tremen an traoù-mañ, e oa mevel en ur vereuri. Niverus 'oa ar vugale er Veuzid, en ti-feurm dalc'het gant e dud ha ne oa ket bras a-walc'h evit bevañ anezho holl. Pegoulz ha penaos e reas anaoudegezh gant an hini a anved « Perig al lutun » ? Piv 'oar ? Kement-se n'eo ket diskleriet. Mignoned e oant, setu. Ha ken berr all e chomin ma c'houlennjt hiroc'h diganin diwar-benn al « lutun » -se Piv 'oa ? Eus a belec'h e teue ? N'ouzer ket. Moarvat e oa anezhañ un doare reder-bro; lemm e spered, gant doareoù iskis a-walc'h, ne zaremprede ket kalz an dud, ha ne anavezed micher resis ebet dezhañ. Bihanoc'h e oa e vent eget hini ar baotred all, hag en abeg da se, emichañs, e oa graet outañ « al lutun ».

Darempredoù en doa, avat, gant Wanig Postig. Daou vignon e oant zoken, gouest d'en em harpañ an eil egile, pa veze ret. Setu, da skouer : ar c'hiz a oa gant ar baotred, d'ar c'houlz-se — ha miret eo c'hoazh, a gredan, e lec'hioù ' zo — d'en em gavout er vourc'h, da Sul d'abardaez evit evañ chopinadoù ha tabutal etrezo diwar-benn al labour, temz an amzer, aferioù ar barrez, aferioù ar vro : bepred eo heñvel : aferioù paotred... A-wechoù e save bec'h, sachadeg ha kann.

Ha neuze ma tegouezhe gant Wanig bezañ paket en un dro fall bennak, tennet e veze er maez eus ar reuz ha diwallet eus ar gwall-daolioù hep gouzout d'ar re all dre benaos ! Perig al lutun, e vignon eo a oa kiriek.

D'e dro, Wanig, a ouveze reiñ skoazell d'e geneil. Ober a rae evitañ kuzhiadennoù boued e toull ar girzhier ; ouzh troad ar c'hroazioù ; e pep seurt lec'hioù all divizet etrezo.

An daou genseurt en em gave kentoch pa veze deuet an noz. Lavaret em eus deoc'h dija ne seblante ket plijout kalz da Berig bezañ gwelet gant an dud. Bez' e oa ar c'hiz neuze da gas ar c'hezeg er-maez e-pad an noz. En askont da se moarvat en doa kemeret Wanig an tech da vont da redek ouzh skleur al loar — pa veze loar ! — evit stignañ lasoù da a bakan konikled pe c'hedon. Ha setu m'en em gleve an daou geneil : Perig a yae da gas ar c'hezeg e-pad ma rae Wanig e droioù. An den bihan en doa tapet brav-tre doare c'hwitellat e vignon hag en ur glevout anezhañ o tremen dre an hent don pe ar wenojenn, pep hini a grede hag a lavare : « Setu Wanig Poś-tik o vont gant e gezeg ». Tu o doa an daou geneil d'en em gavout, da c'houde, d'ar c'houlz ha d'al lec'h divizet etrezo, ha Perig, ar paotr fin, a ouie, pa veze ret ,tennañ tan diouzh ur bern-maen ! ! ! E-giz-se eo bet lavaret din, ha mar deo deoc'h da grediñ e oa ar maen a zeve pe ma tarzhe an tan dioute, kit da glask hiroc'h, ma fell deoc'h.

Plijout a rae d'ar bugel-noz (an anv-se, daoust ma ne vez ket implijet er c'horn-bro, a ya mat d'hor Perig), plijout a rae dezhañ eta dont dre guzh — bepred dre guzh — ha pa veze aet an holl dud da gousket, da dremen ur pennadig amzer e korn an oaled, e-kichen al ludu, nerzh an tan enne c'hoazh. En ti ma oa Wanig o labourat e oa, war an oaled, ur maen da vezañ implijet da skabell. Marteze e oa bet dega-set eno gantañ a ratozh-kaer evit e vignon. Ar maen-se a oa kelc'hiek e stumm; 25 sm. mat e uhelder, 20 ledander ar c'helc'h, roudennet tro-dro en e uhelder, gant marelloù kizellet e-giz ma vez ar peulioù e pep tu da zor vras ur c'hastell. Lod eus ur peul a seurt-se a c'helle bezañ, dastumet marteze e-touez dismantroù maner Gwermorvan, a oa nepell. Perig a blije dezhañ azezañ war ar maen-se dres a vent vat evitañ, ha chom a rae eno da dommañ, morgousket, o huñvreal hag o tiskuizhañ e sioulder an noz.

Anavezet e oa an doareoù-se gant tud an ti, ha den ne gave netra da rebech, pe ne grede ket hen ober. Ne oa nemet ur vatezh a randone pa zegouezhe dezhi kavout al ludu stlabezet war an oaled ha glaouienn vev ebet ken enne, pa zeue diouzh ar beure evit c'hwezhañ an tan. « Dont a rin a-benn da zidonañ hennezh da zont e giz-se da zifoeltriñ va bern-ludu, me ' pai... » a lavare ar plac'h droug enni. Perig, klevet gantañ

an tamalloù-se ne rae ket kalz a van, nemet klask, evel just, c'hoari troioù kamm dezhi p'en dije tu d'ober.

Setu pezh a ijinas un dro bennak : ur gwener beure e oa, hag o tremen dirak an ti e welas ar vatezh oc'h ober he labour ha meizañ a reas e oa o vont da aozañ yod d'ar verenn ; Abredig e oa c'hoazh. Perig a gendalc'has gant e hent, diwel ha didrouz, nemet ur pennadig goude, eus traoñ al liorzh a oa a-dreñv d'an ti, en em lakaas da c'hervel an dud a oa er park pelloc'h da zont d'ar verenn. Hopal dezho a reas, evel ma vez ar c'hiz, ha dont a rejont. En ur zegouezhout er porzh, avat, e weljont ar vatezh dirak toull an nor, o « frotañ ar jaodourenn plat ». Gouzout a rit penaos e vez graet ? Nann ? Ma ! Klevit neuze, hag arabat deoc'h ober genou re figus : evel-se emañ ar c'hiz. Setu : evit herzel ar yod da boazhañ re vuan ha da rostañ, e vez leurennet diavaez ar pod-houarn implijet a-ratozh-kaer evit ar meuz-se... gant kaoc'h saout. Hor Janedig a oa o plediñ gant al labour-se, da lavarout, avat, ne oa ket poazh ar yod na tost da vezañ ! Al labourerien harzet diwar o labour a-raok ar c'houlz, a fulore, hag ober a rejont trouz ha goap ouzh ar plac'h. Homañ en em zifenne gwellañ ma c'helle en ur lavarout n'he doa ket huchet d'ar verenn na lakaet den d'en ober. Pa voe klevet, o tont eus korn al leur, ur c'hoarzhadeg skiltr ha goapaus e voe komprenet avat. « Hañ, eme unan, un dro-gamm c'hoariet dit gant da vignon Perig al lutun ! — Evel-se mañ kont », eme ar plac'h konnaret ruz, « paeañ a ray kement-se din ,sur ! »

Ur pennad amzer goude e kavas tro da rentañ d'hec'h enebour an taol fall en doa graet dezhi. Ur gwener e oa, adarre, hag an dro-se eo krampouezh a oa bet da goan. Ar plac'h a chomas ur pennadig en-dro d'al labour-se, ken ma 'z eas an holl dud da gousket. Bez'he doa he soñj, avat ! Evidoc'h da gompren mat eo ret diskleriañ pe seurt binvioù a vez implijet d'ober krampouezh. Da gentañ ur *bell* da lakaat an toaz ; ar *raozell* d'e astenn war ar *billig*. Nemet arabat ankouaz dindan ar billig : ar *bladenn*. Ar bladenn-se a vez oc'h ober anezhi un tamm houarn-teuz : foñs ur gozh jaoudourenn bennak, ha lakaet e kreiz an trebez e harz nerzh an tan da dizhout re vuan ar billig ha da leskiñ ar grampouezhenn.

Janed eta, a oa he menoz war ar bladenn-se evit kastizañ hec'h enebour. Echu ar grampouezherezh ganti, ec'h eilpennas ar billig vras, treset warni sin ar groaz, — hervez ar c'hiz, — gant beg ar sklisenn (Ra blijo d'an Aotrou Doue reiñ dimp ar c'hras da c'hellout ober krampouezh meur a wech c'hoazh). Eilpenn a reas ar billig, eta, nemet ar bladennig avat a lezas war an trebez gant un tamm brav a dan c'hoazh dindan, ken ma zeuas buan da dommañ ruz. Ha neuze — divinout a rit,

moarvat, — e lakaas ar bladenn-se, bravig, war vaen al lutun ! Aes gouzout petra a c'hoarvezas pa zeuas hemañ, didrabas, ur pennadig goude da glask e repu evel boaz e korn an oaled. Devet, losket kriz e feskennoù, ar paour-kaezh a youc'has, hag ar gonnar ruz o kregiñ ennañ, mont a reas betek gwele ar plac'h hag he sachañ er-maez a-hed he blev ! Ken rust, ken kalet e yeas dezhi ken ma lezas anezhi hanter-varv war al leurenn ! Marvel a reas zoken un nebeut goude diwar ar spont hag ar gwall daolioù ; e giz-se eo bet kontet din, da vihanañ.

Goude an taol-se, avat, ne voe klevet ken er c'horn-bro, na kavet roud ebet eus Perig al lutun ! Ha Wanig ? Nebeut goude ivez e kuitaas ar vro evit mont war ar mor. E-pad pell e chomas war e spered arouez e zarempredoù gant al lutun. Un dro bennak, distro d'ar gêr, er Veuzid, e oa o tremen, d'abardaez-noz, dre ur park. Serr-noz e oa ha mont a rae ar paotr, brav-tre, etrezek ar gêr, pa savas a-greiz-holl eus an douar, dindan e dreid koulz lavaret, un trouz spontus ! Pennfollet, ar paotr en em lakaas da redek ken ma fiñvfoeltre e dreid, en ur huchal : « 'an gantañ ! 'an gantañ ! » (ez an gantañ). Tan ar spont peget ennañ, en em deurel a reas er marchosi e-lec'h ma veze o kousket, morailhet an nor warnañ, ha berniet a-hed hag a-dreuz, en a-dreñv : forc'h, rastell, ha benveg a gement seurt ma kavas dindan dorn... An deiz war lerc'h, d'ar beure, pa zeuas e dad da glask digeriñ ar marchosi, e kavas abeg d'ober goap outañ ha da ziskleriañ un nebeut gwirionezioù war un dro : « an aon a zo krog ennout, va faotr ? Petra a zo c'hoarvezet eta ! Un dro fall bennak ? Ne vefen ket souezhet, avat, gant da valeadennoù-noz hag an darempredoù iskis ac'h eus bet ! Mezhus un tammig, Erwan ne ranne grik hag an tad oc'h ansav dezhañ, en ur c'hoarzhin goap, ec'h ouveze petra e oa : o tremen e oa, dres, dre penn ar park an deiz a-raok ; klevet en doa ivez an trouz ha gwelet ar paotr, peget ar spont ennañ, o krial hag o redek dirak... ur vandenn klujiri o sevel eus an andenn ! ! !

Setu pezh am eus klevet e-sell eus istor al lutun.

Un doare testenn bennak am eus gwelet avat eus an istor-se : ar maen kizellet a zo bet komzet diwar e benn bremaik. Mamm a gavas anezhañ e-lec'h ma vevas hag a varvas va mamm-gozh, ha kaset ganti d'hon ti, e chomas ganimp war an oaled e-pad ar bloavezhioù a dremenjomp e Mousteru. A-raok kuitaat ar vro, Mamm a ginnigas d'he c'henitervez, « va zintin Katell », kemer maen al lutun evit ma chomfe an arouez-se eus darvoudoù c'hoarvezet d'am zad-kozh etre daouarn ar gerent. Hag aet eo ar maen ganti pe chomet d'an diwezh e bourc'h v-Mousteru? un tu bennak en dro da di

Ar C'hoarieg, war leurenn an iliz... n'am eus ket soñj mat. Klask a rin gouzout un dro bennak, hag adkavout ar maen.

An istor ne ya ket pelloc'h ? Nann, istor Perig al lutun am eus echu gantañ. Unan all am befe da lakaat da heul, daoust ma 'z eo disheñvel-krenn an ton a zere outañ, ennañ koulskoude evel un heklev o tasseniñ meur a vloavezh warlerc'h, evel skeud ar Gornandoned o tremen warnañ.

Er bloaz 1942, da lavarout e-kreiz ar brezel diwezhañ, e oa bet dizoloet dre zegouezh nepell eus bourc'h Treglanviz toulloù dindan an douar, doare kevioù souezhus a-walc'h. Ki ur chaseour o kouezañ e-barzh eo a reas dizoleiñ un doare hent war zirabañs a gase betek ar gambr gentañ. Mestr ar c'hi ha goude gantañ daou pe dri den all a yeas da furchal. Pemp kambr all a voe kavet gante, ha setu un nebeut diskleriadennoù a reas unan anezho din. Piv hennezh ? Va c'henderv, niz bihan eta da Wanig Postig, Marsel Postig e anv. E-giz-se emañ an tonkadur.

Pep kambr he doa eta tri pe pevar metrad a hirder hag un tammig nebeutoc'h a ledander, ha, tra da vezañ meneget, a-boan daou vetrad a uhelder, ma c'helle gant poan un den a vent ordinal chom en e sav enne, nemet daoubleget e zivskoaz. Tra ebet, na roud ebet eus netra ne voe kavet er salioù. Al leur a oa kompez, ar mogerioù kempennet ha takenn c'hlebor ebet eno. Daoust ma oa strizh a-walc'h ar frankiz er salioù-se, gallout a raed chom e-barzh e-pad ur pennadig amzer hep besañ diaesaet gant an diouer a aer. Pezh a verzas ar furcherien hag a sebezas anezho dreist-holl eo an tremen evit mont eus an eil gambr d'eben : un toull er voger ; tric'hornek e stumm, digor a-rez d'an douar, tri-ugent sm.ad a uhelder dezhañ hepken, ret d'un den mont war e grabanoù evit tremen drezañ.

Ar gavadenn a oa bet diskleriet diouzhtu d'an Ao. Ar C'h..., person Treglanviz d'ar c'houlz-se. Dont a reas eñ e-unan da welout al lec'h ha sevel a reas un danevell evit Strollad-Enklask Aodoù an Hanternoz (Société d'Emulation des Côtes-du-Nord). Ur respont en doa bet, nemet dre ma oa amzer ar reuz ha diaesterioù a bep seurt evit kas da benn ensklakoù a-seurt-se, e oa bet divizet lezel an traoù en o stad, ken ma vefe echu ar brezel. Perc'henn ar park a reas stankañ an toull. Ret lavarout diouzhtu e reas kement-se en un doare aketus ha poellek, evit mirout ouzh al loened da vont e-barzh hag ivez evit herzel an douar da leuniañ anezhañ ha da zismantrañ an hent dizoloet.

Ha bremañ ? Daoust ha ne vefe ket deut ar c'houlz da vont war-dro al lec'h-se ? Eo, sur a-walc'h, ha d'an dud ouiziek da lavarout deomp petra a zlee bezañ ar c'hevioù-se. Lec'hioù-

annez ur ouenn-dud o vevañ aze kantvedoù ha kantvedoù — milvedoù marteze — a zo ? Tud a vent bihanoc'h eget ar re all, graet dioute ar Gornandoned ? Bezioù manet eus ur c'hromlec'h bennak bet dismantret ? Ret lavarout ez eus leun a vein bihan er park e-kichen, daoust ma n'eo roc'hellek tamm ebet an douaroù tro-dro. Kuzhiadennoù aozet e-pad an Dispac'h ? Treglanviz a zo bet lec'h diwezhañ emgann « chouanted D-Taupin », nemet ret sellout neuze louzh ment strizh ar salioù, mar deo kuzhiadennoù evit tud ? Evit boued pe armoù marteze ?

Evidon avat, levezonet ma 'z on gant istor va zad-kozh, al lutun hag ar maen, troet e vefen kentoc'h war-du ar varte-zeadenn gentañ, anat eo.

Ar vojenn oc'h en em gemmeskañ gant an darvoudoù pemdeziek, arouez an amzerioù pellañ o tont d'en em liammañ gant doareoù eeunañ ha boutinañ an amzer-vremañ ; roud ar c'hevrin ha lusk ar vuhez en he glander o teverañ war-eeun eus penn kentañ ar bed betek ennomp... daoust ha n'emañ ket evel-se bepred war douar sakr Breizh ?

Erwanez GALBRUN.

Evit skoazellañ al lennegezh vrezhonek

KOMANANTIT-holl d'AL LIAMM - TIR NA N-OG

Skodenn - vloaz : 400 lur (evit 6 niv.)

da gas da

P. LE BIHAN

6, rue du Maréchal Joffre - VERSAILLES (S.-O)

C. C. P. PARIS 5.349-06

Ar Barzh Louet

Brasañ fazi a eure ar Barzh Louet en e vuhez a voe mont d'ar vengleuz, ha fazi bras all e vuhez a voe chom eno. Ar baotred n'e anavezent ket hag eñ n'anaveze ket ar baotred. Evitañ n'oa Dik Vihan an Diaoul hag e geneiled nemet anevaled gouez, ha, diouzh an tu all, Dik a varne eo ur c'hrouadur eus ar bed all ez oa ar Barzh.

Ur c'hrennard bras, moan, 'oa ar Barzh Louet, unan eus ar grennarded-se a laka un den da soñjal e goeñviñ hag e diskar diouzh o gwelout. Bez' e oa dezhañ ur fri bras, daoulagad du, hag a-walc'h a vlev da guzhat ur penn brasoc'h eget n'oa e hini. E zremm a oa gwenn bepred dre ma oa e fri ouzh he goudoriñ rak an heol, eme Zik Vihan an Diaoul, hag e zaouarn a oa hir evel daouarn ur wrac'h kozh.

Gwiskañ a rae dalc'hmat garoù loeroù en-dro d'e zaou arzorn dre m'oa re baour e vamm da brenañ chupenn lien nevez dezhañ bep tro ma 'z ae re verr milginoù an hini a oa ouzh e wiskañ. Petra bennak, ez oa e zivesker hag e zivrec'h o kreskiñ kalz muioc'h eget e gorf ken na grommas hemañ gant ar vezh.

War e dreid e veze gant ar Barzh botoù bras a-walc'h dezhañ da vevañ enno pe dost, hag a-bell ez en em ziskoueze evel pa vefe bet o kerzhout e-barzh daou bod laezh-mir. N'ouzon perak e wiske botoù ken bras, nemet evit mirout na vefe c'hwezhet kuit gant pep mouchad avel. War e benn e wiske ur c'hozh tog plouz a oa bet dindan ar bank er gabanenn e-pad daou c'hoañvezh betek ma kavas sav. Kouezhañ a reas ar Barzh en e garantez dre ne oa dezhañ erien ebet ha ma oa re zidalvoud evit m'hen stlapfe ar baotred etre ar c'herdin hag ar poleoù.

Lavaret am eus ez oa mamm ar Barzh Louet ur vaouez paour-tre. Re baour e oa da reiñ a-walc'h a voued d'ar Barzh. met preder a gemeras bepred da reiñ an tamm kentañ dezhañ ha kemer ar pezh a chome en dilerc'h eviti hec'h-unan. Digorfrank e oa e galon gant ar Barzh ha meur a wech e tisoñje e vamm, hag e ouele evel ur bugel o soñjal en e grizder.

Dont a ris d'ober anaoudegezh gantañ en ur welout e bod goullo. Stagañ a ris da gaozeal gantañ, ha mar doa louet ha klañvidik e liv, e teuis buan da anaout n'oa ket un diskiant. Douget oa d'ar varzhoniezh, emezañ, ha staget en doa da sevel gwerzennoù e-unan. Kanañ a reas « ar Glac'har » ken na

zeuas daeroù da zaoulagad e vamm. Un dro bennak, marteze, e tenne daeroù eus daoulagad unan bennak all. Ur vuhez a zaeroù a oa e vuhez dezhañ. Koll a eure e dad araok gouzout e dalvoudegezh. N'oa ket kement-se kalz a dra. Met war-nes ez oa da goll e vamm war-lerc'h gwelout he zalvoudegezh. Sed aze ar pezh e sammer Roet en dije ar bed evit derc'hel e vamm gantañ betek ma teufe da vezañ un den brudet. Pe blijadur a oa d'un den bezañ brudet mar ne welje ket e vamm e vrud ? Krediñ a rae e rafe e roud er bed mar chomfe bev ; ha kreñv ha yac'h ez oa-eñ .. pasaat a reas ha tufañ e wad .. netra nemet un tammig anaoued ! Gwell ez afe dezhañ a-benn ur sizhunvezh pe ziv.

Sed aze a soñje ar Barzh Louet pa 'm boe diviz gantañ evit an dro gentañ. Gouzout a raen ez oa nebeut a vignoned dezhañ, hogen dousennoù a enebourien. Kement-se am dougas tostoc'h dezhañ, ha seul vui ma tivizen gantañ seul vui e teuen d'e garout muioc'h c'hoazh. Un dra am zregase avat : dont a rae e zremm moanoc'h-moan eus an eil deiz d'an all, e zaoulagad nebeutoc'h sklaer, e zivjod morlivetoc'h. Un devezh e welis n'oa ket deut d'ar vengleuz, hag e c'houlennis digant lod eus ar baotred en tro-war-dro dezhañ, met n'ouient netra diwar e benn.

An eil devezh ez oa e lab hep bezañ digoret, hag e teuas aon din na ve direnket un dra bennak. Edo o vevañ en ur gêriadenn pevar miltir (1) diouzhin-me, hag evel-se n'oa ket aes din kaout eus e geloù.

Ne zeuas ket d'ar vengleuz an trede devezh nag ar bevare kennebeut. Ar bempvet e welis 'anezhañ oc'h en em stlejañ a-hed ar menez, hag, en un doare, stad a oa ennon kenañ ouzh e welout. Pa zigoras dor e lab, ez is betek ennañ da 'doullañ kaoz hag e welis raktal ez oa degouezhet un dra bennak a vras en istor e vuhez. Morlivetoc'h 'oa e zremm ha treutoc'h eget biskoazh, hag e pasae aliesoc'h.

« Ha soñj ac'h eus eus va c'hlevet o laret em boa kanet ar glac'har ? » emezañ souden.

« Soñj am eus », a respontis.

« Mat, » emezañ, « kanet em eus ar poz diwezhañ bremañ ». Goulenn a ris digantañ petra 'oa en e soñj.

« Kaset em eus va mamm d'ar bez, » a respontas, « ha tremenet on a-dreuz ar glac'har brasañ abaoe ar wech diwezhañ ma'z kwelis. Ha da vamm ac'h eus-te ? »

« Hag em eus. »

Dilavar e chomas ur pennad.

« Petra ac'h eus-te bet diganti evit da lein hiziv ? » a c'houlennas, en ur veudata e dammoù loeroù.

(1) war-dro 6 km.

« Bara hag amanenn ha fourmaj. »

« Ha soñjal a ra dit ez eus chomet ganti un tamm bennak a-gostez ? » Pasaat a reas hag e welis, diouzh milgin e chupenn lien, e skope muioc'h a wad eget biskoazh.

« Sed amañ ar stal, te 'wel, » emezañ, « emaon hep tamm boued abaoe derc'hent dec'h. N'oa ganin tamm ebet en ti goude Dilun, ha pa vije bet torzhioù, ne gred tamm ebet din em bije gallet debriñ gant an doan. Diaes-tre eo d'un den debriñ a-c'houez unan a zo marvet dre na c'halle ket kaout a-walc'h da zebriñ hec'h-unan. Met ne dalv ket ar boan din komz diwar-benn kement-se. Setu mamm aet d'ar bed all hag a-vec'h ma ne don ket kontant. Laret em eus-me dit un devezh tremenet ez oan kreñv ha yac'h, ha n'em eus ket ? Mat, kement-se a oa gevier penn-da-benn. Sed amañ me, ne welin ket diwezh ar bloavezh muioc'h eget ne welin diwezh ar c'hantved a zeu. P' edon-me er vered dec'h, e ouien na dafe ket eno un hanter zousen em raok. P'edo bev va mamm, ez oan boas da vrabañsal outi diwar-benn va yec'hed kement ha ma oan staget da soñjal ez oan-me yac'h evit gwir. Met pa welis an douar o tiskenn warni, e santis evel pa vije bet o tiskenn warnon-me ivez. Un dra all, laret em eus dit e teufen d'un den brudet un devezh bennak. Mat, ne soñjan tamm ebet em eus-me graet onest ouzhit-te war ar poent-se c'hoazh. N'eus ket pell, hag er sizhun diwezhañ dreist-holl, ez on deut da gompren ez eo va faourentez nemetken en deus va graet disheñvel diouzh an dud all. Mar stourm un den a-enep ar bed, ha mar dispign e amzer o klask gwelet ar gaou warnañ hag oc'h aozañ anvioù a gasoni diwar-benn pep hini ha pep tra a zo ennañ, e kred dezhañ ha da galz re all ez eo donezonet, ken na zesk ar bed dezho ur gentel all. Hag ar poent eo da leinañ, lar din ? »

N'oa ket, met poent leinañ pe get, mont a ris gant ar Barzh d'ar gabanenn-debriñ hag eno e oa Huw Huws, ar blenier.

« Mat, Grifiz ker, » eme an den kozh, « setu te evel un oan moumoun a-benn bremañ. »

« Hag ez on, Huw Huws, » eme ar Barzh. « Ar c'hemm nemetañ a zo etrezomp-ni eo n'eus nikun o tegas laezh din. »

« 'Pelec'h emaout-te gant da vuhez, va faotr-me ? » a c'houlennas ar blenier.

Ar Barzh a baras selloù goullo war an tan hag a lavaras :

« N'eus ket aze a-walc'h ac'hanon-me da vevañ pelloc'h eget daou viz. Ne deo ket kestion a vuhez a zo ganen-me bremañ, hogen kestion a varv. »

« Paouez a larout diotach, » eme ar blenier kozh. « Del, sed amañ dit un tamm bara hag amann, ha krog er golo-mañ dit da gaout ur banne tê. »

Bev awalc'h ez oa ar Barzh da zebriñ an tamm bara amanennet. Bara hag amann mat a veze gant ar blenier dalc'hmat, hag un dra bennak ouzhpenn amann etre an tammoù.

« Emaon-me o soñjal start, » eme ar blenier kozh en ur sellout ouzh ar Barzh o lonkañ an tamm bara hag amann, « eo dont ahont ganen-me a vo ar gwellañ dit-te. Aon am eus ne ri ket kalz a c'hoari brav ganez-te da-unan er c'hozh ti-se a zo da hini. »

« N'hellan tamm ebet mont, Huw Huws. »

« Perak ? »

« Mat, ma vijen-me bet yac'h ha kreñv, evel ma oan-me o larout ouzh Bob amañ ez oan, ar sizhun diwezhañ, aet e vijen hep marc'hata ; met, bremañ, ha soñjal a rit-hu e vefe brav din mont ahont hiziv, ha deoc'h-hu rankout paeañ evit va c'has en douar war-c'hoazh ? Un dro lous a rafen-me eus kement-se, Huw Huws, ha n'em eus-me tamm c'hoant e c'hallfe nikun astenn e viz etrezek va bez-me ha lavarout : « Graet en deus e vad diwar goust un den kozh, paour ». Kompren a rit ? »

« Hag e ran, nemet n'hellan-me ket tremen hep soñjal na ve ket dit un abeg bennak all. »

« Pet gwech hoc'h eus-hu va c'hlevet-me o larout gevier, Huw Huws ? »

« Gwech ebet. »

« Hag emaoc'h-hu o soñjal ez an-me da stagañ da larout gevier bremañ em c'hozhni, da larout eo e dibenn va deizioù ? »

« N'emaon ket, met n'hallan-me em buhez tremen hep soñjal ez eus ur vall direizh warnout da vont d'az obidoù da-unan. Kement-se ne dalv seurt ebet, te 'wel. »

« Mat, gortozit-c'hwi bremañ, deomp-ni d'en em intent an eil egile. Sellit ouzh va dremm-me da gentañ. »

« Louet-kenañ ez eo, evel-just. »

« Mat, bremañ, sellit ouzh milgin va chupenn lien-me. Dec'h ez oa naet p'he lakais. »

« Mat, anzav a ran ne dout ket ken yac'h hag an darn vuiañ. »

« Sellit ouzh va divrec'h-me, va gouzoug-me, va divesker. Nag un druez ! n'eus ket aze a-walc'h a lec'h evit ar vuhez enno. »

« Gouzout a ran ez out treut-kenañ. »

« Met, ha ne soñj ket deoc'h tamm ebet ez on-me klañv ? »

« Eo, eo, nemet c'hoant a zo din e komzfez muioc'h a vuhez ha nebeutoc'h a varv. »

« Daoust ha c'hoant a zo deoc'h e lavarfen em eus ur pennad mat a vuhez dirazon ? »

« Dres, e gwir. »

«Hag ober din larout ar brasañ gaou a liviris biskoazh ? » Gwelout a reas ar blenier kozh en doa lakaet e droad enni.

« Mat, petra 'vern kement-se ! An dra hepken am eus c'hoant e rafez bremañ eo dont 'ahont ganen-me da chom. »

« N'hallan ket, Huw Huws, met mar ne ra.se netra deoc'h, e kemerin-me un tamm bara amanennet all. »

« Doue binniget, » eme an den kozh, kemer daou pe dri. »

Kemer a reas ar Barzh unan, ha neuze e c'hourvezas war bank ar gabanenn da gousket.

Un nebeut munutennoù diwezhatoc'h, e teuas Huw Huws d'am lab.

« Pehini eo da varn-te diwar-benn ar paotr-se ? » a c'houlennas en ur azezañ war ar vlodenn.

« N'ouzon tamm ebet, » a respontis.

« Mat, n'ouzout ket petra ? Soñjal a ran e rafe ur prezegour kran. »

Ret e ve din lavarout ez oa preder pennañ Huw Huws bezañ war glask eus unan bennak en hon touez a ve gouest d'ober ur prezegour. E voumoun 'oa an « Denjentil », met ur wech ma voe lazhet, en doa c'hwitet an den kozh da lakaat e zorn war nikun a c'hellfe kas da C'hlynnog (2). Paotred fallakr 'oa ac'hanomp holl, hep tamm ebet muioc'h a zanvez prezeg ennomp eget ne deus en ul leue.

« Ez oa an « Denjentil » plijusoc'h den egetañ, nemet e soñj din ez eus e Grifiz muioc'h a zanvez. Feiz avat, n'em bije ket da gaout aon da chom hep gallout kas unan bennak eus ar vengleuz-mañ da C'hlynnog c'hoazh araok mervel. N'ec'h eus ket taolet evezh, lar din, pegen brav e teue gantañ e gomzoù hag ez eus ennañ ivez donezon breutaat. Ha gwelet ec'h eus-te pegen ampart am enkas en ur c'hornig ? Neuze, e soñj din bezañ kouezhet war ur paotr speredek-spontus. Deus ganen-me davetañ da gaozeal diwar-benn an dra. »

Pa voemp erruet er gabanenn, ez oa ar Barzh Louet en e c'hourvez en hevelep lec'h, nemet en doa troet e zremm ouzh ar voger.

« Un druez eo e zihuniñ, » eme Huw Huws, « ne vo tamm ebet gwell, avat, war-lerc'h kousket en ul lec'h evelhen. Grifiz ! »

Ne fiñvas ket ar Barzh.

« Sav, va gwaz-me, » eme ar blenier kozh, en ur gregiñ en e skoaz.

Ne savas ket Grifiz. Sellout a reas Huw Huws ouzh e zremm.

(2) Skolaj ar brezegerion vetodistat.

« Un elumetezenn 'zo ganez ? » a c'houlennas ouzhin.

Reiñ a ris unan dezhañ, ha pa voe an tan enni e sellas Huw Huws pishoc'h ouzh dremm ar Barzh Louet. Souden e welis e zorn o stagañ da grenañ, hag e hejas e benn teir gwech.

« Kae d'am lab, ha deus gant ar chupenn a zo a-ispilh a-zioc'h ar stal-labour. »

Mont a ris, hag e teuis en-dro d'ar red ar buanañ ma c'hellen. P'erruis er gabanenn, edo ar blenier kozh o walc'hiñ gwad diwar zremm ar Barzh. « Aon am eus na gasin den da C'hlynnog, goude holl, » emezañ, en ur sec'hiñ un daerenn a oa war e jod.

Dik TREVAN
Troet diwar ar C'hembraeg
gant Fañch ELIES.

E gwerzh e ti AL LIAMM - TIR NA N-OG

NIVERENNOU KOZH « SAV » (nemet 1, 2, 10, 11 12, 13, 14 diviet), pep hini..... 50 lur

NOMENOE-OE, oberenn vrudet Jakez Riou, skeudennaouet gant Per Peron..... 300 lur

AR SORSER, pezh-c'hoari fentus..... 35 lur

EUR WECH E OA... EUR C'HRENNARD, EUN DESKARD, EUR SOUDARD, envorennoù yaouankiz, gant Taldir-Jafrennou..... 100 lur

PREMIER COURS DE BRETON DE KER-VREIZH gant Andrev Daniel..... 100 lur

Lakaat 10 % ouzhpenn evit ar mizoù

Ar Vretechenn Veur

Ur c'hant kammed bennak diouzh kêr Wenngen, war glann al Loez, e sav un ti kozh louet, toennoù uhel-souezhus dezhañ. En ul lec'h ken digenvez emañ ma n'eur ket evit kavout en e gichen an disterañ tavarnig. Gronnet eo gant ul liorzh vras, enni beuzenned uhel-uhel hag halegenned sanket-don o gwrizioù e lec'hid ar stêr, a guzh an ti ouzh daoulagad an dremenerien. A-fonn e kresk ar geot fall el liorzh. Ar gwez-frouezh, diven abaoe pell, a zo ken bras ha koadoù-med, ha leun ar gwenodennoù e sav ar pipoul hag al linad ; met, e gwir, n'oufed lavarout pelec'h emañ ha pelec'h n'emañ ket ar gwenodennoù. Al liorzh vras-se a ra da unan soñjal e tlee bevañ eno, gwechall, un denjentil a gare ar roz, an tulipez ha dreist-holl ar frouezh sasun. En ur c'horn, dindan ur bratell, pe gentoc'h dindan atredoù ur bratell, ez eus c'hoazh un daol, brein pe dost. Hag evel pa ne vije ket a-walc'h eus kement-se evit leuniañ ar galon gant soñjoù tristidik, e c'hell ar gweladenner diverzout, dindan an horolaj-heol a zo treset war unan eus murioù an ti, ar gerioù didruez-mañ : ULTIMAM GOGITA. Freuzhet-spontus eo toennoù ar savadur ; atav e chom sparlet ar stalafioù, neizhioù gwennilied ouzh o c'horn ; morse ne vez digoret an dorioù : merglet eo o muduru-noù koulz hag o fotailhoù, hag etre pavezioù ar porzh e kresk a-fonn geot fall ha strouezh. Al loar, an heol, ar goañv, an hañv, an erc'h o deus krignet ar prenn, gwaret ar plankeier, diverket al livadoù.

Spouronus eo sioulder al lec'h ; eno ne vez klevet nep trouz nemet geiz al laboused, miaouadeg ar c'hizhier, gwic'hadeg ar c'haerelled, ar razhed hag al logod, ganto-holl ar gwir d'en em gannañ ha d'en em zrailhañ e-giz ma karont. E pep lec'h en deus un dorn diwelus skrivet ar ger KEVRIN. Hag an talbenn a sell ouzh ar straed n'eo ket kempennoc'h eget an tu a-dreñv. Dre an toulloù niverus a zo bet graet en nor vras gant bugale kêr — diwezhatoc'h e teskis e oa prennet an nor-se abaoe dek vloaz — ne weler tra nemet mogerioù frailhet, bokedoù torr-moger o kreskiñ warno, pazinier diempret ha noedoù freuzhet, ken e sav er galon o skrijañ goulennoù enkrezet : — « Pe gastiz a zo bet skoet gant an ti-se ? Pe vallozh a zo kouezhet warnañ ? » Ha den n'anavez ur respont d'ar c'hevrin.

Ur maner bihan e oa gwechall, e anv AR VRETECHENN VEUR. P'edon o vevañ e Gwenngen, e oa unan eus va bra-

sañ plijadurioù mont da welout al lojeiz iskis-se : ennañ e oa ur c'hevrin, ur c'hevrin a atize ennon ur c'hoant-gouzout dreist-lavar. Nag a wech em eus treuzet, daoust d'ar c'hrabisadennoù, garzhad ouez al liorzh diberc'henn, evit mont da huñvreal di e-pad eurvezhioù hag eurvezhioù. N'em bije ket pleget, evit anaout an istor, d'ober an disterañ goulenn ouzh hini pe hini eus teodeien gêr. Bravoc'h e oa din steuiñ romantoù plijus-dreist am leunie gant dudi. M'am bije gouezet evit pe abeg — boutin-meurbet marteze — e oa bet dilezet an ti, e vije aet an holl soñjoù barzhonius diwar va spered. Gouelet em eus eno, meur a wech ; morse n'em eus c'hoarzhet. Degouezhout a rae din, zoken, krenañ gant ar spont pa gleven, a-us d'am penn, stlakerezh eskell un durzhunell bennak. Leizh eo an douar ; da ziwall ez eus diouzh ar glazarded, an naeron-gwiber, ar raned, a zo paot-souezhus ; da ziwall ez eus dreist-holl diouzh ar riv, rak n'oc'h ket erru mat dindan ar glasvez-se ma santit ur vantell skorn o kouezhañ war ho tivskoaz evel dorn ar c'homandour war c'houzoug Don Juan. Ur pardaez-noz, ha me o pourmen eno melkoniet a-walc'h, e voen fromet-bras : lakaat a rae an avel ur wiblenn gozh merglet da dreiñ ha da chourikat en un doare ken iskis ken e vije bet kredet e save klemmoù ha huanadennoù diouzh an ti kozh. Leun a soñjoù du e oa va fenn pa zistrois d'am zavarn... Debret ganin va fred, setu ma teuas an ostizez em c'hambr, liv ar c'hevrin war he dremm ; ha hi ha lavarout din :

« — Aotrou, setu an Ao. Regnault a zeu d'ho kwelout. »

« — An Ao. Regnault ! Piv eo hennezh ? »

« — Penaos, Aotrou, n'anavezit ket an Ao. Regnault ! Pegen souezhus ! »

N'he doa ket distaget mat ar gerioù-se ma teue tre un den hir, moan, gwisket e du, e dog en e zorn, dezhañ doare un tourc'h darev da dourtal. Un tal izel en doa, ur penn bihan lemm hag un dremm disliv, louet evel dour lous. Uzet betek an neudenn e oa e zilhad met skedus e lufre un diamant war e gravatenn hag ur re vravigoù ouzh flip e zivskouarn.

« — Ouzh piv 'ta em eus an enor da gomz ? » emeve.

Azezañ a reas war ur gador e-tal an oaled, lakaat e dog war an daol ha respont en ur frotañ e zaouarn :

« — A ! Yen eo, neketa ? Aotrou, an Ao. Regnault ez on. »

Stouiñ a ris va fenn, o lavarout ouzhin va-unan :

« *Il Bondocani !* Kae da glask ! »

« Noter on », a gendalc'has, « noter e Gwenngen. »

« Ur blijadur din hoc'h anaout, Aotrou », a c'harmis, « hogen n'em eus ket c'hoant ober va zestamant. »

« — Ur frapadig ! » emezañ en ur sevel e zorn evel evit va lakaat da devel. « Va digarezit, Aotrou, va digarezit !

Lavaret eo bet din e c'hoarveze deoc'h, ur wech an amzer, mont da vale e liorzh ar Vretechenn Veur. »

« — Ha gwir eo, Aotrou. »

« — Ur frapadig ! » emezañ adarre en ur ober an hevelep jestr. « Kablus oc'h, Aotrou ! Kablus oc'h ! Din-me eo da seveniñ testamant an itron kontez De Merret ha va dlead rik eo difenn ouzhoc'h mont ken el liorzh-se. Ur frapadig ! N'on ket un Turk ha n'ho lakaan ket da dorfedour. A-hend-all, n'eo ket ho fazi ma ne ouzoc'h ket e rankan lezel bravañ maner kêr da gouezhañ en e boull. Koulskoude, Aotrou, desket oc'h, war a hañval, ha gouzout a ouzoc'h pegen garv e vez kastizet gant al lezenn ar re a freuzh klozadur un domani prevez ; ha, war-se, koulz eo ur c'harzh hag ur voger. Ne c'houlennfen ket gwell, Aotrou, eget ho lezel da vont ha da zont e-giz ma karit. Din eo, avat, da lakaat seveniñ goulennoù al legaderez, hag ho pediñ a rankan da chom hiviziken hep mont e-barzh liorzh ar Vretechenn Veur. Adal an deiz ma tigoris an testamant, Aotrou, n'em eus ket kredet, me va-unan, mont tre en ti-se hag a zo, evel m'em eus hel lavaret deoc'h darn eus hêrezh an itron. De Merret. Bep bloaz e paean an tailhoù diwar an arc'hant lezet evit se gant an itron kontez, Doue d'he fardono. A ! va Aotrou ker, fistilh a voe, e kêr Wenngen, diwar-benn he zestamant ! »

Tevel a reas da c'hwezhañ e fri, an den mat. E lezet em boa da gomz, anat din e oa testamant an itron De Merret brasañ darvoud, brasañ gloar e vuhez. Kenavo 'ta d' am huñvreoù kaer, kenavo d'am romantoù

« — Aotrou », emeve, « ha diseven e vefe goulenn ouzhoc'h un nebeut diskleriadurioù a-zivout ken iskis un testamant ? »

Ouzh ar gerioù-se e wiskas dremm an noter doare plijet unan a zo o vont da zibunañ e aradenn. Sevel a reas gouzoug e roched, tennañ ur voest-vutun diouzh e c'hodell, he digeriñ ha, goude va fediñ — en aner a-hend-all — da gemer va lod, bountañ gant dudi ur mell piñsad en e zivfron. Edo gant e rambre ! Eürus e oa !

« — Aotrou », a zeraouas, « eil-noter on bet dindan Mestr Roguin, e Pariz. Un ti dreist, ma'z eus bet. Anv ho pefe klevet anezhañ, marteze ? Nann ? Koulskoude, brud a savas dezhañ pa freuzhas en un doare dic'hortoz-krenn. Ha me re baour da brenañ ur studi e Pariz, e teuis da Wenngen peogwir em boa eno ur voereb pinvidik-bras hag a roas din, a-hend-all, e verc'h da wreg... Aotrou », a gendalc'has goude bezañ tavet ur pennadig, « tri miz goude din digeriñ va stal e voen pedet, ur pardaez, p'edon o vont d'am gwele — dizimez e oan c'hoazh — da vont da gaout an itron De Merret en he c'hastell. He matezh, ur plac'h vat a zo bremañ o servij en ostaleri-mañ, a

oa o c'hortoz dirak dor va zi gant karroñs an itron kontez. A ! ur frapadig !... Ret eo din lavarout deoc'h, Aotrou, e oa aet an Ao. kont De Merret da vervel e Pariz daou viz kent din erruout e kêr Wenngen. En un doare truezus e tremenas, diwar ren gwall-vuhez. kompren a rit ? D'ar poent-se ivez he doa an itron kontez kuitaet ar Vretechenn Veur. Hervez ar vrud he doa lakaet deviñ, a-raok lezel an ti, an arrebeuri, ar pallennoù ha kement tra all a oa e-barzh. Gwelet hoc'h eus kastell Merret, Aotrou ? Nann ? » emezañ, oc'h ober eñ e-unan ar goulenn hag ar respont. « A ! Bravat kastell ! Abaoe tri miz pe war-dro », a gendalc'has en ur ober un hej d'e benn, « e veve an Ao. kont hag an itron kontez en un doare iskis eus an iskisañ ; ne weladennent mui mignon ebet, ne roent mui degemer da zen hag an itron kontez zoken, ne dae mui d'an iliz. Pa voe hec'h-unan-penn en he c'hastell, e nac'has krennha-krak an itron De Merret reiñ digor d'ar geneiled pe geneilezed a yae d'he c'haout. Ar vaouez ker... (ker a lavaran abalamour d'an diamant a roas din, rak ur wech hepken e welis anezhi) ; neuze, klañv-meurbet e oa an itron vat ; krediñ 'rae dezhi, sur a-walc'h, na c'helle ket pareañ rak mervel a eure hep ma vije bet galvet mezeg ebet war he zro ; hag e-se e teuas un darn vat eus itronezed kêr da soñjal e oa aet un tammig foll. Aes eo deoc'h kompren, Aotrou, pegen fromet e voen pa zeskis he doa an itron kontez ezhomm ac'hanon. Ha meur a unan, m'hel lavar deoc'h, a grogas an debron-gouzout ennañ ivez : ar pardaez-se end-eeun, daoust ma oa diwezhat-bras, e ouie holl dud kêr e oan bet galvet d'ar c'hastell. A-vec'h ma respontas ar vatezh d'ar goulennoù a ris outi a-hed an hent. Deskiñ a ris evelkent e oa bet nouennet he mestrez hag e oa war he zremenvan : n'oa ket da grediñ e tremenfe an noz. E-tro unnek eur e tegouezhis er c'hastell. Pignat a ris gant an diri bras ha goude treuziñ salioù ec'hon, uhel ha yen-spontus, ez erruis e kambr an itron kontez. Hervez am boa klevet war he divout (ul labour bihan ne ve ket, Aotrou, kontañ deoc'h an holl vojennoù a zibunjod diwar he fenn) e oan en gortoz gwelout ur bompinenn. Hogen, diaesdiaes e voe din, m'hen tou, he diverzout en he gwele bras. Gwir eo, n'oa tra da sklaeraat ar gambr divent nemet ur gleuzeur. A ! met n'anavezit ket ar c'hastell ! Ma, Aotrou, ar gwele a zo unan eus ar pikolioù savadurioù-se a vezed kustum da fardañ gwechall gant ur stel uhel ha nouspet stignoù frezilhonet. E-kichen ar gwele, un daolig warni al levr « Jezuz, skouer ar Gristenien », hag a brenis, a-hend-all, evit va gwreg, war un dro gant ar gleuzeur. Ur gourvezvank evit ar plac'h-a-gambr ha div gador. Tan ebet er siminal. A ! Aotrou ker, m'ho pije gwelet, evel m'he gwelis neuze, ar gambr ec'hon-

se, goullo, yen, poultrennek, ho pije kredet e oac'h o vevañ e-kreiz ur romant ! Peadra da skrijañ! War-bouez sellout e teuis a-benn da spurmantañ penn an itron De Merret war ar goubenner. Melen-koar ha treut-askorn. Eus a-zindan he boned dantelezh e tispake blev kaer-meurbet met gwenn-erc'h. Seblantout a rae ar baourgaezhez kaout kalz a boan o chom en he c'hoazez. He daoulagad bras du, aet dilufr gant an derzhienn, a vane difiñv dindan he divabrant. Gleb e oa he zal. He daouarn a oa evel eskern stegnet ur c'hroc'hen warno. Kenedek-dreist e oa bet, hep ket a var, hogen n' oufen lavarout pe drivliad braouac'hus a bakas va c'halon d'am ampoent ouzh he gwelout. Morse, a lavaras ar re he sebelias, morse ne oa bet gwelet ken treut krouadur ! Ken krignet e oa bet gant an droug ma oa deut evel un tasmant. Pa gomzas din, e seblantas he muzelloù glas menel difiñv. Daoust m'on boas, gant va micher, da welout tud toc'hor ha kerent beuzet en o daeroù, eo ret din anzav na welis biskoazh saouzanusoc'h tra eget ar vaouez-se hec'h-unan-penn en he c'hastell divent. Sonnet e oan gant ar spont. En diwezh e fiñvas he daoulagad bras ha, ken gwan m'am boe bec'h ouzh he c'hompren, e-hiboudas : « — Gant mall ho kortozen. » Sevel a reas al liv d'he divjod. Ur boan e oa dezhi komz, Aotrou. « — Itron... » emeve. Gant he dorn e tiskouezas din tevel. Sevel a reas ar plac'h-a-gambr ha silañ em skouarn : « — Arabat deoc'h komz ; n'hall ket an itron kontez gouzañv an disterañ trouz ; he strafuilhañ ne rafec'h ken. » Azezañ a ris. Ur predig goude, dastumet ganti he holl nerzh e teuas an itron De Merret a-benn da lakaat he brec'h dehou dindan he goubenner ; difiñv e chomas ur pennadig, o tiskuizhañ, hag, en diwezh, ec'h astennas davedon ur baperenn siellet. Pizenniñ a rae an dourc'hwez war he zal. « — Va zestamant a fizian ennoc'h... » emezi. « A ! Va Doue ! A ! » Ne zeuas nep ger all ganti. Kregiñ a reas en ur groaz a oa war he gwele, pokat dezhi ha mervel. Skrijañ a ran c'hoazh pa eñvoran he daoulagad. Gouzañvet kalz he doa, sur. Met levenez a oa en he sell diwezhañ. Kas a ris ar baperenn ganin d'ar gêr da studiañ : va dibab a rae an itron De Merret da sevener he zestamant. Lezel a rae he holl vadoù, war-bouez un nebeut, gant klañvdi Gwenngen. Ha setu an urzhioù a roe a-zivout ar Vretechenn Veur : e-pad hanter-kant vloaz e tlee an ti chom serret; difennet e oa groñs mont e-barzh war zigarez ebet ; difennet e oa ober an disterañ aozadur dezhañ, forzh pegen dirapar e vije ; arc'hant, zoken, a oa kinniget da c'hoprañ gwarded diouzh ret. Pa vo tremenet an hanter-kant vloaz ez aio an ti gant va hêred m' am eus sevenet goulennoù an destamanterez. Anez e

kouezho etre daouarn ar re o devo gwir warnañ... Mat eo an testamant, den n'en deus savet klemm ; neuze... »

Ne gavas ket an noter e oa ezhomm echuiñ ar frazenn ; sellout a reas ouzhin evel o lavarout ; « — C'hwi 'wel, e gaou emaoc'h », ha fronañ butun adarre.

Gourc'hemennoù a ris dezhañ.

« — Aotrou », emeve, « ker fromet on bet gant ho tanevell ma kred din gwelout ar vaouez toc'hor gant he daoulagad dilufr hag he dremm gwennoc'h eget al liñselioù ; va spontet hoc'h eus. Enni, moarvat, e huñvrein henozh. Met, lavarit din, m'ho ped, petra 'soñjit eus un testamant ken iskis ? »

« — Aotrou », a respontas en un doare fentus-meurbet, « n'on ket divergont a-walc'h evit soñjal traoù diwar-benn un itron ker brokus. »

Evelkent, ne voe ket diaes distagellañ e deod d'an noter mat ha dre an hir e tibunas din ranerezhioù brasañ komerezed kêr. Siwazh, kontoù kel luziet ha ken enoeüs a zeuas gantañ ma voe darbet din, daoust d'am c'hoant-gouzout, menel kousket e kreiz-kreiz an istor. A-benn an diwezh ez eas kuit.

« — A ! A! Aotrou », emezañ en ur ziskenn gant an diri, « kalz tud a garfe bevañ daou-ugent bloavezh c'hoazh; met, ur frapadig... »

Lakaat a reas biz-yod e zorn dehou war beg e fri evel evit lavarout : « — Taolit evezh bras ouzh va c'homzoù », ha distagañ :

« — Da welout an amzer-se arabat eo bezañ tri-ugent bremañ. »

Hag eñ ha dirollañ da c'hoarzhin ouzh e fentigell.

Aet kuit an noter, ec'h azezis em c'hador-vrec'h dirak an oaled. Kroget 'oan d'ijinañ ur romant skrijus pa glevis mudurunoù an nor o treiñ goustad ha sed va ostizez da zont tre.

« — Arsa, Aotrou », eme ar vaouez, « moarvat en deus an Ao. Regnault randonet deoc'h e gozh vojennoù a-zivout ar Vretechenn Veur ? »

« — Ya, moereb Lepas. »

« — Ha petra 'n deus laret deoc'h ? »

E berr gomzoù e kontis dezhi istor iskis ha fromus an itron De Merret. Da bep frazenn ec'h astenne va ostizez he gouzoug en ur barañ warnon he selloù lemm tavarnourez.

« — Moereb vat », a gendalc'his, « traoù all a ouzoc'h sur. Anez-se, perak e vefec'h deut d'am c'haout ? »

« — Nann, feiz da Zoue, ker gwir ha m'eo Lepas va anv... »

« — Alo ! Alo ! Arabat touiñ leoù ! Lenn a ran en ho taoulagad. Anavezet hoc'h eus an Ao. De Merret. Peseurt den e oa ? »

« — Gouzout a rit, an Ao. De Merret a oa ur mell den

bras, hir ha moan ur souezh. Un denjentil mat, a-hend-all, daoust dezhañ brouezíñ ha kounnariñ aes. War an taol e paee pep tra, da virout a gaout tabut. E gwirionez, feuls-meurbet e oa, ha kalz e plije d'an holl itronezed.

« — Abalamour ma oa feuls ? »

« — Marteze », emezi. « Aes deoc'h soñjal e oa ret dezhañ kaout danvez evit dimeziñ gant an itron De Merret, hag a oa kenedekañ ha pinvidikañ pennhêrez Bro-Wenngen. E-tro ugent mil lur leve hè doa. Holl dud kêr a yeas d'an eured. Koantik e oa ar wreg nevez, ken e oa koantik. Kaerat priedoù 'oant o-daou ! »

« — Eürus e voent ? »

« — Bo ! Evel-evel, n'ouzon ket re. Ur vaouez vat ha plijus e oa an itron De Merret ha da c'houzañv he deveze a-wechoù diwar tro-spered barradek he fried. Evelkent, daoust dezhañ bout un tammig re lorc'huś e garemp mat. Pa vezer nobl, neketa ?... »

« — Koulskoude, ur gwallzarvoud bennak a c'hoarvezas sur-mat, d'an Aotrou ha d'an itron De Merret da zispartiañ e-giz-se ? »

« — Ne lavaran ket kontrol. N'ouzon netra. »

« — Mat ! Sur on bremañ e ouzoc'h pep tra. »

« — Neuze, Aotrou, kement a ouzon a lavarin deoc'h. Pa welis an Ao. Regnault o tont d'ho kaout, e soñjis diouzhtu : setu, komz a raio eus an itron De Merret hag eus ar Vretechenn Veur. Ken e ris va menoz goulenn hoc'h ali diganeoc'h, Aotrou. Un den poellek a zo ac'hanoc'h, ha ne garfec'h ket trubardiñ ur vaouez kaezh eveldon na reas morse droug da zen hag a zo koulskoude strafuilhet-bras he c'houstiañs. Bętek bremañ n'em eus ket kredet fiziout e tud ar vro-mañ a vez holl ul latenn villiget ganto. Ar wech kentañ eo din, Aotrou, kaout ur beajour o chom keit amzer em ostaleri ha deoc'h hepken e kontin istor ar pemzek mil lur... »

« — Itron Lepas mat », a droc'his », ne fellfe ket din sammañ va askre... »

« — Bezit dinec'h, c'hwi 'welo », a respontas, ker prim ma trois da soñjal e tlee meur a veajour all bezañ klevet he c'hevrin endeo.

« — Aotrou », a zeraouas an davarnourez vat, « en amzer ma oa an Impalaer oc'h ober brezel a-enep Bro-Spagn, e voe kaset da lojañ em zi ur prizoniad spagnol yaouank. Bemdez ez ae d'en em ziskouez d'ar prefed. Ur brientin a Vro-Spagn e{oa. Bez' en doa un anv oc'h echuiñ gant *os* ha *dia,* evel Bagos de Feredia, pe un dra bennak e-giz-se. Skrivet emañ war va levrioù. O, ur paotr yaouank kaer e oa, 'ha dezhañ bezañ ur Spagnol, ken divalav e vezont war a lavarer. 'N'oa

ket mentek, nann, met graet en ur moul. Daouarnigoù mistr en doa hag aketus e kempenne anezho, m'hel lavar deoc'h. Souezhus an niver broustoù a oa war e daol-emwalc'hiñ : muioc'h eget gant un itron ! Blev du-pod en doa, daoulagad skedus 'vel an tan, hag ur c'hroc'hen skarnilet diwar re, marteze, met plijus evelato. Dilhad brav dreist a zouge dalc'hmat. Ne zebre 'met nemeur hogen ker seven, ken hegarat e oa ! O ! E garout a raen kalz, daoust na zistage 'ket peder c'homz en devezh. Pa veze lavaret un dra bennak dezhañ, ne responte ket : evel-se e vezont holl, hervez ar vrud. Lenn a rae e vrevial e-giz ur beleg ha bep sul ez ae d'an oferenn. Pelec'h e taouline ? An dra-se am lakaas diwezhatoc'h da souezhiñ : sko ouzh chapel an It. De Merret. Met pa oa aet di ar wech kentañ ma lakaas e droad en iliz, ne soñjas da zen e rae a-ratozh. Hag, a-hend-all, ne save ket e fri diwar e levr, ar paotr kaezh anezhañ. Neuze, Aotrou, d'abardaez e veze kustum da vale war ar grec'hienn e-touez dismantroù ar c'hastell. Se a zegase e vro da goun dezhañ. N'eus tra nemet menezioù e Bro-Spagn, a-hervez. An deizioù kentañ e voen nec'het peogwir e tistroas d'ar gêr diwezhat-meurbet, e-tro hanternoz. Kustumiñ a rejomp ouzh e froudenn, avat ; kemerout a rae an alc'houez en e c'hodell, hag e teue da gousket pa gare. War-se e teskis un dra souezhus. Unan eus hor mevelien, o vont da zourañ e gezeg ur wech da serr-noz, a spurmantas ar Spagnol o neuiñ er stêr evel ur pesk. Antronoz-veure e lavaris d'an Aotrou diwall diouzh ar geot hir met, evit doare, un nec'hañs e oa dezhañ bezañ bet gwelet en dour. En diwezh, un deiz, pe gentoc'h ur beure, e kavjomp na oa ket distro d'e gambr. Dre forzh furchal e teuis a-benn da zizoleiñ ul lizher e tiretenn e daol, ennañ pemp mil luriad pezhioù aour ha dek mil luriad diamantoù. Lavarout a rae en e lizher en doa tec'het hag e leze ganeomp an aour hag an diamantoù gant ma lakafemp oferennoù evit salud e ene. En amzer-se e veve c'hoazh va gwaz kaezh, Doue d'e bardono ; mont a reas da glask, ken e kavas en diwezh dilhad ar Spagnol dindan ur maen tev war glann ar stêr dres e-tal ar Vretechenn Veur. A-drugarez-Doue, n'oa bet gwelet va gwaz gant den. Deviñ an dilhad a rejomp hag, hervez m'en doa goulennet ar c'hont Feredia en e lizher, e lavarjomp d'an dud e oa tec'het. Kas an archerien war e lerc'h a reas ar prefed, met biskoazh ne voe tapet. Krediñ a rae da Lepas en doa beuzet. Evidon, Aotrou, ne gredan ket ; me 'gav din kentoc'h en devoe perzh en afer an It. De Merret rak, war a lavar Rosalie, ar groaz-se a gare he; mestrez kement ken e roas an urzh lakaat anezhi en hec'h arched, a oa ebena hag arc'hant ; neuze, pa erruas an Ao. Feredia amañ, bez' en doa ur groaz ebena hag arc'hant na

welis ken gantañ goude ur pennadig amzer. Bremañ, Aotrou, din-me eo pemzek mil lur ar Spagnol, neketa ? »

« — Hep ket a var. Ha n'hoc'h eus graet goulenn ebet ouzh Rosalie, avat ? »

« — Eo, aotrou, eo. Met petra 'fell deoc'h ! Ar plac'h-se a zo morailhet he genou. Un dra bennak a oar sur, hogen netra d'ober d'he lakaat da gomz. »

Goude bezañ ranellet ur pennadig c'hoazh ez eas kuit va ostizez. Leun e oa va c'halon gant soñjoù melkonius ha romantel. Ar Vretechenn Veur gant he geot uhel, he frenester sparlet, he mudurunoù merglet, he dorioù prennet, he salioù didud, a oa enni ur c'hevrin, ur c'hevrin hag en doa koustet o buhez da dri den. Diwar neuze e voe Rosalie evidon dedennusañ plac'h Gwenngen. E gwir — anat e oa pa selled pizh outi — e oa skignet war he dremm guilh evel liv un anoaz kuzhet. Ar verc'h-se a vire ur c'hevrin en he c'halon.

« — Nann », a soñjen ennon va-unan, « ne guitain ket Gwenngen hep gouzout istor ar Vretechenn Veur. Mar deo ret e vezin amourouz Rosalie. »

« — Rosalie », emeve dezhi ur pardaez.

« — Aotrou ? »

« — Dimezet oc'h ? »

Skrijañ a reas un tammig.

« — O, n'eo ket priedoù a vanko din pa droio em penn bezañ gwalleürus ! » emezi en ur c'hoarzhin.

Distrafuilhañ a reas buan ; an holl vaouezed, adal an itron desketañ betek ar vatezh-tavarn, a oar menel difrom pa vez ret.

« — Livrin oc'h ha koantik a-walc'h da gaout amourouzien e-leizh. Met lavarit din, Rosalie, perak oc'h deut da vatezh en ostaleri-mañ goude marv an It. De Merret ? Ha n'he defe lezet nep leve ganeoc'h ? »

«— Eo, Aotrou. Met n'oufen kavout gwelloc'h plas e kêr a-bezh. »

Se a oa treiñ kaoz. Her santout a ris : e Rosalie e oa diskoulm an istor-se. N'eo ket likaouiñ ur plac'h a felle din hepken met, dreist-holl, anavezout diwezhañ pennad ur romant. Ha diwar neuze e rois va holl amzer d'ober al lez d'ar vatezh koant. Ur pemzektez goude gweladenn an noter, da noz, pe gentoc'h da veure, rak beure-mat e oa, e lavaris d'ar verc'h :

« — M'az ped, kont din kement a ouzout war an It. De Merret. »

« — O ! » a respontas, spouron en he daoulagad, « arabat deoc'h goulenn an dra-se, aotrou Horace. »

Teñvalaat a reas he dremm gaer ha dislivañ he divjod livrin.

Daoust da se e talc'his d'aspediñ hag a-benn an diwezh e plegas.

« — Ma », emezi, « pa fell deoc'h e lavarin ; met tavit war ar pezh ho po klevet. »

Kempenn a reas he chal ha hi ha kontañ. Hogen pa ne ve ket a-walc'h eus ul levr a-bezh da zanevell an holl draoù luziet a zeuas ganti, e kavan gwell ober un diverrañ. Setu eta an istor.

Ar gambr ma veve an It. De Merret er Vretechenn Veur a oa a-rez an douar. Eus an eeunañ, a-hend-all : div zor dezhi, unan o tigeriñ war an trepas hag eben war ur gambrig — kleuzet er voger — a dalveze da lakaat an dilhad. Un tri miz bennak kent ar pardaez ma tremenas an darvoudoù emaon o vont da gontañ, e oa bet an It. De Merret klañv a-walc'h ken en doa he fried he lezet da vevañ hec'h-unan-penn ; er c'hentañ solieradur e kouske an aotrou. Dre zegouezh e tistroas an denjentil d'ar gêr, er pardaez-se, div eurvezh diwezhatoc'h eget kustum. Krediñ a rae d'e wreg e oa abaoe pell morvitellet en e wele. Chomet e oa da fistilhañ ha da latennat gant e vignoned hag, ouzhpenn-se, daou-ugent lur — ur yalc'had vras evit kêriz Wenngen ken tost d'o gwenneien — en doa kollet o c'hoari kartoù. Abaoe ur pennadig amzer ne rae an Ao. De Merret nemet goulenn ouzh Rosalie ha kousket 'oa e wreg; atav e responte ar plac'h ya ha neuze, sioul e spered, ez ae an denjentil d'e gambr. Ar wec'h-mañ e krogas en e benn mont da gaout an It. De Merret da gontañ dezhi e walldro ha, marteze, da frealziñ e galon ivez. Kempennet eus ar mistrañ en doa kavet e wreg da goan hag en ur zistreiñ d'ar gêr en doa soñjet ennañ e-unan na oa mui klañv e bried hag e oa, en enep, kaeroc'h eget biskoazh ; kement-se a verze evel ma vez boas ar wazed da verzout pep tra : un tammig re ziwezhat. E-lec'h gervel Rosalie, hag a oa gant he labour er gegin, ez eas an Ao. De Merret war-eeun etrezek kambr e wreg. E gammedoù, aes o anavezout, a dregerne kreñv en trepas. Pa droas an denjentil an alc'houez, e kredas dezhañ klevout dor ar gambrig-dilhad o serriñ goustad ; koulskoude hec'h-unan-penn e oa an It. De Merret, en he sav dirak ar siminal, pa yeas tre. Hag eñ ha soñjal eeun-meurbet e oa Rosalie er gambrig. Un netraig a ziskred a savas ennañ evelkent. Sellout a reas ouzh e wreg : evel gouez ha strafuilhet e oa he daoulagad.

« — Diwezhat oc'h fenozh !» emezi.

He mouezh, ker glan ha ken heson peurvuiañ, a zaskrene un tammig. Ne respontas ket an Ao. De Merret rak, dres d'an ampoent, e teue Rosalie. Abafet e chomas. Ha. krizet e dal, e stagas da vale eus penn all ar gambr d'egile hep rannañ grik.

« — Keloù fall hoc'h eus klevet ? Pe klañv oc'h marteze ? »

a c'houlennas e wreg, lent-meurbet, tra m'edo Rosalie ouzh he diwiskañ.

Ne respontas ket.

« — Trugarez deoc'h », eme an It. De Merret en ur ziskouez d'he flac'h pellaat ; « me va-unan e rodellin va blev. »

Santout a rae e oa ur gwalleur war-nes c'hoarvezout, ha penn-ouzh-penn gant he fried e venne bezañ. Pa voe aet kuit Rosalie — pe pa gredas d'an Ao. De Merret e oa aet kuit, kentoc'h, rak a-dreñv an nor e chomas ar vatezh — ez eas an denjentil dirak e wreg ha lavarout dezhi yen-tre :

« — Itron, un den a zo en ho kambrig-dilhad. »

Sioul e sellas an itron ouzh he fried ha respont eeun-meurbet :

« Nann, aotrou. »

Mantret e voe an Ao. De Merret gant an nann-se. Ne grede ket. Ha, koulskoude, morse n'he doa hañvalet e wreg glanoc'h eget neuze. Treiñ a reas, e soñj mont da zigeriñ dor ar gambrig. Kregiñ a reas an It. De Merret en e zorn ha, fromet-bras, e lavaras gant ur vouezh kuñv-souezhus :

« — Ma ne kavit den, dalc'hit soñj e vo echu pep tra etrezomp. »

A-sav e chomas an denjentil.

« — Nann, Joséphine, » emezañ, ne zigorin ket. Forzh penaos, disrannet da viken e vefemp. Selaou : me 'oar pegen dinamm eo da ene, me 'oar pegen santel e vevez ha me 'zo sur na fellfe ket dit ober ur pec'hed marvel, zoken evit saveteiñ da vuhez. »

O klevout ar gerioù-se e tispourbellas an It. De Merret he daoulagad ha sellout skoelf ouzh he fried.

« — Dal », a gendalc'has, « setu da groaz. Tou din dirak Doue n'eus den aze ; da grediñ a rin ha biken ne zigorin an nor. »

Kemer a reas an It. De Merret ar groaz ha lavarout :

« — M'hen tou. »

« — Uheloc'h », eme ar pried, « ha lavar : touiñ a ran dirak Doue n'eus den er gambrig. »

Distrafuilh e tibunas an itron ar frazenn.

« — A zo mat », eme an Ao. De Merret yen-tre.

Hag ur predig goude :

« — Bravat kroaz hounnezh. Ar wech kentañ din he gwelout », emezañ en ur sellout ouzh ar groaz ebena hag arc'hant; « kizellet-dispar eo. »

« — E ti Duvivier em eus kavet anezhi; gwerzhet e voe, bloaz 'zo, gant ur manac'h spagnol pa dremenas ar brizonidi dre gêr. »

« — A ! » eme an Ao. De Merret en ur azlakaat ar groaz en he flas.

Skeiñ a reas war ar c'hloc'hig. Ne voe ket pell Rosalie o tont tre. Kregiñ a reas an Ao. De Merret en he brec'h, kas anezhi dirak ar prenestr a zigore war al liorzh ha lavarout dezhi a vouezh izel :

« — Me 'oar e fell da Gorenflot dimeziñ ganit. Hogen n'hoc'h eus ket arc'hant da sevel tiegezh : ha lavaret ec'h eus dezhañ na vi e wreg nemet pa vo mestr-mañsoner... Ma, kae d'e gaout ha lavar dezhañ dont amañ diouzhtu gant e vinvioù. Diwall a zihuniñ e dud. Arc'hant e-leizh ho po. Met dalc'h war da latenn ; anez... »

Krizañ e dal a reas. Edo Rosalie o pellaat pa c'halvas an denjentil anezhi adarre :

« — Dal, setu va alc'houez. »

Hag eñ ha garmiñ 'en trepas :

«— Jean ! »

Jean — ar brasañ fiziañs en doa an denjentil en e vevel — a zilezas e gartoù hag a zeuas da gaout e vestr.

« — Kit holl da gousket ! » a grias an aotrou ; hag a vouezh izel e stagas, evit Jean hepken : « Pa vezint holl kousket-mik — kousket-mik, klevout a rez ? — e teui da reiñ keloù din. »

An Ao. De Merret, ha n'en doa ket, e-keit-se, tennet e lagad a-ziwar e wreg, a yeas d'azezañ en he c'hichen e-tal an tan hag a stagas da gontañ dezhi darvoudoùigoù ar pardaez. Pa zistroas Rosalie, e kavas an daou bried o tivizout hegarat-meurbet.

Nebeut amzer a-raok en doa an denjentil lakaet adaozañ diabarzh e di ha, p'eo rouez-meurbet ar plastr e Gwenngen, en doa prenet kalz muioc'h eget na oa ezhomm, e soñj adwerzhañ diwezhatoc'h ar pezh a vije a re.

« — Aotrou, setu Gorenflot », eme Rosalie a vouezh izel.

« — Ra zeuio tre ! » a respontas ar mestr, uhel.

Skrijañ a reas an It. De Merret pa welas ar mañsoner.

« — Gorenflot », eme an aotrou, « brikennoù ha plastr a zo el lab. Degas peadra da vogeriañ dor ar gambrig-mañ. »

Hag, o tostaat da Rosalie ha d'ar micherour, e kendalc'has a vouezh izel :

« —Selaou, Gorenflot, amañ e kouski fenozh. Arc'hoazh az po ul lizher-tremen da vont d'an estrenvro ha c'hwec'h mil lur da baeañ da veaj. Dek vloaz e chomi ahont ha neuze mar dout bet feal d'hon divizoù, az po c'hwec'h mil lur all. O lakaat a rin etre daouarn un noter e Pariz evidout. Met, dalc'h soñj, ret e vo dit tevel war gement az po graet amañ. Ha te, Rosalie,

dek mil lur az pezo gant ma timezi ouzh Gorenflot. Hogen serrit ho kenou : anez, kenavo d'an arc'hant... »

« Rosalie », eme an It. De Merret, « deuit da gribañ din va blev. »

Sioul-tre e vonedoneas ar pried dre ar gambr, o sellout a-gorn ouzh an nor, ar mañsoner hag e wreg. Ne voe ket Gorenflot evit mirout a ober trouz, avat. P'edo ar micherour o leuskel ur sammad brikennoù d'an douar hag he fried e penn all ar gambr, e teuas an It. De Merret a-benn da silañ e skouarn Rosalie :

« — Mil lur leve evidout, plac'hig : lavar da Gorenflot lezel un toull'en traoñ. »

Ha, kadarn-meurbet, e stagas a vouezh uhel :

« — Kae 'ta da reiñ dorn dezhañ. »

Dilavar e chomas an Ao. hag an It. De Merret keit ha ma voe Gorenflot gant e labour. C'hoarvezout a reas d'an denjentil, avat, chom ur pennadig, troet e gein ouzh ar re all, da sellout dre ar prenestr, hag ar predig-se a zibabas ar mañsoner evit skeiñ un taol pig ouzh unan eus gwerennoù an nor ; neuze e voe gwelet e don ar gambrig'teñval un dremm gaer skarnilet, blev du-pod ha daoulagad skedus evel an tan. A-raok d'he fried tostaat adarre e c'hellas ar vaouez kaezh ober ur sin d'an estren, evel evit lavarout dezhañ : « Fiziañs ! »

Da beder eur, pa skleure an deiz — e miz Gwengolo edod — e voe peurechu al labour. Chom a reas ar mañsoner dindan gward Jean ha'kousket a reas an Ao. De Merret e kambr e wreg. Antronoz-veure, o vezañ en em wisket, e lavaras an denjentil, dibreder-meurbet e zoare :

« — A, pitiaoul, ret din mont d'an ti-kêr evit al lizher-tremen ! »

Lakaat a reas e dog war e benn, ober tri c'hammed war-du an nor hag, o kemmañ menoz souden, distreiñ da gemer ar groaz. Skrijañ a reas e wreg gant al levenez.

« — Mont a raio da gaout Duvivier », a soñjas.

Kerkent ha kuit he fried, e c'halvas an It. De Merret Rosalie ha, gant ur vouezh spontus, e c'harmas :

« — Ar pig ! Ar pig ! D'al labour ! Gwelout a ris dec'h penaos e reas Gorenflot. Amzer hor bo d'ober un toull ha da gempenn pep tra ! »

En ur serr-lagad e tegasas Rosalie ar benveg ha gant un nerzh gouez ec'h en em lakaas he mestrez d'al labour. Lamet he doa un nebeut brikennoù pa spurmantas trumm an Ao. De Merret a-dreñv d'he c'hein : semplet e kouezhas.

« — Lakait an itron war he gwele », eme an denjentil yen-tre.

En gortoz eus ur seurt darvoud, en doa antellet un traped

d'e wreg : skrivet en doa d'ar maer ha kaset kemenn da Duvivier da zont. Kempenn e oa ar gambr pa erruas ar braviger.

« — Duvivier », a c'houlennas an denjentil, « ha prenet n'hoc'h eus ket kroazioù digant ar Spagnoled a dremenas ar bloaz all dre amañ ? »

« — Nann, aotrou. »

« — Mat, trugarez deoc'h », a respontas en ur ober ur sell ferv ouzh e wreg. « Jean », a stagas en ur dreiñ davet e servijer, « lakaat a reot degas va boued din e kambr an itron De Merret ; klañv eo ; me 'fell din chom en he c'hichen keit ha na vo ket pare. »

E-pad ugent devezh e chomas an denjentil e-serr e wreg. En derou, pa save un trouz bennak er gambrig vogeriet ha pa felle d'an itron goulenn truez evit an estren o vervel, e lavare, hep he lezel da zistagañ ur ger :

« — Touet hoc'h eus dirak Doue na oa den aze. »

H. de BALZAC

Pet komananter nevez hoc'h eus kavet

evit

AL LIAMM - TIR NA N-OG

Ur Mailh Chaseour

Abaoe meur a sizhun e oan o chom e ti ur mignon e Trinity-Bottom ha chaseadennoù bras hor boa graet tro-dro d'ar *settlement* : ourzed, demmed, kilheien-Indez hor boa lazhet hogen pekarì ebet ne oa be tapet, daoust ma ouiemp e oa ur bern anezho er c'hoadeier ; ker fin eo al loen-se, avat, ma vez diaes-bras e bakañ, ha seul diaesoc'h deomp-ni ma'z aemp er-maez hep chas ganeomp.

Ur beure — an diskar-amzer e oa — e voen dihunet gant safar ur vandenn kilheien-Indez a gloche ketiñ-ketañ e-kichen an ti. Sevel a ris hag en em silañ er-maez hep lavarout ger da zen ebet, rak souezhiñ va mignon a felle din ha degas dezhañ evit merenn ur c'hilhog lart ha tener. Ober a ris tro ar vereuri, ha gwelout ar c'hilheien a oa o tastum greun en ervennoù ur parkad maiz. Re bell e oant avat evit m'am bije gallet tennañ warno ha, pa hañvalent mont war-du ar c'hoad, e lakais em penn pignat gant gwrimenn ar park ha mont da skoachañ er strouezh, d'o gortoz. Un hanter-eur goude, hep bezañ bet gwelet, e krimpen war ur wezennig hag e chomen da spiañ an evned, harp va fuzuilh e gaol daou skourr.

N'oan ket puchet mat eno ma voe sachet va evezh gant un trouz iskis ha ma welen, o tiskoachañ a-zindan an deil sec'h, un naer-ouroullerez eus ar binimusañ seurt. He direnket em boa pa dommheolie ouzh troad ar wezenn ha setu ma'z ae da repuiñ e lec'h all. Va c'hentañ soñj a voe flastrañ ar pezh divalav-se hogen pa n'hellen ket hen ober hep bezañ gwelet gant ar c'hilheien, e kavis furoc'h chom sioul.

Edon o sevel va fuzuilh da dennañ war an evned, a oa bremañ war-hed taol, pa glevis souden ur pemoc'h o doc'hal ; ha diouzhtu goude e tiguzhe eus ar brousgwez ul loenig souezhus-bras, hir ha lemm e fri, kromm e gein, melen ar blev war e c'houzoug hag hep tamm lost ebet : unan eus ar pekaried-se am boa ker bras c'hoant tapout. War e lerc'h e teredas un all, hag un all, hag un all c'hoazh, ken e voe a-benn an diwezh ur bagadig mat anezho.

Kerkent ha m' he doe spurmantet ar pekari, e reas an naer he seiz gwellañ evit skoachañ er geot ; nevez-troc'het e oa al leton, avat, ha ne chome ket peadra a-walc'h da guzhat he c'horf hir. Evit ar pekari, savet e oa war e bavioù a-dreñv dirak an naer, houpet e vlev war e gein hag o teurel c'hwez fall evel ma ra atav pa vez e kounnar.

Peogwir ne c'helle ket kuzhat pe tec'hout, e 'n em rodellas

an naer evit stourm aesoc'h. Hogen ne voe ket sked ferv he daoulagad ha tfouz diastal he lost trawalc'h evit spontañ hec'h enebourien. En enep, deredek a reas an holl bekaried en-dro dezhi, ken na ouie mui pehini tagañ. Evel chas en egar e krie al loenedigoù, gwintet war o favioù a-dreñv, o favioù a-raok kuzhet e-barzh o blev. En diwezh e reas unan anezho, an hini a oa degouezhet da gentañ a gredan, ul lamm war an naer. Daou all a sailhas d'e heul ha dindan nebeut amzer e voe al loen vil flastret ha debret.

Evit lavarout ar wirionez, ne raen mui bremañ van ebet ouzh ar c'hilheien : ur pekari a felle din kaout. Sevel a ris 'ta va fuzuilh, leuskel an tenn hag en ur oc'hal e kouezhe d'an douar brasañ houc'h ar vandenn. Daoust ha marv e oa pe gouliet hepken ne voen ket evit gouzout rak kerkent ha disouezhet e' n em stlapas ar pekaried all ouzhin e-lec'h tec'hout evel ma oan en gortoz. Ha buan e voen gronnet gant al loened fuloret a lamme a-razailh davedon en ur stlakañ o dent e-giz ma stlak un dañser spagnol e rigedagoù.

Krimpañ a ris un tammig uheloc'h ha skeiñ a-drojoù gant fust va fuzuilh ; hogen kounnaretoc'h-kounnaretañ e teue da vezañ al loened milliget ha ker brav e tantent ma ne chomas mui, a-raok pell, tamm bragez ebet war va divesker. E riskl bras e oan, hogen kalonek e talc'his da skeiñ hag ivez da c'harmiñ kreñvañ ma 'c'hellen gant ar spi e klevfe va mignon ac'hanon hag e teufe war va skoazell.

Mont ar rae va nerzhioù diouzhin, avat ; 'santout a raen na vefen ket mui, a-raok pell, evit derc'hel krog er wezenn hag e kouezhfen, hep difenn ebet, e-mesk va enebourien. Eürus eo e skoas va fuzuilh, a hejen dreist d'am fenn, ouzh ur skourr tev n' am boa ket gwelet c'hoazh : a boan vras e tizhis sevel warnañ ha neuze e oan diogel.

E-pad un hanter-eurvezh da nebeutañ ne ris netra nemet diskuizhañ. Gwech an amzer e taolen ur sellad war ar pekaried : en em deurel ouzh ar wezenn a raent ha drailhañ he rusk gant o dent. Bouzaret e oan gant o oc'hadennoù ha damvouget gant o c'hwez doñjerus ; bep an amzer e choment sioul, hogen kerkent ha ma welent korf o c'hamarad adarre e kroge ar fulor enno dek gwech gwashoc'h c'hoazh. Ha daoust d'ar safar a gasemp holl, al loened o doc'hal ha me o c'harmiñ, ne zeue den war va sikour.

Neuze e soñjis e vije mat marteze ober gant va fuzuilh : a-walc'h e vefe leuskel un nebeut tennoù evit ma teufe tud ar vereuri da reiñ dorn. Poultr a lakais em fuzuilh ha sevel ar gorzhenn war-du an oabl pa gavis souden e vefe gwelloc'h c'hoazh lazhañ un enebour. Ur vilienn a lakais 'ta, bizañ ur pekari hag e ziskar. Ne ziskouezas ket al loened all bout spon-

tet an disterañ ; en enep e choment stardet tro-dro d'ar wezenn, savet o fri davedon, en ur doc'hal skiltroc'h-skiltrañ. Kargañ a ris adarre ha tennañ : ha sed un all d'an traoñ. Sevel a reas kalon ennon : ugent tenn a oa em sac'h, ha poultr e-leizh ; evit ar pekaried, tri a oa lazhet ha c'hwezek a chome c'hoazh.

Ha me kargañ ha tennañ diastal. Ken aketus e vizen ma c'hwitis ur wech hepken. Hag un hanter-eurvezh goude e oa ouzh troad ar wezenn naontek pekari marv.

Neuze e tegouezhas va mignon, savet e zivrec'h, digor-bras e veg gant ar sebez ha ken dispourbellet e zaoulagad ma vije bet kredet e oant war-nes strinkañ eus o zoulloù.

Brudet e voe va zaol-kaer ha kent pell e voen tremenet d'ar gwellañ chaseour a gement a oa e Trinity-Bottom.

hervez ar C'habiten MAYNE-REID.

Barzhonegoù

Skeud ar Rabin

Da lavarout
giz Gwened

Bout a zo
Em ene
A-werso
Un hune

'Vel kounioù
Deut a-bell
A vaezioù
Breizh-izel.

Soñj a wel
En dremmwel
Diribin
Ur rabin,

Kistineg
Deliaouek
En em led
Glas he skeud,

Ha pelloc'h
Dour ul loc'h
Dan magoer
Ur maner...

Bout a zo
Em ene
A-werso
Un hune...

E-mesk ar parkoù durc'haet d'an heol tan
E sav, hir ha mouk, gwezeg ar rabin,
Lec'h ma vez kavet, pell ouzh al lann grin,
Ur waskedenn glouar evit un ehan.

Heuliet em eus disheol ar vali,
Etre peulvanoù he c'histinenned.
An avel enne a gan he beli.
Me 'glev en o lein tabut an evned...

A hed ribl ar straed, a-gevret e peur
Loned gwenn ha du war liv ar flourenn
Ur plac'hig vihan, he blev melen-aour,
O gouarn 'n ul laret dic'hoarzh, ur sonenn...

E penn an hent du-hont
E luc'h, en devalenn,
Edan gwareg ur pont
Al lenn.

Ur prad en-dro d'ar stank,
Ennañ bokedoù stank,
A ziskenn bet' an dour
Ken lor.
A du kleiz, un ti plouz
A ziskouez e gein rous
Ha bolzig vein e zor
Digor

A-zehoù ur maner,
Dreist ar vur o sevel,
Em skeudenn er miloer
Teñvel.

Gwelout a ran e doenn,
Mein-glas goloet a van,
Stalafioù aet da wenn
Bremañ.

Tal ar puñs, ur chapel,
Kizellet c'hoazh he zal,
A gousk uvel, evel
Gwezhall...

Siwazh ! Tonkadur garv !
Dirak al lenn argant,
Ar maner a seblant
Bout marv...

O hune kozh e don m'eñvor,
Soñjet em eus ennous,
Seul wezh ma riskle hor bro baour
Er vouilhenn lous,
Pep koulz ma tileze an dud
O spered broadel,
Ha pa wanae an avel but
Nerzh Breizh-izel !

Arouez ha test hor meurded kent,
Difenner hor gwerin,
Klask a ran atav war ma hent
Skeud da rabin !

Roperzh AR MASON.

E gwerzh e ti AL LIAMM - TIR NA N-OG

NIVERENNOU AL LIAMM :	**1, 2, 3 pep hini**	**50** lur
	4	**60** lur
	5	**75** lur
	Ar 5 Nnn kentañ	**250** lur
NIVERENNOU AL LIAMM - TIR NA N-OG :	6, 7 pep hini	**75** lur
	8	**90** lur
NIVERENNOU TIR NA N-OG :	**6, 7 (rummad kozh) p. h.**	**50** lur
	5 (rummad nevez)	**50** lur
	An 3 Nnn	**120** lur

Div Varzhoneg

Gant va zrugarez kalonek
da V a o d e z Glanndour.

War an daol e-tal din
Trouz an eurier o vont, diastal ha mibin.
Dek eur.
Hogos marvet an deiz,
Ar bloaz.
Kustumat un arvest :
E goulou an tredan
Emañ-hi o stammañ ;
Stirlink an nadozioù o zitirin ingal.
Bep ar mare, bazailhadenn.
Hag er pellder, war skramm an noz,
Boubou an tren —
Diougan glav, 'mezi —
O sevel meurdezus hag o vervel gorrek.
Hag adarre, dalc'hmat dalbezh,
Trouz mibin an eurier :
An amzer o tremen.
Hep dale 'vo echu, bloaz all.
Mat eo bet ?
Ha laouen ?
Petrà 'vern.
Labourioù holl heñvel
Ha goude,
Pardaezioù 'vel henozh
Gant ouzhpenn, a-wechoù, cholori ar skingomz
Pe filstilh ur mignon deut d'ober gweladenn.
Ar vuhez !
Da be vad ?
Da be zroug ?
Perak goulenn ?
An amzer 'ya e-biou...
Koshoc'h ez omp,
Krisoc'h,
Pishoc'h,
Serretoc'h ennomp hon-unan,
Kollet ganemp dibrederi ar yaouankiz.
Ha dirazomp bagadoù stank

A zevezhioù, sizhunvezhioù ha mizvezhioù
Goustat,
Unton,
Aner,
Karget a verfeti,
Gant abadenn nozel stirlink an nadozioù.
Trouz an eurier war an daol.
Talm hor c'halon o vont gwanoc'h.
Trouz an eurier,
Hegas e vibinded,
Pa santomp ar skuizhnez ouzh hon tagañ,
Skuizhnez an dudigoù o vale war o goar,
Krommet kent pell,
Kabac'h.
Trouz an eurier o vont mibin.
Tevel a ra, talm hor c'halon.
Trouz an eurier e skouarnoù all,
Tik-tik-tik,
Laouenik.
Red ingal ar bizoù :
An amzer o tremen,
Kompes,
O tremen.

31 a viz Kerzu

Sioul-sioul an ti
P'emañ souchet an holl e boukter o gwele.
Nep trouz,
Nemet, a wech da wech,
Luc'h ur sutelladenn a darzh trumm er pellder,
Hag a varv ken prim all,
O lezel duoc'h c'hoazh an didrouz.
Studiañ 'ran
Paket em mantell deuc'h,
Bizied lemm an anoued o waskañ kriz va divarzell.
Faezh on
Gant trubuilh ar sizhun
Ha kerseenn ar goanagoù goullo.
Faezh ha morzet.
A-drumm em spered skuizh, avat,
Sed ma fenn bannoù flamm an huñvre,
N'on ket mui me studier kaezh
O krenañ gant ar riv war labourioù aner,
Met soudard an adsav,
Da frouezhenn d'e boanioù an azginivelezh.
N'on ket mui va-unan :

Un ezel, ya, en engroez diwelus a baotred
Paour eveldon,
O poanial eveldon,
Didan moarvat,
Skornet moarvat,
Hag o tanzen, ivez, levenezioù an trec'h ;
Ur c'hendalc'her, ya, d'ar stourmerien a-gent
— En ur gambr hep oaled e labourjont,
Int ivez,
Ugent vloaz 'zo —
Hag ur prienter
O kompezañ an hent d'ar re 'zeuio warc'hoazh
Diarc'hant ha brokus.
Eurioù doueel an noz,
Eurioù beo an noz veo,
Nemeto ken o reiñ d'am striv e ster hag e dalvoud.
Daspugn a ran bremañ teñzoriad va devezh :
Mezhekadennoù,
Enkrezadennoù,
Goapaennoù ar vourc'hizien ;
Izel ha denel,
Holl o daspugnan em boz
Ha fiziañsleun o c'hinnigan,
Va divrec'h o luskañ d'al lein,
'Giz dasprengwerzh va bro...
Huñvre ?
Pa laka pinvidik an tavanteg.
Pa laka prizius-aour skubion an hent.
Pa laka peurbadel an dibad.
Huñvre ?
Donañ gwirionez.

X. X.

C'hoariva

Ar Vamm

Emeur en un ti bihan micherourion e-kichen Brest, en ur gegin sioul, digor war ul liorzh. Ur c'hazh a zo kousket war ur gador. Emañ Anna, ur plac'h yaouank vras gwisket un tammig re gran oc'h enaouiñ an tan er fornigell en ur ober un trouz spontus pa zeu tre, dre dor ar gambr, he breur Jakez, hanter-dihunet, e vlev a-fuilh war e dal, imoret-mat, prest da c'hwitellat, eürus-tre.

ANNA. — Ma n'eo ket ur vezh gwelout ur peul bras eveldout o chom e-barzh da wele betek kreisteiz oc'h ober Doue 'oar petra, rak n'eo ket kousket ac'h eus graet moarvat, leun evel ma oas gant an dijuniñ ach eus bet, ha n'out ket bet gouest zoken da enaouiñ an tan evit ar re a zo ret dezho labourat noz-deiz evit gounit o zamm bara en toull-mañ, ha n'eus nemet patatez bihan bremañ ; honnezh ne gign morse nemet ar re dev, ha pa soñjan e rankan mont en-dro da labourat da un eur... Jakez, lez ar c'hazh-se sioul !

JAKEZ. — Ar gwellañ-tout a vije chom hep debriñ. Ne rafe ket a zroug dit evit ur wech.

ANNA. — Ha te !

JAKEZ. — Me n'on ket ur plac'h, a-drugarez Doue. Pelec'h emañ ar chaodourenn ?

ANNA. — Arabat dit ober an neuz da labourat bremañ. Kae da gerc'hat dour kentoc'h.

JAKEZ. — Ar sailh a zo leun.

ANNA. — Dour glav moarvat, n'eus den en dije kalon a-walc'h da vont d'ar feunteun en toull-mañ. Da belec'h eo aet da c'haloupat c'hoazh ? Lez ar c'hazh-se, Jakez !

JAKEZ. — Piv a zo aet da c'haloupat ?

ANNA. — Piv ? Goulenn a rez piv ? Daoust hag ez eo din-me d'ober al labour-mañ ? Pa vin marv e vo gwelet.

JAKEZ. — Ne varvi ket, paour kaezh merc'h, ne varvi biken.

ANNA. — Laka dour war an tan da nebeutañ. Ket e-giz-se. Perak e c'hoariez bepred gant ar c'hazh-lous-se ? Plouf ! Ra n' ec'h eus ket lazhet an tan bremañ !

JAKEZ *(imoret mat)*. — Petra 'zo, Anna ?

ANNA. — Netra.

JAKEZ. — Ale, ale...

ANNA. — N'eus netra. Pa vin marv e vo gwelet.

JAKEZ. — Ale, ale, petra 'vo gwelet neuze ?

ANNA. — Lez ac'hanon da lakaat ar patatez da boazhañ. Te 'gav dit eo ur vuhez ? Patatez, patatez bemdeiz. Ha c'hoazh ne chom ket er gêr, hi, mont a ra da c'haloupat, ha ni e-barzh al lagenn amañ. N'anavezez ket anezhi.

JAKEZ. — Perak e komzez e-giz-se ? Da vamm eo, nann ?

ANNA. — Mar karez. N'anavezez ket da vamm.

JAKEZ. — Klev, Anna ; petra 'zo ?

ANNA. — Netra ; met ankounac'haet ac'h eus penaos emañ an dud dre amañ. Bemdeiz, dek gwech bemdeiz e c'houlennont eus da geloù. « Neuze eo bet kaset kuit eus ar c'hloerdi ? Nann, n'eo ket bet kaset kuit ? Neuze eo aet kuit e-giz-se, n'eo ket ker mont war ar studi e-giz-se. Moarvat e raio skol bremañ. Ha n'eo ket aet da chom gant e c'hoar henañ ? Honnezh he deus arc'hant sur a-walc'h, p'eo deut d'ho kwelout gant ur c'harr-tan melen ha du evel ur valafenn, hag an den-se ne oa ket eus ar vro ». Mamm a lavar ez aio d'en em veuziñ. Gortoz ma lakain ar patatez.

JAKEZ. — Ne daio morse.

ANNA. — Petra a ouzout-tê ? Aes eo deoc'h komz, dit ha da honnezh gant he c'harr-tan hag he medisin na zimezo morse ganti. Sellout a rez ouzh tud ar vro-mañ evel ouzh tud e-barzh ul levr, genaouioù bras dezho — ha ni er gêr kemend-all. Ha ne deuez nemet evit lakaat da vamm da baeañ traoù nevez dit. Ha me 'oar mat ne soñjit mui ennomp, na hi, na te, p'emaoc'h en ho Paris. Pa vez goulennet ouzhit : Met penaos emañ ho tud, peseurt tud hoc'h eus, sur on ne lavarez ket ar wirionez. Ha te 'gav dit n'ouzon ket perak out aet kuit eus ar c'hloerdi ? Ne felle ket dit sentiñ ken. C'hwi a zo lorc'hus ho-taou, hi ha te, c'hwi a zo lorc'hus. Ha gant da benn d'an nec'h e-giz-se, ne welez ket petra a dremen en-dro dit. Tri devezh a zo emaout amañ hag e c'houlennez c'hoazh : Petra 'zo, Anna ? Petra 'zo ?

JAKEZ. — Petra 'zo, plac'h feuls ? Petra 'zo, genou bras ?

ANNA. — Da vamm.

JAKEZ. — Ya ?

ANNA. — Evañ 'ra.

JAKEZ. — N'out ket mat ? Setu ar pezh a gavez da ijinañ bremañ ?

ANNA. — Da ijinañ ! Gwin dous, gant kouignoù. Gwin mat. Gwin ker.

JAKEZ. — Gevier eo a gontez din bremañ.

ANNA. — Soñj ac'h eus eus gwreg ar sakrist gant he fri mouk ? Soñj ac'h eus eus ar sparlenn a veze lakaet bep sul er-maez eus an iliz e-pad ar Gousperoù ? Soñj ac'h eus eus

Mari Gwezenneg hag eus he c'hoarzh skiltrus ? Daoulagad evelto he deus a-wechoù diouzh an noz. Sellout a ra ouzhin, pa zeuan d'ar gêr, evel ur c'hi skourjezet, pe neuze en em laka da gomz, da gomz dibaouez, hag he daoulagad neuze n'eus ket tu da sellout outo...

JAKEZ. — Anna... N'ac'h eus lavaret netra dezhi ?

ANNA. — Netra ? Penaos, netra ?

JAKEZ. — Spi am eus n'ac'h eus lavaret netra dezhi.

ANNA. — Un deiz em eus paket anezhi gant ar voutailh. Hag em eus komzet neuze, sur.

JAKEZ. — Petra he deus respontet ?

ANNA. — Netra. Petra he dije gellet lavarout ?

JAKEZ. — Ha goude-se moarvat ez out aet d'ar red da gomz ouzh da dad ?

ANNA. — Ar gwir en doa da c'houzout, nann ?

JAKEZ. — Heugus eo, klevout a rez, heugus eo, heuget on ganit. Laouen out da vezañ tapet anezhi, evel ma lavarez. Laouen out, bremañ out mestrez 'barzh an ti — Ha setu perak neuze e komzez outi gant ar vouezh-se. Ha n'out sur eus netra.

ANNA. — N'on sur eus netra, añ, n'on sur eus netra ? Setu un taol dic'hortoz evit da lorc'h, añ — A-benn ur pennadig amzer e c'hello bezañ gwelet gant an holl ha kaset kuit ermaez eus an iliz, hi ivez ! *(C'hoarzhin a ra)*. Gwir eo ne da mui d'an iliz abaoe ma 'z out aet kuit eus ar c'hloerdi.

JAKEZ. — Anna ! Anna !

(Klevout a reer dor al liorzh o storlokañ. Dont a ra an tad en-dro eus e labour kalvez. Ur penn mat en deus, gant daoulagad glas.)

AN TAD. — Savet out, Jakez ? Gwelloc'h e vije dit mont abretoc'h da gousket, mab. Netra evel ur pennad-kousk a-raok hanternoz. C'hwi a oa o tabutal ? Va Doue, bras evel ez oc'h bremañ, e rankfec'h bezañ fur. N'ec'h eus ket debret, Anna ? Ret eo debriñ evit labourat, merc'h.

ANNA. — N'eus nemet patatez. Ha mamm n'emañ ket er gêr.

AN TAD. — Ma. ma, patatez a zo mat. Petra ho poa hotaou ?

JAKEZ. — Netra, netra.

ANNA. — Lavaret em eus dezhañ diwar-benn mamm, ha ne fell ket dezhañ krediñ.

AN TAD. — Ne oa ket ezhomm da lavaret dezhañ peogwir ne c'hell ober netra.

ANNA. — Ha setu m'emaout bremañ a-enep din, te ivez ! An holl a-enep din amañ, evel boaz. Daoust ha ne c'hounezan ket va buhez ? Daoust...

AN TAD. — Ma, ma, merc'h, debr 'ta ? Pebezh penn a rez !

ANNA. — Nann, ne zebrin ket.

AN TAD. — Debr 'ta, merc'h, debr 'ta !

JAKEZ. — Doue, ra 'z aio kuit ma vo peoc'h ganti. Moarvat he deus chokolad leizh he godell evel gwechall.

ANNA. — Mont a ran kuit.

(Hag ez a kuit trumm, goude bezañ tapet he zog hag he sac'h.)

AN TAD. — Honnezh a gouezho klañv gant ar boanspered a gemer, paour kaezh plac'h, re a galon he deus. Deus ouzh taol, mab. Karout a rez c'hoazh ar patatez gant laezh ? Me pa'm eus graet va seizh vloaz servij war vor du-hont e Bro-Sina e-pad ar brezel, setu ar pezh a vanke din ar muiañ, ar patatez gant laezh, dreist-holl rostet gant un tamm kig sall evel ma ra da vamm. Arabat bezañ drouk evit da vamm, Jakez.

JAKEZ. — Me ?

AN TAD. — Te hag ar re all. C'hwi ho-tri, ar vugale. Me 'gav din eo c'hwi eo a zo kiriek eus ar pezh a zo c'hoarvezet.

JAKEZ. — Ar pezh a zo c'hoarvezet ? N'eo ket gwir. Ne gredez ket ar pezh a lavar an diodez-se ? N'eo ket gwir.

AN TAD. — N'ouzon ket hag eo gwir. Mar deo gwir eo c'hwi a zo kiriek.

JAKEZ. — Ne c'hell ket bezañ gwir, va zad.

AN TAD. — N'ouzon ket, Jakez. Ret e vije bet deoc'h ho-tri... Me ne ran forzh. Hi avat a zo graet disheñvel. C'hoant he deus bet atav da ober ur bern traoù, kemer trenioù, gwelout kêrioù... ha poan hon eus bet ouzh ho sevel. Ha ne vijec'h ket bet savet evel ma 'z oc'h bet paneveti. Ha gouzout a ra ober ar gegin ivez, hag e oar dispign. Ha — mat eo ho mamm, bugale —. Me ne soñjan ket, me ne ran nemet va labour. Met hi, hi a zo speredek. Gwir eo ne servij ket da galz a dra... Kemer muioc'h a batatez evidout, Jakez. *(Goude ur pennad.)* Ar pezh a gavan iskis eo ne zebr ket, koulz lavaret. Ha pa ever kalz, ne zebrer ket.

(Debriñ a reont o-daou hep komz mui.)

AN TAD. — 'M eus ket naon, sell. Mont a ran d'al labour un tammig abretoc'h hag e tresin da votoù-lêr evidout. Arabat lezel ar c'hazh da echuiñ al laezh, memes tra, Jakez. Kenavo.

JAKEZ. — Kenavo.

(An tad a ya kuit. Chom a ra Jakez ouzh taol, difiñv ha mantret, betek ma klever ur wech c'hoazh trouz dor al liorzh, hag ar vamm a zeu tre, karget gant daou sac'h ha pakadoù tev, skuizh da welet. Tennañ 'ra he fakadoù.)

JAKEZ *(a zo savet)*. — Debr da gentañ, mamm. Skuizh-marv ez out.

AR VAMM. — Nann, nann, n'em eus ket naon.

JAKEZ. — Debr, mamm.

(Ar vamm a sell ouzh he mab, ouzh daoulagad he mab hag e lavar goustadik :)

AR VAMM. — Debriñ a rin diouzhtu, Jakez. *(Gant ur vouezh disheñvel)* Sell, petra am eus prenet evidout, rochedoù, loeroù ; sell ouzh ar rochedoù, reoù mat e vint sur — sell.

JAKEZ. — Kalz re gaer, mamm, ha kalz re ger ivez.

AR VAMM. — Met te 'zo deut en noazh d'ar gêr, paour kaezh Jakez.

JAKEZ. — Takonet em boa va zraoù, mamm.

AR VAMM. — Jakez. Da unan-penn.

JAKEZ. — Mamm, mamm, n'eus ket d'en em chalañ ganin.

(Ar vamm a azez war ur gador. Karout a rafe goulenn ur bern traoù diwar-benn buhez he mab ha ne gred ket.)

AR VAMM. — Ma ne blij ket dit ar rochedoù-se...

JAKEZ. — Mamm, na sell ket ouzhin e-giz-se !

AR VAMM *(a-greiz-holl)*. — Lavaret o deus dit ?

JAKEZ. — Ma kav dit e kredan ar pezh he deus lavaret honnezh...

AR VAMM. — Ya, krediñ a rez hep gouzout dit. Atav e kreder an traoù se, atav e kreder an droug hag al loustoni, vad a ra da galon an dud. Ha bremañ pa sellont ouzhin eo evit klask war va fenn ar pezh a gredont — Sellont a reont ouzh va daoulagad, ha pa deu Anna da bokat din e klask c'hwez ar gwin...

JAKEZ. — Mamm...

AR VAMM — Ma chomfes amañ eizh deiz muioc'h nemeti-ken e kredfes ivez — ma chomfes amañ eizh deiz muioc'h ez afes evelti da glask ar gwin e foñs an armelioù hag e lab ar binvioù, evit gouvout, evit gouzout.

JAKEZ. — O ! mamm, mamm, daoust hag em eus graet kement a boan dit pa 'z on aet kuit eus ar c'hloerdi ?

AR VAMM. — Gwelout a rez, Jakez — krediñ a rez evelto. Klask a rez digarezioù evidon. Te. Da c'hoar e Paris, ivez moarvat. *(Goude ur pennad, evel unan o splujañ)* Hag e c'hellez krediñ. Dit-te e lavarin ar pezh n'am eus ket lavaret d'ar re all. Evañ 'ran, evañ 'ran.

JAKEZ. — Ne ran forzh ! Ne ran forzh. N'on ket evel ar re all. Ne ran forzh. Va mamm ez out. Te 'gav dit n'anavezan ket ac'hanout ? Te 'gav dit... Mamm, n'hon eus morse komzet.

AR VAMM. — N'eus ket ezhomm, Jakez. Bremañ on kollet.

JAKEZ. — Abalamour deomp holl : bevet hon eus evel loened mut. Mamm...

AR VAMM .— Jakez, Jakez...

JAKEZ *(a-greiz-holl)*. — Mamm, n'eo ket gwir, 'keta ?

AR VAMM *(kemmet)*. — Ma ne vije ket gwir, e vije dres an hevelep tra, Jakez. Ha gwir eo. Da vamm a ev. Ha neuze ? Evel ur bern mammoù all. Perak e kave dit az pije bet ur vamm ken disheñvel ? N'eo ket un doare ken fall da echuiñ ur vuhez... Kae da vale, Jakez. Skuizh ez on hag ez in war va gwele un tammig.

(Mont a ra Jakez d'al liorzh hag e chom ar vamm o sellout outañ, harpet ouzh dor an ti. Goude e teu da azezañ.)

Ne gred ket, n'en deus ket kredet. Dont a raio en-dro ha ne gredo ket, ha n'eus nemetañ a gar ac'hanon, n'eus nemetañ en deus bepred karet ac'hanon ha gwelet a-dreuz din — Met ne fell ket din en dije keuz, ne fell ket din en dije keuz d'e vamm — « Tri miz buhez, tri miz buhez hoc'h eus c'hoazh, ur c'hrignbev hoc'h eus. Ya, lavarout a ran ar wirionez d'an dud, me, dlead ar medisin eo ».

Fant R. MEAVENN.

Komanantou-Strollet

Gallout a reer evit 350 lur
degemerout e-pad 6 miz niverennoù

LE PEUPLE BRETON

hag

AL LIAMM - TIR NA N-OG

Kas an arc'hant
da gont-red unan eus an div gelaouenn

Un tour kaer : Ploare

Kemerit an hent-houarn, kemerit an hent-mor da vont da Zouarnenez, dre forzh pezh tu e fell deoc'h tizhout kêr, a-bell e welit dirazoc'h war an duchenn, savet evel ur bir, tour iliz Ploare. Ur souezh eo kavout ur savadur ken kaer e-kreiz ur vorc'hadenn laou. Rak war-lerc'h ar brezel bras all ne oa c'hoazh tro-dro d'an iliz nemet ur guchennad tiez bihan eus *Laez ar vorc'h* betek *Traoñ an hent*. Ha n'eus ket ur c'heit all a-raok, e oa goloet an tiez bihan-se gant plouz keitet. Tiez bihan divalav, gant ul leur-di, hep porzh na liorzh, a weler hiziv an deiz e laez ar vorc'h. Un dornad all a diez divalavoc'h, a oa a-dreñv ar sakristiri, a zo bet diskaret e penn kentañ ar c'hantved-mañ.

Borc'h Ploare, pe da vihanañ tro an iliz, he deus kemmet kalz er c'hantved diwezhañ. An engravadurioù kozh a ziskouez dimp e oa, ur mare, gwez uhel tro-dro d'an iliz, gwez evlec'h ha gwez onn. Ar vered a oa neuze ivez dirak an iliz. Taolet eo bet ar gwez d'an traoñ. Kaset eo bet ar vered un tammig izeloc'h, e Penn ar C'hoad, e-lec'h m'emañ bremañ. Ha, daoust ma'z eus ouzhpenn kant vloaz m'eo c'hoarvezet an darvoud, e chom atav bev e-touez Ploareiz soñj ar vered. P'edon bihanik, ne veze anv ganimp morse eus tachenn an iliz, met bepred eus ar vered vihan hag eus ar vered vras. Eno e oa ganimp al leur-c'hoari. Eno 'vezemp, kerkent echu ar skol, o c'hoari deñv pe kornigell, hag a bep seurt c'hoarioù all hervez mare ar bloaz. Alies, e-kreiz hor c'hoari, e tegouezhe ganimp dizouarañ pe un askorn-morzhed pe un askorn-klopenn, hanter-bruzunet hag hanter-debret gant ar preñved. Hag e c'hoariemp divezh ganto, daoust ma veze lavaret dimp gant an dud vras e oa pec'hed marvel ober goap eus relegoù douaret en ul lec'h bet binniget. Eno ivez e oa ur varrenn houarn hir, douget war beulvanoù, a lakaemp alies hor skouarn en ur penn e-pad ma skoe ur c'hrouadur a daolioù munut war ar penn all gant ur maen ; hag e klevemp mat-tre ar son sklintin kaset a-bell gant an houarn. Hor Laenneg brudet, moarvat, pa zeue da Gerlouaneg, en doa gwelet aze kement-all gwechall hag en doa dizoloet diwar-se e venvegsonteal. Ur blijadur eo din da vihanañ soñjal kement-se.

M'he deus kemmet kalz borc'h Ploare, an iliz, hi, n'he deus ket fiñvet, an diavaez anezhi d'an nebeutañ. Savet abaoe penn kentañ ar c'hwezekvet kantved, e chom atav sonn war he diazez, nemet marteze e sav muioc'h a giñvi outi a vloaz da vloaz. Brud 'zo e-touez Ploareiz eo bet fardet gant ar Saozon ha me va-unan, p'edon krouadur, a grede start er barabolenn-se. N'ouzon ket a belec'h eo deut ar goñchenn. Krediñ a ran hizîv eo bet savet an iliz gant tud hag arc'hant ar vro. Rak da gentañ ne oa ket a Saozon er vro d'ar mare-se hag, ouzhpenn, arabat ankounac'haat e oa Ploare ar barrez nemeti tro-wardro. Douarnenez a zo parrez abaoe dek vloaz ha tri ugent bennak ha kement Douarnenezad a zoug muioc'h eget an oad-se a zo bet badezet war maen-font iliz Ploare. Tra souezhus ebet eta, mar deo bet kavet « mouneiz » a-walc'h er bastell-vro da sevel ar pezh savadur kaer-se.

N'eo ket an tour ken uhel hag hini Sant Kaourintin e Kemper, na zoken ken uhel hag hini Rozkudon e Pent-e-Kroaz. Met sevel a ra ar c'hilhog koulskoude da dost tri-ugent metrad a-us tourioù Bro-Leon. Met kaer eo evel m'emañ. Un draig, d'am meno, a zifeson un disterañ e vraventez. Bez' ez eus warnañ peder zouribell : div anezho, er biz hag er gevred, a zo lemm hag uhel ; div all, er gwalarn hag er mervent, a zo berroc'h ha tognoc'h. An div gentañ a glot dres gant doare-sevel an iliz a-hend-all ; met an div all, avat, a zo warno liv an Azginivelezh. Rak d'ar mare m'eo bet graet an iliz e oar kroget dija da gemmañ doare-sevel ar Grennamzer hag ar savourion o deus graet aze ur meskaj diglok d'am soñj : sed an tour, pa weler anezhañ eus lec'hioù 'zo, a seblant bezañ kamm ha diechu. Fazi dister. Evel m'emañ, tomm on da dour Ploare am eus bevet dindan e warez e-pad pemzek vloaz va bugaleaj. Nag a bet gwech n'am eus ket savet betek kambr ar c'hleier evit sikour ar c'hloc'her d'o brallañ ! Nag a bet gwech n'am eus ket pignet gant an derezioù-mein evit mont betek ar garidoù diwezhañ, a-us d'ar c'hleier, evit freuzhañ neizhioù ar fraved a goage niverus en-dro d'ar c'hilhog ! Uheloc'h avat n'am eus ket kredet biken mont, penn da benn gant chadenn an diskuruner. Gwelet em eus koulskoude, gant spont, meur a hini, tommet-mat o fri, sevel ganti evit mont da lakaat ar c'hilhog da dreiñ e beg an tour. Divadaouet-krenn e vezent d'an distro. Ha n'eus ket bet ur wech pevar lavagnon eus *Marc'had an Avu* betek di oc'h ober ur bartiad kartoù ? Echu ha peurechu eo an amzer-se. Chadenn an diskuruner a zo bet plaket ouzh ar vein ha n'eus ket peg enni mui.

Didorroc'h e kav al lavagnoned darempredíñ ar porched, ar *jañbarleg* evel ma lavaromp. Chom a reont aze da bilpasañ, da gontañ kaoz, met ne deont ket donoc'h e-barzh. Anzav a ran

on bet me va-unan alies gwech ennañ o c'hoari pemp pe nav zoull. Graet e oa bet an toulloù ganimp er vein, ha pa rae glav e kavemp eno an disglav hag al lec'h da c'hoari. Sevel a raemp ivez gant al lec'hioù, goullo neuze ha bremañ, a zegemere gwechall an daouzek abostol a bep tu d'ar C'hrist. E-pad an dispac'h bras eo bet diskaret an daouzek delwenn savet e mein Kersanton ha dic'houzouget, ha stlapet penn amañ, korf du-hont. Kavet int bet a-dammoù e *Park ar Marc'h* pe e liorzh ar presbital. Dre forzh stagañ kaot outo, or deut a-benn gant an tammoù da sevel daou sant en o fezh — ha da dra. Krediñ a ran ne glot ket kaer ar penn gant ar c'horf. Lakaet int bet war ar savadur a gaver e dor ar vered en eñvor da baotred Ploare marv e brezel 1914.

Pa'z aer tre en iliz, e seblant diouzhtu n'eo ket ken kaer an diabarzh hag an diavaez, daoust ma' z eo tonius ar chantele a ziskenn tost betek hanter an iliz ha ma'z eo sonius-kenañ an ograoù bras pintet en traoñ. Mastaret eo bet ivez gant ar c'hiz nevez da lakaat delwennoù plastr en enor da Santez Tereza ar Mabig Jezuz, da Janed Ark ha me 'oar piv me. Ret eo ansav koulskoude e kaver atav el lec'h a enor patrom Sant Kaourintin, Sant Alar, Sant Herbod hag un nebeut reoù all a Santed hag a Santezed Breizh. Lenn a raer a-us da aoter Sant Youenn an div werzenn-mañ, e brezhoneg evel-just :

Tud vat, araok prosezi, goulennit sklerijenn
'Tal an aoter-mañ savet d'enori Sant Youenn.

N'ouzon dare hag-eñ e vez kalz tud o pediñ Sant Youenn evit goulenn digantañ gonid o frosezioù. Gwelet em eus gwechall kalz gouloù war enaou dirak an aoter. Gwellañ gonid a rafe, a-dra-sur, ar brosezourion eo en em glevout etrezo a-raok mont dirak al lez-varn, ha setu ar respont a dle ober dezho Sant Youenn eus barr an Neñvoù.

An den eürus Mikael an Nobletz en deus kalz perzh ivez en iliz Ploare. Taolennet eo daou zarvoud eus e vuhez war div werenn livet : war an dorn kleiz, ar Werc'hez en em ziskouez d'an den santel e Konforz evit kemenn dezhañ mont da brezeg da Bloare ; war an dorn dehou, an Tad a guita Douarnenez da viken gant ar vag, ar barrezioniz o leñvañ dezhañ. N'eo ket kozh an div werenn-se, peogwir int bet lakaet tro ar c'hantved, met diskouez a reont an doujañs a zo douget dezhañ bepred gant Ploareiz. Ret eo lavarout eo iliz Ploare al lec'h en deus prezeget ar muiañ hed e vuhez. Rak e Douarnenez, d'ar mare-se, e penn kentañ ar XVII-vet kantved, ne oa nemet chapel Santez Helena, kalz re zister da zastum an engroez a zeue da selaou e brezegennoù ha da heuliañ e visionoù. E-pad meur a vloavezh eo bet Ploare ar repu, tomm d'e galon, a zeue davetañ goude bezañ kerzhet ha

prezeget an Aviel e Bro-Gernev. Eno e vourre e-touez an dud vunut, ar besketaerion hag ar gouerion. Ha ma n'eo ket marv e Ploare, m'az eo aet da vervel e Konk, e Bro-Leon, bez' hon eus da vihanañ en iliz, e-tal ur piler eus tu an Aviel, bez e c'hoar Varc'harid a vez graet outañ bez an 'l'ad. Ur maen eo, kizellet warnañ un nebeut tresadennoù eeun a zo steuziet pa ne verzer mat mui nemet tres ur bir. Kaset e vez di ar vugale vihan na gerzhont ket abred a-walc'h. Ar c'hrouadur a zo douget gant ur vaouez a dle bezañ ginidik eus ar barrez. Ober a ra gant ar c'hrouadur teir gwech tro diabarzh an iliz ha bep tro ma tremen dirak ar bez e laka ar bugel war ar maen. Dont a ra, e-giz-se, tud eus ar C'hab pellañ da c'houlenn ar bale d'o bugale.

An Tad Maner, eñ ivez, a zo deut war-lerc'h an Tad Mikael da reiñ misionoù en iliz Ploare hag a voe souezhet o welout gouiziegezh an dud diwar-benn gwirionezioù ar feiz hag ar vuhez dereat a renent. Berzh ha kalz berzh en doa bet an tad Mikael en o zouez.

Ma teufent en-dro war an douar-mañ, petra ' soñjfe hiziv an Tad Mikael hag an Tad Maner eus parrezioniz Ploare ?

Herle BLOMARC'H.

Gallout a reer kaout adembannadur

Geriadur Brezhonek - Gallek

Roparz HEMON

evit 495 lur en holl levrdioù mat ha digant

Skridoù Breizh

(« Editions de Bretagne », Square du Casino, La Baule ,L.-I.)

C. C. P. Nantes 1116-64

Da zont er-maez hep dale :

Adembannadur yezhadur Roparz HEMON,

bet moulet e 1.940

BRO-IWERZHON 1947

Kendalc'h hollgeltiek Dulenn, e miz Gouere

ENVORENNOUIGOU

O treuziñ ar mor

War-eeun eus Kêrvourzh da Gov, war vourzh an « Amerika », eus « Linennoù ar Stadoù Unanet ». Mordreizher a lorc'h : eno emañ Doue a-du ganin, peogwir e c'hellan kaout ur gambrig eil klas din-me, din-me hepken. Aezamantoù a bep seurt, eus an traoñ d'an nec'h, azalek ar gwele hag ar strinkadennoù. — dour betek ar sal-debriñ hag ar pontoù. Pep tra a vez reizhet evit ma teufe kement jestr a reer da glotañ gant un efed bennak resis-tre. Pemp pe c'hwec'h strinkadenn-dour war va c'horf, kousket a ran an donañ 'r gwellañ, lakaat an holl rodoù-avelerezh da vont en-dro, enaouiñ an holl gleuzeurioù ha digeriñ an holl diretennoù. Mat-tre emeur er gêr. Siwazh, ne bado nemet daouzek eurvezh !

Emaon e penn va hent

N'eo ket ur 'slogan eo. Iwerzhon c'hlas a zoug mat hec'h anv. Ur wir emrodezenn o tont a-wel en dremmwel, tiez a bep liv a strew warni. Bez' e chom an « Amerika » en donvor. Ur ramoker a zeu d'hor c'has d'an douar. Ar simidi a zo ganto pep a gasketenn war o fenn : tog ar vro eo. Bez' e vezont holl pe dost distumm ha chugoñnus. Darbet e voe din ahendall chom war vourzh al lestr, dre ma oan chomet diwezhatik em c'hambrig ha va zremen-hent ne oa ket bet gwelet gant ar « pennoù bras » ! Ur mevel-bourzh (steward) en deus kaset ac'hanon a-dreuz d'al lestr a-bezh, eus krec'h d'an traoñ, eus an eil penn d'egile. Kemeret hon eus an holl saverezhed. An den a glaskemp n' hon eus ket kavet ha kuitaet em eus al lestr dres d'an ampoent ma tenned kuit ar skeul. Nag un degemer ! Ar valtouterien o deus lezet ac'hanon da dremen hep digeriñ va malizenn hag un Iwerzhonadez va c'hasas en he c'harr-tan betek Korkec'h.

En avantur-Doue

Aet kuit e oa an tren, evel just, abaoe teir munutenn. Tu all ebet da veajiñ nemet dre « Aotostop » ! Brav an amzer, glan an aer, dudius ar vro. Ar c'hentañ karr-tan am c'has betek Fermog. Tra da lavarout. Mereurioù, pradeier, saout gwenn ha du evel e Breizh, nemet ar menezioù en dremmwel, uheloc'hik eget en hor bro ha goloet a vrumenn. Dindan an heol, koueriaded en o gourvez war an douar noazh, e-harzh mogerioù izel o liorzhoù, morgousket. Amañ eo ar vro a vez amzer gant an dud enni, un tammig evel gant an holl Gelted. « Amzer ' zo ! » Etermog : daoust d'an diskleriadennoù fonnus. e kemeran un hent fall ha div eurvezh a gollan ha ponner va malizennad. Dont a ran war va c'hiz hag en diwezh e kavan hent Dulenn. Ur c'harr-tan dispar, bleniet gant un Aotrou Person, a gemerfe ac'hanon gant plijadur, hogen ne da ket gwall-bell : pemp kant metr ac'hano. Troioù gwenn goude, taol-ha-taol. Suizh oc'h ober ar ged ec'h an betek an ti-gar. Siwazh ! Tren gorrek ebet a-raok dilun (hag ar sadorn emaomp !) — Mat, a-benn ar fin — Keltgar eo an Aotrou Doue — e c'hellan sevel en ur c'harr-tan brav-tre : ur c'helenner eus Skol-Veur Gorkec'h eo, o kas e vab d'ar gêr evit an ehan-skol. Gonid bras evidon a-hed en tu-hont da gant kilometrad hent : un tamm mat a gentel war an iwerzhoneg (an hini gentañ !), ha ganti un tamm skol istor an arz, douaroniezh, hag all... da geñver kement arvestlec'h, kement savadur-istor a welan o tremen dirak va daoulagad bamet. Ha va lezel a reer dirak porzh-houarn Tourlaz : eno un tren herrek am c'haso betek Dulenn e-kreiz an noz.

Ar sal-c'hortoz

Gourvezet war bank ur gozh sal-c'hortoz kentañ klas, e vanan da gousket evel an den just. War-dro dek eur, e teu daou goueriad yaouank a c'houlenn tan diganin hag en em ro d'ar c'housked en ur roc'hal war ur bank all. Ha da greiznoz ez on dihunet gant ur safar-ifern. Arsailhet ar sal-c'hortoz eil klas gant ur vandennad baotred a zeu da lojañ enni evit... an nozvezh ! Kêr Dourlaz a zo bihan, e feiz, ha leun-chouk a dud. Warc'hoazh, krogad bras : un darvoud broadel ha... sportel. Bez' e oa war ar blasenn ur wir vodadeg. Kustum diouzh Bro-Vreizh e kave din e oa un taol bras a bolitikerezh. Nann ! Ur prezeger helavar o tiskleriañ d'an dud istor ha chañsoù e lazh-c'hoari, tra ken ! Da glokaat an daolenn : gwrac'hed kozh o werzhañ Kalonoù Sakr Jezuz meulet ra vezo en ur lavarout pedennoù, pe c'hoazh seizennoù a bep liv. — Distroomp, avat, d'hor paotred yaouank : plas ebet ken en ostaleri. Neuze 'ta e teuont da gampañ en ti-gar. A-greiz-holl,

sioul an traoù hag an dud ha setu ar c'han-pobl « war ar menez », o sevel en noz, gorrek, meurdezus, dispar. Ha me da soñjal : emaout e gwirionez e Bro-Iwerzhon.

Teir gwalenn Bro-Iwerzhon

An evañ, ar c'hezeg, ar relijion — Ur fentigell eo, netra ken. Iwerzhonad mezv ebet n' am eus gwelet, morse (tommet dezho hepken, evel e Tourlaz : digarezioù o doa, avat). Evit pezh a sell ouzh ar relijion e tistroin d'ar gaoz. Evit fet eus ar c'hezeg, ez eo ar wirionez rik, e feiz ! Ar redadegoù a zo ur walenn-Doue, ur c'hleñved en deus taget ar vro a-bezh. Er c'helaouennoù pemdeziek e kaver daouzek pajennad, ment bras dezho (priz : daou lur) div pe deir anezho diwar-benn ar Redvaoù. Iwerzhoniz n'o devez eno na naon na sec'hed. Ne vezont ket glebiet gant ar glav, yen e chomont dindan an heol, ne skuizhont ket a-hed an deiz, adal ar beure betek an noz. Siwazh ! Bez' e c'hoariont ha kalz a arc'hant a zispignont, doug bras enno, a-lazh-korf. Arvestet em eus ouzh ur genstrivadeg-kezeg, en ur soudarddi bras-divent. Un e os e oa ! Pa voed gant an eil droad-redlec'h em boa va gwalc'h dija. Ket hon Iwerzhoniz. Adal ar c'havell, koulz lavarout, e saver war varc'h, war boneoù pa n'eur ket bras awalc'h, hag evel ar re all e reer kenstrivadegoù (kevrennoù « pouez-kelienn », na petra 'ta !). Ar gwellañ-holl eus an afer, avat, eo ar straka-degoù-daouarn — a bad keit hag ar redadeg — ha yudadeg an engroez dirollet.

Istor ar c'hazarnioù

E-kerz ar genstrivadeg-kezeg em eus komzet diwar he fenn er pennad uheloc'h, e voe tennet va selloù gant doare iskis ar c'hazarn en em zibune ar redadegoù ennañ. Un ofiser yaouank eus arme Bro-Iwerzhon, Rojer Freamhain, a ziskleriás din evelken ar perak hag ar penaos (istorel eo !) : un deiz e teuas e penn ar rouanez Viki (Viktoria Vro-Saoz) lakaat sevel daou gazarn bras-bras evit reiñ goudor da soudarded he Meurdezh. War hec'h urzh e voe treset planioù kaer-dreist ha kroget gant al labour. Buan-tre e voe kaset an traoù war-raok. Un nebeut mizvezhioù goude ma voe bet lakaet ar maen kentañ, e krogas an dud da zisloaga! an eil re ouzh ar re all. Evit gwir e oa bet kaset raktresoù kazarnioù Dulenn d'an Nevez-Delhi ha re an Nevez-Delhi da Zulenn ! Hag abalamour da se, en deiz a hiziv, e van ar gweladenner nec'het... bamet pe get ouzh tourioù-pediñ, koupolennoù ha bolzoù-gwareg giz Bro-Indez kollet e-touez doareoù klasel arz Dulenn ha glasvezh gleb Bro-Iwerzhon. Bez' e c'hortozer un ambrougadeg-vaha-

radjahed : soudarded yaouank eo, avat, o vont a-steud dirazoc'h, difazi, gwisket e lien fetis gwenn, embreget gant ofiserien a darzh o urzhioù e gouezeleg sec'h ha skiltrus.

Relijion

Uheloc'h em eus lavaret e oa ar relijion ur wir « walenn » e Bro-Iwerzhon, an drede hini. Dre fent hepken. Pezh a ziskouez, avat, pegen intret e vez ar vro gant doujañs an Aotrou : emañ ar beleg e-kreizig-kreiz kement tra 'zo : kellig vev ar vroad eo ar barrez, treuzlec'hiadur kristen eeun-hag-eeun eus kosgoriad pagan ar Gelted a wechall, a veze an Drouiz enni mestr war an eneoù, ne lavaran ket war ar c'horfoù. Aet on d'an oferenn, meur a wech, ken e kêr, ken war ar maez. D'ar sul e krog an ofisoù da c'hwec'h eur hag e padont hep ehan betek kreisteiz, hag en tu-hont c'hoazh. Hep ehan ivez ez a an dud a gomuniañ, an holl renkadoù-tud mesk-ha-mesk, hep tamm kemm ebet etrezo. Kuit a zoujañs ar bed ! Ar gristenien a ya d'an daoulin el lec'h m' emaint. Ober a reont hent ar Groaz an aliesañ-holl, leun e vez atav ar c'hadorioùkofes. Gwelet em eus ur c'hi o tont en iliz e-kerz an oferenn, en ur gêriadenn war vord ar mor. Ar vugale ne drojont ket o fennoù, den ne fiñvas : hag ar c'hi a gomprenas n' edo ket er gêr. — Kement a c'halvedigezhioù a vez ma ne ouzer ket mui pelec'h lakaat al leanezed, ar venec'h hag ar veleien da lojañ. O c'has a reer da brezeg an Aviel dre ar bed-holl, evel er Grenn-Amzer.

Spern-gwenn

Souezhet-bras e voen meur a wech (d'ar muiañ, me ' gav din) o sellout gant estlamm ouzh ar spern-gwenn iwerzhonat, ken war ar maez, ken e-kreiz liorzhoù Kêr. Dispar int, ken bras ha gwez kaer ar c'hoadoù hag en o skeud geot uhel ha fonnus, krenn-disheñvel diouzh al leton pe diouzh geot ar pradeier tro-war-dro, touzet rez-ha-rez. Iskis eo ! — Goulenn a ris digant va mignon Stan O Briain, ur muziker brudet eus Dulenn, ar perak hag ar penaos. Setu e respont, ken eeun ha tra : « amañ ne vez morse troc'het na divarret ar spern-gwenn ha ne vez ket falc'het ar geot dindano rak eno e chom boudiged Iwerzhon ». Dudusiat bro, a vez kemmesket enni ar burzhud hag ar gwir en un doare ken eeun-all.

Viki

Lesanv Viktoria Veur eo, hini Vro-Saoz. Pezh am souezh eo gwelout he delwenn e park ar Mirdi Broadel. Penaos an diaoul e vez gouzañvet gant Iwerzhoniz an dilerc'h-se eus an

amzer ma rae ar Saozon o renkoù er-vro ? — Pa dostaer ouzh an delwenn, bras-divent, war he sichenn e maen-greun d'an nebeutañ ken uhel ar pezh anezhi hag an delwenn, ec'h intenter diouzhtu ar perak hag ar penaos : skubadenn ebet, taol barr-plu ebet morse. An amzer he deus ar garg da zisleberiñ ar rouanez, tamm-ha-tamm, gwir eo ; met evit mat, na petra 'ta ! Ha ne gomzan ket eus al laboused... Kement tra a vez kasaet pe disprizet gant an Iwerzhonad a vez lezet gantañ da gouezhañ. Ha setu-holl !

Nelson

Un abeg all da souezhiñ eo ar golonenn uhel-divent-se, savet war he c'hern delwenn ar pennamiral saoz Nelson. Diouzhtu e ranker goulenn digant Iwerzhoniz : « Penaos e c'hellit-hu mirout an arouez-hont eus beli daonet ar Saozon ? — O ! Eeun-tre eo ! » — a vez respontet deoc'h. — « Pelec'h e vije-eñ gwelloc'h e surentez eget war-laez ? E zerc'hel a reomp prizoniad war e golonenn ha morse ne ziskenno diwarni ».

Glas-gwer

En o c'hasoni ouzh ar Saozon eo aet Iwerzhoniz pellik awalc'h. Pep tra a zo bet livet hag adlivet e glas-gwer : kirriboutin, logoùigoù-pellgomz, nijerezhed Aer-Lingus, boestoùlizhiri. Kement-se holl a oa gwisket gwechall e ruz, ha tev-mat ar gwiskad liv. Netra avat ne c'hellas tec'hout rak ar glas-gwer, na zoken an ardivinkoù lazh-tan ! ! !

Evit echuiñ

Un nebeut klaskerien-vara a zo e kêr, paotred dedennuskenañ ha leun a enor. Tud a vicher : darn anezho a c'hellfe labourat. Un abeg pe zaou o deus avat hag a harz outo d'hen ober, na petra 'ta ! Ur strollad pevar « fir bhocht » (distagit « fir voc'ht ») a zo bet gwelet o c'hoari kartoù eus nav eur da drizek eur hag eus pevarzek eur betek an noz, war derezioù un ti kaer, er bravañ karter eus Dulenn. Harpet o c'hein ouzh ar gael, lizidour, edont o zri en o sav. Ar pevare a stoue dalc'hmat o tastum ar c'hartoù, tra ken, evit o reiñ d'ar c'hoarierien en-dro, en ur evezhiañ an taolioù, damantus d'o dlead. Kriadenn ebet, ger didalvezh ebet. Labour kaer e oa.

Traoùigoù am bije c'hoazh da gontañ, kant-ha-mil. Re hir e vije avat hag euzh eo ganin skrivañ ar pezh am eus gwelet. Evit gwir e teu va fennadoù da vont berroc'h-berrañ ha gwelloc'h eo din kontañ kement-se a-vouezh-uhel.

Taereg Aoniz (Bro-C'hall), sul 21-3-48.

R. PRADIG,

NOTENNOU

BRO-FRIZIA. — Truezus a-walc'h emañ hiziv doare ar broioù bihan n'o deus ket tizhet kaout o frankiz. Truezusoc'h c'hoazh eo tonkadur ar pobloù a zo rannet etre meur a stad. Rak evel ma rankont stourm a-enep daou enebour, ne c'hallont ket kreizennañ o holl nerzhioù en emgann evit ar frankiz. Setu, mui-pe-vui, istor Bro-Euzkadi ha Bro-Gatalonia, a zo al lodenn vrasañ anezho dindan Bro-Spagn hag ul lodenn vihanoc'h dindan Bro-C'hall. Setu ivez doare unan eus pobloù bihanañ Europa hiziv, Friziz.

Daoust n'o doe morse gouarnamant ebet dezho o-unan, ez eo bet bras-tre levezon tud Frizia war istor Europa ar C'hornog. Dispont ha leun a intrudu evel ma oant, e ouezjont astenn o dalc'h war ar vro etre ar Zuider Zee hag ar Schleswig, hag e genou ar stêrioù bras (Ems, Weser, Elb) e tiazezjont dreist-holl. Komz a reont ur rannyezh henc'hermanek, ar yezh an tostañ a c'hellfed kavout da brezeg alouberien gentañ Breizh-Veur, a oa o tont a-hend-all eus ar vro annezet gant Friziz hag a chomas e darempred ganto a-hed kantvedoù. Karl-Veur o zrec'has hag o zroas war-du ar Gristeniezh, met a rankas lezel ganto o gwirioù hag o lezennoù broadel.

Da heul darvoudoù politikel luziet-tre, e voe rannet Frizia e teir lodenn, a gouezhas pep hini d' he zro dindan galloud ur vro estren, Holland, Alamagn pe Danmark. Stourmet o deus tud an teir lodenn-se da virout o emskiant vroadel, dreist-holl en darn gornokañ, da lavarout eo an hini a zo bremañ renet gant an Holland.

Pa zeuas Frizia ar C'hornog dindan gouarnamant Bro-Holland, e vire c'hoazh holl wirioù ur bobl dieub. Betek 1795 e chomas ar vro ez-digabestr koulz lavarout, bev-mat he yezh ha kreñv he renerezh. E 1795, avat, ec'h unanas tiegezhioù roueel Holland ha Frizia, ken e kollas ar vro he frankiz.

Daoust dezhi bezañ chomet bev, koll tachenn n'he deus ken graet yezh Friziz abaoe ar pevarzekvet kantved. Trec'het eo bet en hanternoz gant an daneg hag ar germaneg, hag e kornog ar vro e kinnig an hollandeg kemer he lec'h. Chom a ra evelkent un niver mat frizegerien : 500.000 en Holland, 2.000 en Alamagn (Sagelterland, en Oldenburg) hag 20.000 el lodenn ar muiañ en norzh.

Pal pennañ brogarourien Frizia a zo bet atav derc'hel ar frizeg bev. Nebeut a verzh o deus graet en Alamagn, e-lec'h na gavont ket skoazell zoken hiziv digant renerien ar armeoù hag ar bureviou saoz. En Holland, avat, o deus gounezet an aotre kenteliañ o yezh en o skolioù, daoust mar deo rekis d'an holl deskiñ hollandeg atav. Ur wech ar sizhun e vez skignet un abadenn div eurvezh e frizeg gant skinva Hoogerzand. Ur gelaouenn hepken a embanner e yezh ar vro.

E 1944 e kasas Friziz Amerika ul lizher d'ar rouanez Gwilhelmina evit ma ve lezet gant ar vro he frankiz sevenadurel ha politikel ! met ne gavas ket ar goulenn an disterañ respont.

diwar **Y Ddraig Goch,**
hervez kembraeg **Iwan Jones.**

SKOAZELL HOR C'HENEILED A VRO-FRIZIA. — Niverenn Mezheven ar gelc'hgelaouenn friziat « De Tsjerne » (ar Ribod) a zo gouestlet da Vreizh. Enni e kaver, troet e frizeg skridoù gant G. Le

Huedez, Maodez Glanndour, Roparz Hemon, Youenn Drezen, Jakez Riou (Doue d'e bardono !), Jozeb Martray ha notennoù diwar-benn levr Roparz Hemon « La Langue Bretonne et ses Combats » ha hini J. Martray « Le Problème Breton et la Réforme de la France ». Meur a wech endeo o doa embannet hor c'heneiled a Vro-Frizia studiadennoù diwar-benn hor Bro, dreist-holl er gelaouenn « Heerenveense Koerier », o tiskouez evelse an dudi o deus ouzh hor c'hudennoù. Ra vezint trugarekaet amañ evit ar skoazell dispar a roont deomp. Spi hon eus da c'hallout moullañ ivez pennadoù diwar-benn Bro-Frizia ha da welout an darempredoù etre hon div Vro dont da vèzañ stankoc'h-stankañ. **Avel a-du gant Emsav ar Pobloù bihan !**

INTRUDU AR BROIOU BIHAN. — 80 vloaz a zo e oa goloet 3.500 miltiriad karrez eus Bro-Danmark (ar bempvedenn eus ar vro) gant geunioù... Da heul labour ur gevredigezh prevez savet e 1866 ez eo bet troet 1.600 miltiriad e douar-gounit eus ar gwellañ seurt... ha bep bloaz e kendalc'her da dennañ, gant binvioù oberiet e Danmark, en tu all da 5.000.000 tonennad taouarc'h. — Erich Schake, **The Scotsman.**

RIJSEL. — Bep gwener da noz ez eus e skinva Rijsel (Lille) abadennoù relijiel e poloneg evit Poloniz katolik a labour er mengleuzioù.

KENDALC'H ETREVROADEL AN HAAG (LA HAYE) : 7-10 a viz Mae 1948. — Er C'hendalc'h etrevroadel evit kevredañ ar broiou kornaouek (Europa unvan) eo bet an Aotrou Goulven Mazeas eus Gwengamp, Breizhad ha kevredadelour a-holl-viskoazh. Plijetbras eo bet gant e droiad en Izelvroioù.

KUZUL BROADEL ALBA. — E miz Meurzh eo bet dalc'het ar **Scottish National Assembly** a gaver enni kannaded eus an holl strolladoù skosat. Ar sekretour John Mac Cormick, hag a voe un amzer 'zo bet sekretour ar Strollad Broadel, en deus graet kinnigoù evit gounit an emrenerezh. Respontet o deus an Ao. Austin Walker, en anv ar Strollad Broadel, hag ar barzh C.-M. Grieve en anv ar **Scottish Resistance Committee,** e oa re vihan ar goulennoù ha na zegasfent ket gwir frankiz d'ar vro. Ar Strollad Broadel hepken, emezo, a ouezo dieubiñ Bro-Skos.

WAR-DU AN TREC'H. — Mouezhiadeg a zo bet en Aber Dar (Kembre) evit envel ur c'huzulier nevez : paotr al Labour Party en deus bet 1.661 mouezh paotr ar Strollad Broadel 1.522.

LEVRIOU KEMBRAEK. — 17.326 levr kembraek a zo bet gwerzhet er mizioù-mañ goañv ha nevez-hañv gant paotred ha merc'hed yaouank strollad Urdd Gobaith Cymru.

« LENN KELTIEK ». — Unan eus hol lennerien a skriv. — Trugarekadennoù a dlean deoc'h evit bezañ roet din da anaout ar gelc'hgelaouenn « Al Liamm - Tir na n-og » emaon o paouez koumanantiñ dezhi. Dianav e oa din. Kavout a ra din e ra renerion ar gelaouenn, hag i o klemm war niver dister o lennerion, fall a-walc'h o bruderezh, pa ne zeu ket betek ar re, eveldon, a c'hellfent lakaat war roll o c'houmananterion hogos hep ma vefe goulennet o ali diganto. Rak e oan koumanantet d'an holl gelaouennoù brezhonek

a-wechall, da nebeutañ d'ar re n'en em roent ket d'ar politikerezh, am eus euzh outañ.

D'am meno, « Al Liamm - Tir na n-og », hag eñ koll gant Gwalarn e-keñver meur a dra, a zo trec'h dezhañ e-keñver an troidigezhioù diwar ar c'hembraeg hag an iwerzhoneg-bremañ, a gav en e bajennoù al lec'h dleet-mat dezho. Atav ez on bet souezhet gant digasted ar c'helaouennoù brezhonek gwechall e-keñver ar skridoùbremañ tramor. Treiñ a raent pennadoù eus al lennegezhioù gallek, spagnolek, hen-c'hresianek zoken, pezh a oa mat. Treiñ a raent pennadoù niverus eus al lennegezhioù kozh keltiek, pezh a oa gwell. Hogen pet oberenn-bremañ eus Iwerzhon, Kembre ha Bro-Skos o deus troet ? Ken nebeut ma vefe mantrus o renabiñ.

Ha koulskoude, petra a dlefe dreist-holl dedennañ ur breizhad ma n'eo ket stumm-spered ar re eus e ouenn o deus rannet darvoudoù an istor dioutañ ? Dre hanterouriezh ar galleg, en em gav ar breizhad a-stok gant lennegezhioù holl yezhoù ar bed... an holl nemet ar yezhoù keltiek, ha n'int ket aet c'hoazh e-barzh an droad hollvedel.

Ar pezh a vefe a bouez, d'am meno, e vefe lakaat da vezañ perc'hennus gant kement empenn breizhat an holl draoù dudius krouet gant an empennoù keltiek all, hag, en-enep, lakaat da vezañ perc'hennus gant kement empenn breizhat an holl draoù dudius krouet gant an empennoù breizhat. Plijadur am eus bet o verzout e hañval « Al Liamm - Tnno » bezañ ali ganen. Ne gredan ket avat e vefe a-walc'h. Met e vefe embann ur gelc'hgelaouenn etre-keltiek pennadoù dibabet e kelc'hgelaouennoù ar peder bro.

Mat e vefe ivez treiñ e pep unan eus ar yezhoù keltiek ar romantoù pennañ embannet er re all. Ouzhpenn talvoudegezh sevenadurel an dra, abeg a zo ivez da zerc'hel stad eus e dalvoudegezh kenwerzhel. Roparz Hemon a laka da wir : « Ma vez rouez ar romantourion e Breizh, ez eo dre na vag ket al lennegezh vrezhonek e zen. Diarvar ne vez ket gwerzhidigezh ur romant ha, zoken pa ra berzh, distank e vez e werzh » (Ar brezhoneg hag e stourm). Evel m'en deus lavaret Claudel, a gredan ; « Evit bezañ skrivagner, n' eur ket diouzh ret ur genaoueg ». Ul louzoù a zo d'ar stad-se : ledanaat betek harzoù ar « Celtic fringe » (ar vevenn geltiek. Kalz e karan an doare-lavar saoz-se) tachenn ar skrivagnerion vrezhonek. Hag e talv al louzoù-mañ evit ar skrivagnerion iwerzhonek ha kembraek, n'eo ket skedus-tre o stad, hep mar, eviti da vezañ gweñloc'h eget hon hini.

« Buy british » a lavar ar Saozon. « Lennit keltiek » a fellfe dimp lavarout.

Marteze zoken e terefe gwelout brasoc'h ha rakwelout troidigezh oberennoù gwellañ ar yezhoù ekltiek, ma n'eo ket en holl yezhoù pennañ eus ar bed, da vihanañ e saozneg da skouer, e-giz ar « Reader's digest » ? Boazañ a rafe ar pobloù a zo endro dimp da sellout evel ur gwirvoud dizaelaüs bezañ ur sevenadur keltiek. Netra na vir ouzh ar yezhoù keltiek da vont d'o zro e-barzh an droad hollvedel. Ar yezhoù skandinavek o deus hen graet ha n'o doa ket muioc'h a abegoù eget hon hini d'ober o zreuz.

En em zigareziñ a ran evit bezañ skrivet deoc'h ul lizher ken hir ha bezañ roet va ali diwar-benn kudennoù n'em eus perzh ebet evit pleustriñ warno. Hogen redek-deredek a rae ar menozioù-se em penn abaoe pell. O tisplegañ anezho deoc'h, em eus aon avat bezañ diskouezet ur re vras emfiziañs, n'eo ket gwiriaet gant an anaoudegezh dister am eus eus ar brezhoneg.

J. A.

AR BREZHONEG ER SKINGOMZ
Ul lenner a skriv deomp :

Ho pezit ar vadelezh d'enklozañ war gentañ niverenn da zont ho tastumadenn an nebeut linennoù-man da heul da ziskleriañ ur menoz kenlodennet gant kement gwir vrezhon emskiantek a zo. An deiz all o soñjal pebezh trugar eo da Gembreiz kaout kement a skinadennoù en o yezh (bemdeiz war hed un hanter-eur d'an nebeutañ e c'hellont selaou abadennoù kembraek) e chomis anwasket ha digalonekaet dirak distervezh hor radio brezhonek. N'on ket hep gouzout, emichañs, n'eus mann d'ober gant Mererezh gall ar C'helaouerezh ; ha n'houlfen ket tamall gant al lizher-mañ strivadennoù meulus paotred Radio Kimerc'h, ken saourus an abadennoù a roont da glevout d'ar vrezhonegerien bep sadorn da noz. Nann, pell diouzhin seurt menoz vil. Evelkent e kav din n'eo ket skoret a-walc'h ar menoz broadel rik ha n'hall ket bezañ gant ur skinva war zouar Breizh dindan evezh chivous ar C'hallaoued.. Ret e ve dimp koulskoude gallout klevout mouezh hor blenierien pa 'z int-i evit ober kement a vad dimp dre ar skinerezh. Emaint bremañ tramor en mesk breudeur all dimp eus Keltia Veur. Dieub int eno, krog ebet ken warne gant ur Mererezh enebour. Dre-se pa 'z eo pal « Al liamm » « liammañ » ha ren hon darempredoù gant ar broioù keltiek all, perak ne rafe ket ho kelaouenn, ar buanañ ar gwellañ, pep tra ret evit m'en defe hor c'henvroiz divroet an aotre digant Stad Eire da gomz ouzh o breudeur vrogar, na ve ken ur pennad, bep sizhun ?... Tremen poent eo soñjal en dra-se. Rak n'hall ket ar Vretoned hag o deus anavet e-pad ar bloavezhioù tremenet tarzh un emsav breizhek ken gwirion ha ken nerzhus (ha se kalz dre ar radio) gouzañv pelloc'h tavegezh rediet skingomzerien vrezhonek bet ha chomet da vezañ mistri bras hor sevenadur broadel. Hep bugelion, tropell ebet. Ra glevo neuze 'ta pep brezhoneger emskiantek mouezh e vugulion wellañ, ermaeziet evit ar pep mad, mouezh tud veur hag a c'hello c'hoazh « frammañ » evel diagent ha ren ganeoc'h ar stourm evit Breizh.

Degemerit, Aotrou rener, va gwellañ gourc'hemennoù breizhek.

P. E.

DE LA TOPONYMIE BRETONNE (1)
gant William SMITH

Gant plijadur e-leizh ha bourrusted hon eus lennet levr an Aotrou Smith diwar-benn an anvoù-lec'hioù breizhat. E 1940 e oa bet moulet al levr-se diwar goust « Linguistic Society of America Baltimore ». Diouzh an dornskrid savet kant vloaz ' zo gant Aogust Brizeug eo en deus aozet an oberour e labour ; evel just, graet en deus e vad eus kement tra pe dost embannet abaoe amzer Brizeug a-zivout al lec'hanvadurezh vreizhat ha n'eo ket hep keuz nag avi e lenner roll al levrioù a bep seurt hag ar c'helc'hgelaouennoù a bep yezh o deus sikouret an Aotrou Smith da glokaat ha da vodernaat oberenn ar barzh breizhat, rak pet evit gwir e-touez ar vrezhonegerien a c'hall fougeal kaout en o levraoueg an drederenn, ar c'hard pe zoken an dekvedenn eus al levrioù meneget. Diaesspontus eo lakaat an dorn war « Grammatica Celtica » Zeuss, war levrioù Loth, Largillière, h. a. h. a. ha c'hoazh p'o c'haver e vez re blat yalc'h an den da c'hallout o frenañ.

An Aotrou Smith a zo dleet meuleudi dezhañ da gentañ penn

(1) Supplement to « Language », De la Toponymie Bretonne, Dictionnaire Etymologique par William B. S. Smith, publié sous la direction de Louis H .Gray, d'après le manuscrit inédit d'Auguste Brizeux. (Baltimore - Maryland).

evit bezañ lakaet furm vrezhonek an anvoù studiet gantañ el lec'h a enor. Tabut a zo bet da c'houzout pehini e oa ar furm da zegemer er yezh unvan : pe furm ar yezh vev, pe furm fosilaet ar c'hallegerien pe ur furm etre... Evidon, me a zo a-du gant ar furm implijet gant brezhonegerien ar c'hornad rak honnezh eo ar furm vev, petra bennak ma c'hell bezañ gwall bell diouzh an hini c'hallek ha diouzh an hini a wechall... Met distroomp war al levr a vurutellomp... Reizhtre eo peurvuiañ ar furm roet gant an Aotrou Smith. Koulskoude e verker ar fazioù-mañ hervez ar furmoù implijet gant ar bobl.

Korle-Uhel e-lec'h **ar Gozh-Korle.** Korle-Uhel n'eo nemet troidigezh ar ger gallek Haut-Corlay.

Kervroc'h e-lec'h **Kervorc'h.**

Seizbnez e-lec'h **Jentilez,** enezennoù Perroz.

Tregwidel e-lec'h **TREGIDEL ;** ar furm Tregwidel a zo dizanav a-grenn, darn a lavar TREUGEUDEL gant an taol-mouezh war ar silabenn gentañ, met peurvuiañ e tistager ez reizh TREGIDEL... Rak se e tleer diforc'hañ digemmañ GIDEL eus GWIDEL.

Brederion e-lec'h **Prederion** cf. Breton Usuel, L. Herrieu.

Blañvoec'h e-lec'h **BLAWEZ (H).**

Leo-TRAEZ e-lec'h **Leo-draez.**

Hervez an titl roet d'al levr « Dictionnaire Etymologique » geriadur gerdarzhel) e tlee ar skrivagner reiñ deomp orin ha ster pep anv meneget gantañ. D'hor meno n'eo ket aet pell awalc'h war an hent-se ; kemerout a ra e lennerien evit tud desketoc'h eget ne dint, siwazh ! Evel m'emaoun o paouez hel lavarout ez eus ur bern levrioù-studi hag a ra diouer e kalz a levraouegoù. Gant se ez eo arabat kaout aon da lavarout ha da adlavarout diskleriadurioù ar ouizieien diwarbenn orin ha ster an anvoù-tud pe lec'hioù. Atav e skriver re a sotonioù war se. N'eus ket pell (9-5-48) e kaved dindan bluenn unan eus kenlabourerien « Renouveau » ur studiadenn diwarbenn Sant-Brieg hag evit reiñ muioc'h a bouez hag a nerzh d'e gomzoù e tisklerie ar skrivagner -Gildas e anv-pluenn- anv St-Brieg evel-hen : gant **Bri = karreg,** hag **og = e-keñver,** e savas pobl ar re nevez avielet an anv a « Brieg » = an den a vev e-keñver ur garreg... Anvet e voe ivez « Briomacle », (sic !) da lavarout eo : **an den mat en em guzh en ul lec'h a zo e-keñver ur garreg. (! ! ! ? ?)**

Hervez kont e oa tennet eus levr an Aotrou chaloni Dério embannet kent vloaz ' zo e ti Brudom, St-Brieg. Dre druez ouzh va lennerien ne roin ket troidigezh « Eldruda » na « Cerpus », anvoù tad ha mamm ar sant. Poent eo evelkent mirout ouzh seurt sotonioù d'en em gavout adarre !... Ul levr kaer evel hini an Ao. Smith ur wech klokaet un disteraig a vefe prizius- meurbet evit se.

Un testeni ouzhpenn eo al levr-se eus an doare mezhus m'eo bet mastaret ha disleberet darn eus anvoù hor bro dindan levezon ar galleg hag an doare-skrivañ gall. Evel Konmarc'h aet da « Gomar » gant ar C'hallaoued : Tregomar; Guyomar (d) ha Kergomar eo ar furmioù nemeto anavezet gant ar stad c'hall. Gwioñvarc'h eo anv an dud keizh-se hag a sin Guyomard pe Guyomar. Tapet int nec'het gant o daou anv... E ker Lanuon n'anavez ar c'hallegerien nemet Kergomar evel anv kastell an Aotrou Kergariou, tra ma lavar ar vrezhonegerien a-ziwar-dro : Kergoualc'h. Evel ma ouzer ur wech ma vez skrivet gant ul « louf-torchenn » bennak implijet dindan ar gouarnamant, pe un ti-ker bennak un anv bennak tud pe gêriadenn e ranker kaout aotre Presidant ar Republik evit o c'hemmañ da c'houde...

Marteze dre sellout pizh-ha-pizh e ve tu da abegiñ darn eus troidigezhioù an Ao. Smith : evel Berrig = mammenn vihan, tennet

eus ar ger « berañ »... Disheñvel-tre pez eo liv an « er » en daou c'her-se ha ivez re bell o tisrannañ « Bohal » e « Bod-gall ». Ne seblant ket kennebeut ober an diforc'h etre « Ploueg-ar-mor » ha « Ploueg an Arvor » ; se a zeu d'an hevelep tra met un diforc'h a zo etre an daou stumm. Tammoùigoù traoù all a c'hellfed da lavarout diwar o fenn marteze, met ne dalvezont ket ar boan. Kent klozañ ar vurutelladenn-mañ e vennañ reiñ un nebeudig testenioù a c'hello heñchañ ar glaskerien.

Kast ha **Langast** a zo disheñvel an eil diouzh egile moarvat : Langast a zo an anv gwirion : Langall evel ma vez kavet war ar paperoù kozh. Atav ec'h enorer St Gall evel patron Langast ; anavezet awalc'h eo ar sant iwerzhoniat er c'hornad-bro-se : e Kerrien, ur gêriadenn eus La Prenessaye emañ bepred « feunteun St Gall » en tu hanternoz d'ar chapel savet en enor d'ar Werc'hez en em ziskouezas e 1652 d'ur plac'hig 12 vloaz bouzar ha mut.

St Brendan e-tal Kintin ne deo hep mar nemet un anv distreset diwar St Bedan. Distaget e vez atav « Sem (b) dañ » gant gallegerien Gintin ha « Samdan » gant brezhonegerien St Konan. Ha p' emaomp gant se ez eo koulz merkañ ez eo « **Plenten** » ar furm implijet gant brezhonegerien Senon da envel « Plaintel », parrezvamm St-Bedan.

Evit parrez « **Maure** » e vefe mat menegiñ hec'h anv kozh « Anast »; cf. Sav (Nnn 29, p. 91, diskar-amzer 1943). Talvoudustre ez eo an testenioù dastumet gant Teofil Jeusset hag implijet gantañ da adsevel diwar varteze furmioù breizhat ar parrezioù eus Breizh-Uhel (cf Sav 27, 28, 29, 30, 31).

Diwarbenn an anv « **Boqueho** » pe « **Boko** » gant ar c'hallegerien ha Boska (neket Bosko evel ma skriv an Ao. Smith), setu ar pezh a c'heller lavarout :

Botgadou e oa ar furm anezhañ e 1198 ; cf. Sav 27.

Bothcazou e 1461.

Teofil Jeusset a ginnige ar furm « Bodgazou » da vezañ implijet e yezh Breizh-Izel hep anaout ar furm er yezh komzet « Boska ». Met an anv « Botcazou » a zo un anv-tiegezh ivez a zistager Bokazo gant darn ha Botkazo gant darn all en askont d'an doare skrivañ... Kemeret pep hini eta ar stumm a blijo dezhañ ! ! !

« **Lanloup** » n'emañ ket er rannvro sellet evel galleger daoust d'ar pezh a lavar an Ao. Smith paj. 74. Gwir eo emañ e Bro-Welo hag evel ma ouzer emañ ar brezhoneg o vervel eno... Gwir stumm ar ger-se e brezhoneg a zo « Saloup » distaget « Zaloup ». Klevet e vez reizh-mat ar « p » e fin ar ger. Iskis-awalc'h eo ar stumm-se : evit **Sant-Loup** ez eo hep arvar. D'am soñj n'eus ezhomm da glask pemp troad d'ar maout ha gant gwir abeg ec'h enorer St Loup evel patron ar barrez... Lanlou a vefe anv ur c'hastell eus ar barrez.

Panevet em eus aon da skuizhañ al lennerien e rafen un tamm studi war « **Motrev** » pe « Moter » e-giz ma leverer e Mael-Karaez, rak n'eur ket a-unvan evit gwelout ar ger « moc'h » (loened) ennañ; daoust ma c'hell bezañ. Evit « **Bertawene-Lanuon** », savet eo bet an iliz marteze gant Urzh Montjoie.

Arabat krediñ n'eus mui netra d'ober war dachenn al lec'hanvadurezh vreizhat warlerc'h labourioù dispar Loth, Largillière ha zoken an Ao. Smith. Labourioù gouiziek ez int, graet gant tud a spered hag o deus gouezet difraostañ an dachenn : warlerc'h an eost bras e chom pennoù-ed da deskaoua er parkeier. Labouret pep hini eus e du da ziluziañ ar c'hudennoù bet rouestlet gant diouziegezh an dud

ha reuz an amzerioù. Marteze ez eus kudennoù ha na vint biken diluziet da vat nemet gant skoazell ha skouer levrioù evel hini an Ao. Smith e vo tu da ober kavadennoù dudius.

KLERG LLYDAW.

ANVIOU GWEZ. — Plijet en deus kalz pennad hor c'henlabourer Neven Aberispou war niverenn 4 TNNO. Hor mignon Yeun ar Gc en deus graet deomp teurel evezh war an anvioù-mañ : BUZIDENN, a gaver peurliesañ el lec'hioù annezet gwechall gant ar Romaned, o deus degaset dezho ar beuz, buxus, FAVENNEG, FAVELLEG. A-hend-all en deus an Ao. F. Vallée meneget deomp an anvioù amañ da heul ! BEZVOED, eus bezv, KÊRELO, KÊRNONENN, KOADLEVEN (**Clyfn** = gwez-tilh e kembraeg), DRAENEG, PONTELO, FAOUED, KÊR-AN-SKILLIEG eus skav (?), TANVEZ, KÊR DANNOUET. — Piv a savo klokoc'h studiadenn war an danvez-se ?

AR SIMBOL, ATAV. — **Gwashoc'h eget biskoazh e stourmer a-enep d'ar brezhoneg er skolioù kentañ. Klevet hon eus a berzh mat en doa skolaer Sant Wenole Penmarc'h difennet ouzh ar vugale da gomz yezh o bro, hag e oa aet ar mammoù da glemm, (traoù degouezhet e diwezh an nevez-hañv). — Pediñ a reomp ur wech c'hoazh hol lennerien da reiñ da c'houzout deomp doare an holl skolioù, kristen pe get, a heskiner enno ar brezhoneg. Hon dlead eo difenn hor yezh, ha difennet e vo.**

E KELC'H ROAZHON. — Bep sadorn da noz en em vod brezhonegerien Roazhon e ti ar C'helc'h Keltiek da zivizout ha da ganañ. Ur brezegenn e brezhoneg a vez graet bep taol.

PEZH-C'HOARI BREZHONEK. — Disul 23 a viz Mae, da geñver Gouel Sant Erwan eo bet c'hoariet ur pezh-c'hoari e brezhoneg e Roazhon. Leun-chouk e oa ar sal.

KROAZ BREIZ. — Embannet e « Ti-moulerez Kreiz-Breiz » Roazhon (Ar Gwazhioù) setu « Kroaz Breiz » moulet e brezhoneg evit ar bobl. Kemer a ra lec'h « Feiz ha Breiz » hag « Ar Vuhez Kristen » war un dro. Komanantoù : (ordinal, 200 lur ; a sikour, 300 ; a enor, 500) da gas d'an Ao. 'n Abad L. Bleunven, recteur à Plomelin, Quimper. C.C.P. 21.802 Rennes.

KAD. — En niverenn diwezhañ e kaver ur pennad hir e galleg gant Idris Gawr diwar-benn **Livioù-rin ar planedennoù hag o arouezelezh kelt,** ur varzhoneg gant Kadra hag un all heverk-kenañ gant G.-B. Kerverzioù. Moulet-distag : un deiziadur ar Gredenn Geltiek. Priz an niverenn : 25 lur. Jean Piette, 92, rue de Riaval, Rennes. C.C.P. 754-13 Rennes.

GOUEL KER VREIZH. — Un 200 bennak a dud a oa bet bodet da geñver gouel 10 vet deiz-ha-bloaz kevredigezh **Kêr-Vreizh,** d'ar 26 a viz Mezheven. Anavezet mat eo **Kêr-Vreizh** e Pariz hag e lec'h all gant an holl vrezhonegerien. Prezegennoù stank e brezhoneg hag e galleg, skolioù brezhonek, istor Breizh, douaroniezh a zo graet ganti abaoe m' eo bet krouet.

Brav eo bet ar gouel. — Re a ganaouennoù marteze... Hogen ret eo anzav evelato e oant dibabet-mat, hag eilet dispar an Ao. Arnoux o vezañ ouzh ar piano. Plijet omp bet dreist-holl gant kanaouenn

G-Kras a zeuas brav-tre gant Edez Nikol ha tonioù Bro-Wened a ganas flour Yann Plunier. Youenn ar Marc'hadour. a gav deomp, a zo muioc'h a ampartiz hag a vicher gantañ eget a vouezh. — Ur gomedienn, « Diaouled Languduc'h », savet gant Roland Surzhur a roas da izili strollad **Amzer-da-Zont** tu da ziskouez o ampartiz : hor gourc'hemennoù dreist-holl d'an dimezell Lejeune a zo gwir danvez c'hoarierez enni. E-keñver an istor dibabet gant an oberour, arabat e vije evelato sevel re a bezhioù-c'hoari evel hennezh, o tiskouez ar Vretoned evel tud lous ha warlerc'hiet. Mat war al leurenn dirak brezhonegerien emskiantek, da c'hoarzhin un un tammig, etrezomp. Hogen evit ar pezh sell ouzh ar bruderezh, un dra all eo... Spi hon eus e kendalc'ho hor c'heneil Roland Surzhur, hag eñ yaouank-flamm, gant e labour hag e c'hello reiñ deomp a-benn nebeut pezhioù frammet gwelloc'h, enno danvez disheñvel. — Fromet e voe ar sal gant barzhonegoù Rojer Berrou, e galleg siwazh, ha strollad **Nevezadur** a zalc'has d'e vrud en ur ziskouez brav-tre un nebeut korolloù Breizh Izel. — Klozet ' voe an abadenn gant ar Bro Gozh, kanet gant an holl.

Hor gourc'hemennoù d'an Ao. Ao. Laorañs ha Daniou, Rener ha Sekretour **Kêr-Vreizh** o doa graet kalz evit berzh-mat ar gouel. Spi hon eus e kendalc'ho pell amzer c'hoazh **Kêr-Vreizh** gant he labour talvoudus evit ar vro.

GOUEL 11vet DEIZ-HA-KANTVED KURUNIDIGEZH NEVENOE 848-1948). — Lidet eo bet e Dol, d'ar sul 25 a viz Gouere, ur gouel bras en enor da Roue Kentañ Breizh, « Tad ar Vro ». Ul levrig e galleg a oa bet savet d'ober bruderezh evit an deiz bras-se.

Hor gourc'hemennoù d'ar strollad nevez-krouet en deus graet war-dro ar gouel, en e benn R.-Th. Salaun, Y.-P. d'Harskoet, G.-B. Kerverziou, C. Gwaziou, R. Klec'h, J. de Trigon.

KAMP-HANV AR VUGALE. — Dalc'het e Sibiril (Bro-Leon) eus an 2 d'ar 17 a viz Eost. E-pad ar sizhunvezh gentañ ez eo bodet ar re ne ouzont ket brezhoneg ; e-pad an eil, ar vrezhonegerien vihan. Ar c'hamp, savet gant **Strollad Yaouankiz Kelc'h Keltiek Roazhon,** a zo skoazellet gant skouted **Bleimor,** o kampañ ivez e Sibiril.

KAMP AMZER-DA-ZONT. — Paotred ha merc'hed ar strollad-se, anavezet mat e Pariz evit e oberiantiz hag e spered mat, a chom en hanv-mañ e Taole eus ar 16 d'an 21 a viz Eost. Goude bezañ kemeret perzh e gouelioù ar **Bleun-Brug,** mont a ra an holl d'an Uhelgoad da chom eno eus an 23 betek an 28.

BLEUN-BRUG. — E Kastell-Paol, 20, 21, 22 a viz Eost. Komz a rimp en hon niverenn 10 diwar-benn ar gouel pouezus-se.

KELEIER :

— An Itron hag an Aotrou Paolig Monjarret a zeu gant levenezh da gemenn deoc'h ez eus ganet dezho ur verc'h vihan, Gwenola-Youna, e Ker-Abes d'an 19 a viz Mae.

Hor gwellañ hetoù d'ar vreizhadezig nevez hag hor gouc'hemennoù d'he zud.

— D'al lun 10 a viz Mae, ez eo bet dimezet e iliz Groslay (S.-et-O.) hor c'heneil Yann-Per Dhaese gant Tereza Haberstrok.

D'ar 6 a viz Gouere eo bet lidet e iliz St Yann ar Sal, Pariz, eured hor c'heneil Alberz Gwilhou gant an dimezell Loeiza Valois.

D'an 12 a viz Gouere, e iliz Epinay-s.-Orge, hor c'heneil Yann Veslin en deus kemeret da bried Bartrez Gaillard.

D'ar 17 a viz Gouere, e iliz St Per Charenton, ez eo bet dimezet hor c'heneil Klaoda Villour gant Odeta Chatard.

Hor gwellañ gourc'hemennoù d'an dud nevez.

KLASK A REER DA BRENAN niverennoù liesskrivet ha pemp niverenn gentañ divyezhek TIR NA N-OG. Skrivañ da Sekretour AL L.-TNNO.

HOR C'HOMANTERIEN. — E dibenn Miz Mezheven, hor boa 213 komananter.

Aodoù an Hanternoz (26), Penn ar Bed (52), Il ha Gwilen (27), Liger Izelañ (18), Mor Bihan (17), Pariz ha tro-war-dro (43), Departamantoù all (19), Trevadennoù Bro-C'hall (3). Iwerzhon (2), Skos (1), Manav (1), Bro-Saoz (1), Stadoù Unanet (2).

KUDENN AN ARC'HANT. — Ra soñjo hol lennerien e koust deomp mioc'h a 50.000 lur un niverenn evel an Niverenn 8, moulet 500 skouerenn anezhi. Ra soñjint n' eo nemet 400 lur hor skodenn-vloaz, o talvezout evit 6 niverenn. Ra soñjint ivez n' hor boa e dibenn miz Mezheven nemet 213 komananter. Ha neuze e vo komprenet ganto un dra : ar skoazell wellañ a c'hellont reiñ deomp eo kavout pep hini d'an nebeutañ ur c'homananter nevez.

PROFOU. — Degemeret hon eus e ti **Al Liamm - Tir Na N-Og** : digant P. Aoustin, 150 lur ; Batany, 100 ; K. Perez, 600 ; A. Gwazdoue, 100 ; Yann Thomas (diner ar yezh), 300 ; P. D. 2.000 ; R. Chevalier, 100.

Hor gwellañ trugarez d'ar brofourien galonek.

REIZHADENNOU. — Hor pediñ a reer da voulañ ar reizhadennoù-mañ d'ar pennad ANVIOU-LEC'HIOU BREIZH-UHEL, bet moulet war hon Nnn 8.

— Paj. 58, 7vet lin., lemel **Guégon G. W., Gwezgon** hag an notenn e-kichen.

— Paj. 59, 2e lin., lenn **Lozieg** e-lec'h **Louzieg.**

— Paj. 61, 7vet notenn, lemel « Keñveriañ **Brizig** (furm reizh, a gav din) gant **(Skav) Briz** (St Viaud) ».

— Paj. 62, bet ankounac'haet : (etre **Tressé, D.** ha **Vivier (Le),** D.) Kol. 1, **Vildé (-la-Marine),** D., Kol. 2, **Gwildoue,** Not., **Doelan** (nann **Douelann**) a zo un anv-sant kavet e **Plouay** (stumm kozh **Plo-zoe**).

Imprimerie de « La Mouette »

Avenue de Paris — LA BAULE

Dépôt Légal : 3e Trimestre 1948

N° d'Impression : 2205

Le Gérant : P. LE BIHAN

AL LIAMM - TIR NA N-OG

Kelc'hgelaouenn daouviziek

Komanant : 400 lur ar bloaz

Komanant-skoazell: 1000 lur

P. LE BIHAN

6, rue du Maréchal Joffre

VERSAILLES (S.-et-O.)

C. C. 5349-06 Paris

"IMPRIMERIE LA MOUETTE"

LA BAULE